

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

YÜKLEMELER, İLETİŞİM ÇATIŞMALARI, CİNSİYET VE CİNSİYET ROLÜ
YÖNELİMİ İLE EVLİLİK DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Doktora Tezi

Ferzan CURUN

TEZ DANIŞMANI

ANKARA-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

YÜKLEMELER, İLETİŞİM ÇATIŞMALARI, CİNSİYET VE CİNSİYET ROLÜ
YÖNELİMİ İLE EVLİLİK DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Doktora Tezi

Ferzan CURUN

ANKARA-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

YÜKLEMELER, İLETİŞİM ÇATIŞMALARI, CİNSİYET VE CİNSİYET ROLÜ
YÖNELİMİ İLE EVLİLİK DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Doktora Tezi

Ferzan CURUN

TEZ DANIŞMANI
Prof.Dr. Selim HOVARDAOĞLU

ANKARA-2006

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**YÜKLEMELER, İLETİŞİM ÇATIŞMALARI, CİNSİYET VE
CİNSİYET ROLÜ YÖNELİMİ İLE EVLİLİK DOYUMU
ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selim HOVARDAOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Selim HOVARDAOĞLU

.....

Prof. Dr. Ali DÖNMEZ

.....

Prof. Dr. Nuray SAKALLI UĞURLU

.....

Prof. Dr. Muhittin AŞKIN

.....

Doç. Dr. Nurhan ER

.....

Tez Sınavı Tarihi 18.12.2006

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (18/12/2006).

Tezi hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Ferzan Curun

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Öncelikle, tez danışmanım, değerli hocam, Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu'na, yardımı, desteği ve anlayışı için çok teşekkür ederim. Sadece, tez döneminde değil, doktora başladığım günden itibaren kendisinden akademik ve insani anlamda çok şey öğrendim. Akademik açıdan her türlü soruma her zaman cevap alabildiğim, beraber gülebildiğim, sıkıntılarımı paylaşabildiğim, hayata ilişkin konuşabildiğim bir danışmanım ve hocam olduğu için çok şanslıyım.

Değerli hocam, Prof. Dr. Ali Dönmez'e, Jürime geldiği ve tezimi okumak için zaman ayırdığı için, kıymetli görüşlerini aktardığı için ve tüm doktora sürecinde kendisinden öğrendiklerim için, desteği ve ilgisi için çok teşekkür ederim. Ayrıca, doktora sürecinde, her zaman çok sıcak, sevecen ve yapıcı davrandığı için de müteşekkirim.

Değerli hocam, Prof. Dr. Muhittin Aşkın'a Jürime gelmek ve tezimi okumak için zaman ayırdığı için ve tezimi yazabilmem için gösterdiği tolerans için çok teşekkür ederim. Ayrıca, son derece demokratik bir yönetici olduğu için, her zaman, eleştirel değil, destekleyici davrandığı için de müteşekkirim.

Değerli Hocam, Prof. Dr. Nuray Sakallı-Uğurlu'ya Jürimde bulunduğu, tezimi çok dikkatli ve detaylı bir biçimde okuduğu ve yapıcı eleştirileri için; çalışkanlığı ve disipliniyle bana örnek olduğu için çok teşekkür ederim.

Değerli hocam Doç. Dr. Nurhan Er'e, jürime geldiği, zaman ayırıp tezimi okuduğu ve sunumumda sıcak ve rahatlatıcı davrandığı için çok teşekkür ederim.

Doktora sürecinde, beni destekleyen Haliç Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ahmet Çakır'a, eski dekanımız Prof. Dr. Atilla Özalpan'a, beraber çalıştığım tüm hocalarıma ve çalışma arkadaşlarıma, destekleri için yürekten teşekkür ederim. Ayrıca, veri toplamamda bana ellerinden gelen yardımı yapan sevgili öğrencilerime ve sevgili araştırma görevlisi arkadaşım Seda Bayraktar'a, yakınlığı, desteği ve yardımları için teşekkür ederim.

Doktorada tanıdığım, zaman içinde yakın dostlarımdan biri olan, Ebru Taysi'ye, en olumsuz durumları bile birlikte olumluya çevirip mutlu olmayı başardığımız için, tez sürecinde beni sürekli çalışmaya teşvik ettiği için, kısacası tüm doktora sürecindeki desteği ve yakınlığı için çok teşekkür ederim. Sevgili dostum, Başak Beydoğan'a uzun yıllardır her koşulda yanımda olduğu için, bu süreçteki kaygılarımı paylaştığı için, bana hissettirdiği güven ve destek için çok teşekkür ederim. Yine sevgili dostum Yasemin Şimşek'e bana uzun yıllardır yol arkadaşlığı ettiği, doktora sürecindeki anlayışı ve destekleri için teşekkür ederim.

Sevgili anne ve babama tez sırasındaki sonsuz anlayış ve desteklerinin yanı sıra, bana yaşamım boyunca koşulsuz sevgi verdikleri için minnettarım. Küçük yaşlardan beri sevgili babamın alanındaki kitaplarını yazmasını ve saygın bir hoca oluşunu izledim ve bana aşıladığı kitap ve okuma sevgisi ile akademik hayata yöneldim. Mesleki ve insani anlamda bana müthiş bir model olduğu için babama ve iyi bir eğitimci olan anneme, bana özellikle, sevgiyi, saygıyı ve devam etmeyi öğrettiği için şükran duyuyorum. Yaklaşık 11 yıllık psikoloji eğitiminden sonra, hayattaki en büyük şansımın mutlu bir ailede büyümem olduğunu anladım.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I	Sayfa
GİRİŞ.....	1
I.1. Evlilik Doyumu: Tanımı, Ölçümü ve Kavrama İlişkin Araştırmaların Özetleri.....	4
I.2. Evlilik Doyumuna İlişkin Kuramlar.....	13
I.3. Yükleme Kuramı.....	25
I.4. Yüklemeler ve Evlilik Doyumu.....	31
I.5. Yüklemeler ve Evlilik Çatışmaları.....	41
I.6. Çatışma ve Evlilik İlişkileri.....	50
I.7. Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Evlilik İlişkileri.....	66
I.8. Türkiye’de Yüklemeler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Evlilik Doyumu Alanında Yapılmış Olan Çalışmalar.....	78
I.9. Araştırmanın Amacı.....	82

BÖLÜM II	Sayfa
YÖNTEM.....	88
II.1. Katılımcılar.....	88
II.2. Veri Toplama Araçları.....	91
II.2.1. İlişki Yükleme Ölçeği (İYÖ).....	91
II.2.2. Çatışma İletişim Tarzları Ölçeği (ÇİTÖ).....	92
II.2.3. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri.....	94
II.2.4. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği (EKDÖ).....	95
II.2.5. Demografik Bilgi Formu.....	96
II.3. İşlem.....	97
BÖLÜM III	
BULGULAR.....	98
III.1. Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Önerilen Korelasyon Analizleri.....	99
III.2. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar.....	102
III.3. Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizleri.....	105
III.3.1. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	106

Sayfa

III.3.2. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi	
Sonuçları.....	108
III.3.3. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi	
Sonuçları.....	109
III.4.. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizleri.....	110
III.4.1. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi	
Sonuçları.....	111
III.4.2. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi	
Sonuçları.....	113
III.4.3. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi	
Sonuçları.....	114
III.4.4. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi	
Sonuçları.....	115

III.4.5. . Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması İçin Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	116
--	-----

BÖLÜM IV

TARTIŞMA.....	118
IV.1. Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Önerilen Korelasyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması.....	119
IV.2. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Sonuçların Tartışılması.....	122
IV.3. Evlilik Doyumunu Yordamak Amacıyla Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması.....	126
IV.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması.....	135
IV. Sonuç, Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler.....	138
ÖZET.....	145
SUMMARY.....	147
KAYNAKÇA.....	149
EKLER.....	167
EK 1.....	167
EK 2.....	171
EK3.....	173

EK 4.....	174
EK 5.....	181
EK 6.....	182

ÇİZELGELER

ÇİZELGE.....Sayfa

BÖLÜM II

II.1. Erkek ve Kadın katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler.....89

BÖLÜM III

III.1. Çiftlerin Kısmi Korelasyon Katsayıları ve Z değerleri.....101

III.2. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Ortalamalar ve t –test Sonuçları.....103

III.3.1. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....107

III.3.2. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....108

III.3.3. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....110

III.4.1. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....112

III.4.2. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....114

ÇİZELGE.....	Sayfa
III.4.3. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	115
III.4.4. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	116
III.4.5. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları.....	117

BÖLÜM I

GİRİŞ

Evlilik insan yaşamındaki en önemli kişilerarası ilişkilerden biri olarak kabul edilir ve bazı insanlar için önemli bir doyum ve mutluluk kaynağıyken, bazıları için pek çok olumsuz sonucu beraberinde getirir. Mutsuz bir evliğı sürdürmenin genel mutluluk, yaşam doyumunu, benlik saygısı ve genel sağlıkla olumsuz yönde ilişkili olduğu bulunmuştur (Hawkins, 2005). Pek çok araştırmacı, neden bazı evliliklerin doyumlu ve bazılarının doyumsuz olduğu sorusuna yanıt aramış ve kavramın çok çeşitli değişkenlerle ilişkisini inceleyip bu konuda çeşitli kuramsal modeller ileri sürmüştür.

Evlilik doyumunu konusunda yapılan çalışmaların önemli bir bölümünü, evli çiftlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları yüklemeler oluşturmaktadır. Bu alanda yapılan çeşitli araştırmalarda doyumlu ve stresli eşlerin yüklemelerindeki farklılıklar ve bu farklılıkların evlik doyumunu ile olan ilişkileri incelenmiş ve bu konuda geniş bir literatür oluşmuştur (örn., Bradbury ve Fincham, 1990). Evlilik doyumunu kavramını incelemek için geliştirilen modellerden biri olan bağlamsal modele göre, eşlerin yüklemeleri yakın bağlama ilişkin elemanlar olarak düşünülür. Yakın bağlam, kişinin eşinin davranışına maruz kaldığı andaki duygu ve düşüncelerine işaret eder

ve ilişkiye özgüdür. Yüklemeler de evlilik olaylarına ilişkin duruma özgü tepkiler olarak düşünüldüğü için modelde yakın bağlama ilişkin değişkenler olarak incelenmiştir. Modelde yakın bağlam gibi uzak bağlam da evlilik doyumu konusunda belirleyicidir. Uzak bağlam, eşe ilişkin davranışları etkileyen, kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri gibi, görelî olarak kalıcı kişilik özelliklerini ifade etmektedir (Bradbury ve Fincham, 1988; Kurdek, 1991).

Bu çalışmada, Bradbury ve Fincham'ın (1988) çalışmasında olduğu gibi, yüklemelerin yanı sıra, uzak bağlamın elemanları olarak kabul edilen kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri de evlilik doyumu kapsamında incelenecektir. Bu alanda yapılan pek çok çalışma biyolojik cinsiyetten farklı olan kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerinin evlilik doyumu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Örn, Antill, 1983; Bradbury, Fincham ve Campbell, 1995).

Yüklemeler ve cinsiyet rolü yöneliminin yanı sıra, çalışmanın diğêr bir değişkeni de iletişim çatışmalarıdır. Pek çok araştırmacı, çiftlerin çatışma sırasındaki iletişimleri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur (örn., Heavey, Christensen ve Malamuth, 1995). Bu çalışmanın bağımlı değişkeni olan evlilik doyumu ise kişiler arası ilişkiler alanındaki temel kuramsal yaklaşımlardan biri olan sosyal mübadele kuramları temelinde kavramsallaştırılarak incelenmiştir.

Özet olarak, bu çalışmanın amacı evli çiftlerin yüklemeleri, iletişim çatışmaları ve cinsiyet rolü yönelimlerinin (kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri)

evlilik doyumu ile ilişkileri incelemektir. Evlilik doyumu kavramı, sosyal mübadele kuramları temelinde ele alındığı ve ölçüldüğü için çalışmanın amacı, sosyal mübadele kuramlarının terimleriyle, söz edilen değişkenlerle evlilik için karşılaştırma düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek şeklinde de ifade edilebilir.

Araştırmanın ana amacının dışında, ikincil bir amacı da evli çiftlerin çeşitli açılardan benzerlik gösterdiğini ortaya koyan literatüre dayanarak bu araştırmadaki evli çiftlerin incelenen değişkenler açısından benzerlik gösterip göstermediğini incelemek ve cinsiyet rolü yönelimlerinin yanı sıra kadın ve erkeklerin bu değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır (örn., Antill, 1983).

Bu amaçla bu bölümde sözü edilen değişkenlere ilişkin araştırmalar ve kuramsal yaklaşımlar aktarılacaktır. İlk olarak, evlilik doyumuna ilişkin araştırmalar özetlenecek, ikinci olarak, evlilik doyumuna ilişkin çeşitli kuramsal yaklaşımlar aktarılacaktır. Üçüncü olarak yüklemeler, çatışma ve cinsiyet rolü yönelimi kavramlarına ilişkin kuramsal yaklaşımlar ve araştırmalar sırasıyla ele alınacak, dördüncü olarak araştırmanın değişkenleri ile ilgili Türk kültüründe yapılmış olan araştırmalar özetlenecek ve son olarak da araştırmanın amacı belirtilecektir.

I.1. Evlilik Doyumu: Tanımı, Ölçümü ve Kavrama İlişkin Araştırmaların Özetleri

Bu bölümde öncelikle evlilik doyumu kavramının tanımlanmasına ve ölçülmesine ilişkin yaklaşımlar kısaca aktarılacaktır. İkinci olarak, bu çalışmanın değişkenleri ile evlilik doyumu arasındaki ilişkilere ilişkin literatür ileriki bölümlerde detaylı olarak anlatılacağından dolayı, bu bölümde, evlilik doyumuna ve bu konudaki yakın kavramlara ilişkin yapılan gözden geçirme (derleme) çalışmaları özetlenecektir.

Evlilik doyumu kavramı çok farklı biçimlerde tanımlanmış ve ölçülmüş ve bu farklılıklar çeşitli araştırmacılar tarafından eleştirilmiştir (Sabatelli, 1984; Vaughn ve Baier, 1999). Örneğin Spanier ve Cole (1976), bu konuda yaptıkları çalışmalarında kavrama ilişkin on iki farklı tanım olduğunu belirtmişlerdir (Sabatelli, 1984). Aynı kavram olmamalarına rağmen, evlilik doyumu, evlilik istikrarı, evlilik kalitesi, evlilik uyumu kavramlarının eş anlamlı olarak kullanılması da bu eleştirilerden biridir (Heyman, Sayers ve Bellack, 1994; Lenthall, 1977; akt., Vaughn ve Baier, 1999). Ölçme araçları ile ilgili olarak, bu alanda en yaygın olarak kullanılan ölçme araçlarının Locke Wallace (1959) kısa evlilik ölçeği ve Spanier (1976), ikili uyum ölçekleri olduğu görülür. Bu ölçekler de kuramsal temeli olmadığı ya da istatistiksel açıdan yeterli olmadığı gerekçeleri ile pek çok araştırmacı tarafından eleştirilmiştir (Sabatelli, 1984; Vaughn ve Baier, 1999).

Yukarıda aktarıldığı gibi, bu alanda çok farklı tanımlar bulunsa da, genellikle doyum kavramı kişinin ilişkisine ilişkin öznel değerlendirmesi olarak tanımlanır ve bu tanım bu çalışmanın da evlilik doyumunu incelemek amacıyla dayandığı sosyal mübadele ya da hakçalık kuramlarına dayanır (Vaughn ve Baier, 1999). Bu çalışmada kavram, sosyal mübadele kuramları temelinde ölçülmekte ve bu amaç için de Sabatelli'nin (1984), daha önceden söz edilen tanım ve ölçüm sorununa çözüm olarak geliştirdiği ve Thibaut ve Kelley'nin kuramına dayanan Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği kullanılmaktadır (Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996; Sabatelli, 1984).

Daha önce belirtildiği gibi evlilik doyumu ve eş anlamlı olarak kullanılan diğer kavramlara ilişkin geniş bir literatür mevcuttur. Bu alanda çalışılan değişkenlere ilişkin birçok araştırmacı, gözden geçirme (derleme) çalışmaları yapmıştır. Örneğin, Wilson, Larson, McCulloch ve Stone (1997), ikili uyumu inceledikleri çalışmalarında bu konuda incelenen değişkenleri, eşlerin ard alanları (aile geliri, evlenme yaşı, cinsiyet), bireysel etkiler (fiziksel sağlık, genel stres, duygusal sağlık), aile etkileri (aile ve evlilik problemlerinin sayısı, ailenin yaşam doyumu) olarak derlemişlerdir. Eşlerin ard alanlarına ilişkin gelir değişkenine ilişkin, araştırmacılar, bu konudaki araştırmaların tutarlı olmadığını ve bundan dolayı gelir ve çift uyumu arasında ilişki önerilemeyeceğini belirtmişlerdir. Evlilik yaşı konusunda, erken evlenmenin evlilik için olumsuz sonuçlar doğurduğuna ilişkin bulguları aktarmışlardır. Cinsiyet konusundaki çalışmalar ise tutarsız olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacıların, bireysel etkiler alt başlığında topladıkları değişkenlerden ilki

fiziksel sağlıktır. Bu konudaki araştırmalarda kişinin fiziksel sağlığı ile evlilik doyumunun ilişkili olduğunu ancak, bu ilişkinin genç yaşlar için daha gcl olduğunun bulunduğu aktarılmıştır. Bireysel etkilerden, yüksek düzeyde genel stresin ve çift uyumunun ilişkili olduğu bulunmuş ve benzer biçimde duygusal streten yakınan kişilerin de araştırmalarda daha az doyum verici ilişkiler bildirdikleri belirtilmiştir. Araştırmacıların aktardığı diğer bir alt başlık olan aile etkileri konusunda ise, bu konudaki araştırmaların, aile problemlerinin çeşitli biçimlerde evliliği etkilediğini ve bu problemlerin birikmesinin ise çiftleri ezebildiğini gösterdiği belirtilmiştir. Aile etkileri alt başlığında ele alınan diğer bir değişken olan aile yaşam doyumunu konusunda ise, araştırmacılar yüksek düzeyde aile yaşam doyumunun ikili uyumla olumlu yönde ilişkili olduğunu belirten araştırmaları aktarmışlardır. Wilson ve arkadaşları, (1997), ikili uyum konusunda yukarıda aktarılan değişkenleri inceledikleri çalışmalarında, ikili uyumun hem bireysel, hem de aileye ilişkin faktörler tarafından yordandığını ortaya koymuşlardır.

Bradbury, Fincham ve Beach (2000), tarafından derlenen ve Tutarel-Kışlak (2002) tarafından Türkçe olarak özetlenen çalışmada evlilik doyumunu konusunda yapılan ve aşağıda özetlenen çalışmalar şu başlıklar altında toplanmıştır: Kişiler arası süreçler (biliş, duygu, fizyoloji, sosyal destek, şiddet), evlilikte bağlamsal süreçler (mikro ve makro bağlam). Kişiler arası süreçlere ilişkin ilk değişken olan biliş alanında yapılan çalışmaların daha çok eşlerin yüklemeleri üzerine odaklandığı aktarılmıştır. Bu konu bu çalışmanın da konusunu oluşturduğundan ilgili literatür ileriki bölümlerde detaylı bir

biçimde özetlenmiştir. Araştırmacılar, bu konudaki diğer değişken olan duygu konusunda yapılan çalışmalardan bazılarının evlilikte olumsuz duygunun yıkıcı olduğunu ortaya koyarken, bazılarının da evliliğin kalitesini geliştirdiğini ya da evlilik doyumu ile ilişkisiz olduğunu gösterdiği aktarmışlardır. Araştırmacılar, duygu alanındaki çalışmaları takiben fizyoloji alanında da araştırmalar yapıldığını ve bu araştırmalarda özellikle kan basıncındaki değişimler, kalp atışı ve deri iletim değişimleri gibi değişkenler üzerine odaklanıldığını belirtmişlerdir. Kişiler arası süreçler alt başlığında araştırmacıların aktardıkları değişkenlerden birisi de evlilikte yaşanan şiddettir; şiddet yaşayan çiftlerin etkileşimlerinde yüksek düzeyde olumsuz karşılık, kırgınlık ortaya konduğu belirtilmiştir. Kişiler arası süreçlerin yanı sıra, bu konuda belirtilen diğer bir alt başlık ise evlilikteki bağlamsal süreçlerdir. Bağlam içindeki evlilik süreçlerini ele alan çalışmalarda mikro bağlam, evlilikle doğrudan kişiler arası bağlantısı olan ve belirgin olan faktörler temelinde ele alınmış ve makro bağlam, çiftler için daha az belirgin olan ve dolaylı etkileri olabilen daha geniş sosyal durumlar ya da kurumlar olarak ele alınmıştır. Mikro bağlamlar başlığı altında ele alınan değişkenlerden bir tanesi de çocuklardır. Bu konuda aktarılan araştırmalarda, çocukların evliliğin kalitesini azaltıp, istikrarını arttırmak gibi evlilik üzerinde paradoksal bir rolünün olduğu belirtilmiştir. Mikro bağlamlar başlığında ele alınan diğer bir değişken olan eşlerin ard alanı ve özellikleri konusunda ise, boşanmış aileden gelme, ergenlikte yaşanmış olan depresyon gibi konuların araştırıldığı ve bu alandaki en etkin araştırma alanının da bağlanma stilleri üzerine olduğu belirtilmiştir. Bu konudaki son değişken olan yaşamdaki stres

kaynakları ve geçişler kapsamında ise, çocuk hastalığı, ölüm gibi eşlerin maruz kaldığı travmatik olayların evliliğin işlevselliğini nasıl etkilediği ve ekonomik ve işe ilişkin stres kaynaklarının rolü araştırılmıştır. Örneğin, travmatik olayların evlilik bağlarını güçlendirdiğine ilişkin bulgular aktarılmıştır. Makro bağlamlar temelinde ise, sosyo-ekonomik düzey, dindarlık, ırkçılık küreselleşme ve kültür gibi evliliği etkileyebilecek çeşitli değişkenlerin incelendiği nakledilmiştir.

Karney ve Bradbury (1995), evlilik kalitesine ve istikrarına ilişkin yapılan uzunlamasına çalışmalarda ele alınan çeşitli değişkenleri incelemişler ve bu konudaki çalışma alanlarını şöyle özetlemişlerdir: doğrudan etkilere karşı dolaylı etkiler, doyumun etkilerine karşı istikrarın etkileri, kocaların etkilerine karşı kadınların etkileri, doyumun istikrar üzerindeki etkileri, benzerliğin etkileri, kişiliğin etkileri, yaşın ve zamanın etkileri, evlilik öncesi birlikte yaşamının etkileri, gelirin etkileri ve stresin etkileri. İlk grupta olan doğrudan etkilere karşı aracılık eden etkiler başlığı hakkında, araştırmacılar, bu konuda yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun yordayıcı değişkenler ve sonuçlar arasındaki doğrudan doğrusal etkenler üzerine yoğunlaştığını ancak, aracılık eden etkilerin evlilik ilişkilerine dair araştırmalarda nadiren incelendiğini belirtmişlerdir. Evlilik doyumu ve evlilik istikrarının etkileri hakkındaki çalışmalar incelendiğinde bu iki kavramın ilişkili ve aynı zamanda farklı kavramlar olduklarını ve araştırmacıların bu değişkenlerin ayrı değişkenler olduğunu ortaya koymaları için özgün yöntemler geliştirmeleri gerektiği önerilmiştir. (Evlilik doyumu,

genellikle kişinin ilişkisine ilişkin öznel değerlendirmesi olarak ele alınırken; evlilik istikrarı ilişkisinin sürekliliğine ilişkin bir kavram olarak ele alınır). Kocalar ve kadınlar arasındaki farklılıklar incelendiğinde ise, araştırmacılar evlilik konusunda yapılan araştırmalarda cinsiyet farklılıklarının abartıldığını belirtmişlerdir. Doyumun istikrar üzerindeki etkilerine bakıldığında ise, araştırmacılar evlilik doyumunun istikrar için çok önemli olduğunu ancak, doyumun tek başına istikrarı açıklayamayacağını ve sosyal mübadele kuramcılarının belirttiği gibi, boşanmaya ilişkin kararların evlilik doyumu dışındaki değişkenlerden etkilenebileceğini önermişlerdir. Benzerlik konusunda yapılan çalışmaları incelediklerinde, araştırmacılar bu konudaki çalışmaların tutum ve kişilik benzerliğinin evlilik doyumunu ve istikrarını yordadığının net bir biçimde ortaya konduğu ancak araştırmalarda eşler arasındaki farklılıkların da kontrol edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kişilik konusunda bu alandaki en güçlü değişkenin nevroz olduğu belirtilmiş ve kişilik değişkenleri incelenmeden önce nevrozluğun kontrol edilmesi gerektiği öne sürülmüştür. Yaşa ilişkin aktarılan çalışmalar da, daha önceki derlemelerde de belirtildiği gibi, ileri yaşta evlenmenin artan doyum ve istikrar ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar evlilik öncesi birlikte yaşama değişkenini incelediklerinde ise, bunun evlilik istikrarsızlığı ile ilişkili görüldüğünü ancak evlilik öncesi birlikte yaşamının evlilikle ilişkisini birlikte uzunlamasına çalışan araştırmalar olmadığı için bu sonuçların ihtiyatla karşılanması gerektiğini belirtmişlerdir. Gelir konusunda ise, gelirin evlilik konusundaki olumlu etkilerinin geliri kazanan kişiye bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Yani erkeğin gelir sağlayıcı olmasının ve çalışmasının evlilik

istikrarını olumlu yönde etkilediğini ancak, kadının gelir sağlamasının ve çalışmasının tam tersi sonuç verdiği belirtilmiştir. Araştırmacılar, istikrarın yanı sıra, evlilik doyumu gibi değişkenlerin bu konuda incelenerek bu alanda daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu belirtmişlerdir. Bu konudaki diğer bir başlık ise strestir. Bu konuda, araştırmacılar ekonomik olmayan faktörlerden kaynaklanan stresin ve stresli yaşam olaylarının etkilerinin yeterince sık olarak çalışılmadığını aktarmışlardır. Araştırmacılar, genellikle stresli olayların evlilik doyumunda ve istikrarında düşmeye yol açarken, ebeveyn olma gibi stresli bir olayın, evlilik doyumunda düşmeye ancak istikrarında artmaya yol açtığı belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle, araştırmacılar, neden bazı yaşam stresörlerinin çiftleri ayırdığı ve bazılarının çiftleri yakınlaştırdığının daha fazla araştırılması gerektiğini önermişlerdir. Davranış ise bu derlemedeki son değişken olarak ele alınmış ve bu başlık altında genellikle literatürde olumlu davranış, olumsuz davranış, kaçınma, olumlu karşılıklık ve olumsuz karşılıklık gibi konular incelenmiştir. Bu konuda yapılan pek çok çalışmada olumsuz davranışların düşük düzeyde doyum ve istikrar ile ilişkili olduğunun bulunduğu aktarılmıştır.

Larson ve Holman (1994), evlilikte kalite ve istikrarı yordayan evlilik öncesi faktörleri derledikleri çalışmalarında geçmiş ve bağlam, bireylerin kişilik özellikleri ve davranışları ve çift iletişim süreçleri olmak üzere üç kategoriye ele almışlardır. Geçmiş ve bağlamla ilgili faktörlerle ilgili olarak aile kökenli etkiler incelenmiştir. Bu başlık altında, ebeveynlerin evlilikleri ile çocukların evlilikleri arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar aktarılmıştır.

Bu konuda nakledilen araştırmalarda, ebeveynlerin evlilik kalitesinin yüksekliği ile çocukların evlilik kalitesinin yüksekliği arasında olumlu ilişkiler bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin zihinsel sağlığının ve aile ortamının çocukların evlilik mutluluğu ve istikrarında rol oynadığı belirtilmiştir. Geçmiş ve bağlama ilişkin faktörlerden diğeri evlilik yaşı, eğitim, gelir, meslek, sınıf, ırk, cinsiyet gibi değişkenleri içeren sosyokültürel faktörlerdir. Söz edilen yaş, eğitim, gelir ve meslek değişkenlerinin gelecekte evlilik rollerinin yerine getirilmesinde etkili olduğu belirtilmiştir. Geçmiş ve bağlam başlığında derlenmiş olan son değişken ise bireyi ya da çifti çevreleyen bağlamdır. Bu konuda yapılan araştırmalarda, arkadaşların etkileri, iş ve kariyere ilişkin durumlar ile politik ve ekonomik koşulların evlilik üzerindeki etkilerinin araştırıldığı ve bu değişkenlerin evlilik üzerinde belirleyici olduğu belirtilmiştir. Bireylerin kişilik özellikleri ve davranışlarına ilişkin çalışmaların fiziksel özellikler, kişilik ve akıl sağlığı üzerine yoğunlaştığı nakledilmiştir. ifti iletişim süreçleri başlığı altında da daha önceki derlemlerde de belirtilen benzerlik konusundaki araştırmalar incelenmiştir ve çiftlerin birçok açıdan benzer olmalarının evlilik kaliteleri ile olumlu yönde ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar aktarılmıştır. İletişim süreçleri başlığı altında ele alınan diğer bir değişken ise, ilişkinin tarihçesi ve süreçleridir. Bu konudaki araştırmalar ise, evlilik öncesi tanışıklık, cinsellik, beraber yaşama, hamilelik ve evlilikten önceki iletişimdir. Bu değişkenlere ilişkin nakledilen araştırmalar, evlilik öncesinde çiftlerin birbirlerini iyi tanımalarının evlilik kaliteleri ile olumlu ilişki gösterdiğini; ancak evlilik öncesi beraber yaşamanın çiftlerin evlilik kalitesi ile olumsuz ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, araştırmacılar, evlilik öncesi

yaşanan cinselliğin ise evlilik istikrarı ile olumsuz ilişki gösterdiğini ortaya nakletmişlerdir.

Rosen-Grandon, Myers ve Hattie (2004), evlilik doyumunu konusundaki üç temel faktörün aşk, sadakat ve paylaşılan değerler olduğunu belirlemişlerdir. Araştırmacılar, aşk içeren evliliklerin en temel özelliklerinin saygı, bağışlama, romantizm ve duyarlılık olduğunu belirlemişlerdir. Ancak, bu özellikler evlilik doyumunu elde etme konusunda yeterli bulunmamış ve söz konusu özelliklerin sadece sadakat değişkeni tarafında aracılık edildiğinde evlilik doyumuna yol açabildiği ortaya konmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, sadakate değer veren ve ilişkilerinde sadakat konusunda doyumlu olan bireyler evlilik doyumuna ulaşabilmektedirler. Aynı zamanda cinsel doyum da sadık ilişkilerin en önemli bileşenlerinden biri olarak bulunmuştur. Son değişken olan paylaşılan değerler konusunda ise, eğer ilişkide geleneksellik her iki eş tarafında da çok önemli bir değer olarak görülüyorsa, gelenekselliğin eşler tarafından paylaşılan bir değer olmasına ilişkin doyumun, genel evlilik doyumuna yol açacağı belirtilmiştir.

Buraya kadar özetlenen gözden geçirme (derleme) çalışmalarında görüldüğü gibi, bu araştırmanın konusunu oluşturan evlilik doyumunu konusunda çalışmalar oldukça fazla ve çeşitlidir. Daha önce de belirtildiği gibi, evlilik doyumunu açıklamak için çeşitli kuramsal modeller geliştirilmiştir. Bundan sonraki bölümde evlilik doyumuna ilişkin çalışmanın değişkenleri ile bağlantılı olan kuramlar özetlenmektedir.

I.2 Evlilik Doyumuna İlişkin Kuramlar

Evlilik doyumuna ilişkin pek çok kuramsal yaklaşım mevcuttur. Gökmen (2001), eşler arası ilişkileri açıklamaya yönelik kuramları aktardığı çalışmasında, öğrenme kuramı, sosyal mübadele kuramı, bağlanma kuramı, sevginin evrimi kuramı, kişiler arası iletişime dair sosyal biliş kuramı ve kültürel yaklaşımlara ilişkin kuramları aktarmıştır. Kurdek'e (1991) göre, yakın ilişkilerdeki doyuma ilişkin çalışmalar sıklıkla üç kuramsal yaklaşım temelinde incelenmektedir. Bunlar: bağlamsal model, problem çözme modelleri ve yatırım modelidir. Karney ve Bradbury'de (1995), bu konuda yapmış oldukları gözden geçirme(derleme) çalışmasında evlilik konusundaki kuramsal modelleri sosyal mübadele kuramları, davranışçı kuramlar, bağlanma kuramı ve kriz kuramı olarak nakletmişlerdir.

Bu bölümde çalışmanın bağımlı değişkeni olan evlilik doyumunun dayandığı kuram olan Sosyal Mübadele Kuramları detaylı bir şekilde anlatılacak ve araştırmanın değişkenleri ile ilişkili olan bağlamsal model ve sosyal mübadele kuramları ile benzer varsayımlara sahip olan davranışçı kuramlar ve Humans'ın bölüşüme ilişkin adalet görüşleri özetlenecektir.

Bağlamsal Model:

Bradbury ve Fincham (1987) tarafından önerilen bağlamsal modele göre eşlerden biri açık bir davranışta bulunduğu diğer eşte hızlı duyuşsal ve bilişsel işlemler ortaya çıkar ve bu işlemler ise eşlerin davranışlarının oluştuğı bağlamla ilgilidir. Bağlam, evlilikteki davranışların işlenmesini etkileyen psikolojik koşullar ya da değişkenler olarak tanımlanır. Bağlamın yakın ve uzak olmak üzere iki elemanı vardır. Yakın bağlam, kişinin eşinin davranışına maruz kaldığı andaki duygu ve düşüncelerine işaret eder. Diğer bir ifadeyle yakın bağlam kişinin eşinin davranışının hemen öncesindeki öznel duygu durumudur. Bu nedenle, kişiler yakın bağlama ilişkin elemanların daha fazla farkındadırlar (Bradbury ve Fincham, 1988). Ayrıca, yakın bağlam, kişinin belirli olayların özgün özelliklerine ilişkin değerlendirmeleri içerir. Bu değerlendirmeler de kişilerin kişisel olarak belirgin olaylarla nasıl başa çıkacaklarına karar vermelerine ve farklı durumların taleplerine bağlı olarak tepkilerini değiştirebilmelerine yol açar. Bu tür değerlendirmelerden biri de bu çalışmada da incelenen yüklemelerdir (Sanford, 2006).

Uzak bağlam ise, yakın bağlamdan farklı olarak daha kalıcı kişilik özelliklerine ilişkindir. Bu durumda, yakın bağlam daha duruma özgüyen, uzak bağlam pek çok ilişki durumunu etkileyebilir. Bağlamsal model, yakın bağlam ve uzak bağlam arasındaki ilişkiye dayanarak doyumu açıklar. Modele göre, uzak bağlam ile doyum arasındaki ilişki yakın bağlamın aracılık etmesiyle gerçekleşir (Bradbury ve Fincham, 1988).

Pek çok çalışma bağlamsal modeli desteklemiştir. Örneğin, Bradbury ve Fincham (1988), bu çalışmada da incelen değişkenlerden olan yüklemeleri yakın bağlam ve kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerini uzak bağlam olarak ele aldıkları çalışmalarında hem yüklemeler hem de cinsiyet rolleri evlilik doyumu ile ilişkili bulmuşlardır. Aynı zamanda yakın bağlam uzak bağlamla ilişkilere aracılık etmiştir.

Humans'ın Bölüşüme İlişkin Adalet Konusundaki Görüşleri

Humans (1961) davranışın sosyal yönünü vurgulamış ve sosyal davranışın en az iki kişi arasındaki ödül ve bedel mübadelesi olduğunu belirtmiştir. Humans, hayvanlara ilişkin laboratuvar çalışmalarından ve ekonomiden aldığı terimleri insan davranışları için değiştirmiştir. Örneğin, pekiştireç terimi ödül şeklinde dönmüş ve terimin bu hali hedonistlik bir anlam kazanmıştır (Chadwick-Jones, 1976).

Humans'ın kuramının geçmişte ödüllendirilen bir eylemin benzer koşullarda tekrarlanma olasılığının fazla olacağı gibi varsayımları öğrenme kuramları ile benzerlik gösterirken, bölüşüme ilişkin adaletle ilişkin görüşleri öğrenme yaklaşımından farklılaşmıştır. Bölüşüme ilişkin adalet, bir etkileşimde, katılımcıların ödülleri ve yatırımlarının doğru orantılı olduğunu düşünceleridir (Humans, 1974; akt., Sabatelli, 1984). Humans'a göre kişi bölüşüme ilişkin adalet açısından ne kadar dezavantajlıysa, o kadar yüksek öfke gösterebilir. Bu bağlamda, Humans, duygusal davranışın kalitesini de

adaletle ilişkilendirerek davranışçı yaklaşımdan farklılaşmıştır. Kuramcıya göre beklenen ödülün gelmemesi sonucunda ortaya çıkan öfke, cezadır ve bundan kaçınmak da ödül olacaktır. Bu bağlamda, insanlar ödüllerin adil olduğu mübadelelerin peşine düşecek ve diğerlerinden kaçınacaktır. Bu durumda adaletin kendisi mübadele edilen bir değer oluşturmaktadır ve bir etkileşimin katılımcıları bölüşüme ilişkin adalet sağlanmasına ilişkin standartlar geliştirme konusunda çaba göstereceklerdir (Chadwick-Jones, 1976).

Sabatelli'ye (1984) göre Humans'ın sosyal mübadele sürecine ilişkin en önemli katkısı mübadele sürecinin bireyin kendisine ve diğerine ilişkin öznel izlenimleri tarafından rehberlik edildiğini belirtmesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal Mübadele Kuramları:

Kişiler arası ilişkiler alanında ilişki doyumu, ilişki istikrarı gibi kavramlar hakkında kuramsal bir yapı ortaya koyan sosyal mübadele kuramları, etkileşim sonuçları kuramı (Thibaut ve Kelley, 1959) ve yatırım modeli (Rusbult, 1983) gibi pek çok kuramsal modeli içinde barındırır. Sosyal mübadele kuramları sözü edilen bu kavramları aşağıda açıklanacak olan, ödül, bedel, sonuç, karşılaştırma düzeyi ve seçenekler için karşılaştırma düzeyi kavramları temelinde açıklamışlardır.

Ödüller ve Bedeller:

Sosyal mübadele kuramlarının temel varsayımı, insan ilişkilerinin ödül bedel mübadelesine dayandığıdır. Kuramlara göre, insanlar fazla ödül alıp, düşük bedel ödeyecekleri ilişkileri tercih ederler. Ödül bir ilişkiden alınan haz ya da doyum olarak tanımlanırken, bedel bireyin performansını ketlemeye yönelik faktörler olarak tanımlanır (Thibaut ve Kelley, 1959; Hovardaoğlu, 1996). Thibaut ve Kelley (1959), ödüllerin ve bedellerin ilişki dışındaki faktörler ve etkileşimin kendisinden kaynaklanan faktörler tarafından belirlendiğini belirtmişlerdir. İlişkinin dışından kaynaklanan belirleyicilere dışsal (exogenous) ve etkileşimin kendisinden kaynaklanan belirleyicilere ise içsel (endogenous) belirleyiciler denir.

Ödül ve Bedellerin Dışsal Belirleyicileri:

Thibaut ve Kelley (1959), Jennings (1950)'in arkadaşlık seçimlerine ilişkin yaptıkları çalışmadan yararlanarak ödül ve bedellere ilişkin örnekler vermişlerdir. Ergen kızların arkadaşlık seçimlerine bakıldığında bazı durumlarda ödüllerin iki insan arasındaki benzerliğe dayandığını, bazen sağlanan ödüllerin farklılıklara dayanabildiğini ve bazen de kişilerin başkalarını bedellerini azalttıkları için sevebildiklerini belirtmişlerdir.

Kuramcılara göre bir kişinin bir ilişkiyi başlatabilmesi için ödül sağlayabilmesi gereklidir. Bonney (1947), başkalarını ödüllendirebilmek için gerekli olan ödülleri şu şekilde belirlemiştir: fiziksel sağlık ve kuvvet,

başkaları için yeni bir deneyim kaynağı olmak, bedelleri azaltacak etkileşim becerilerine sahip olmak, duygusal istikrarlılık ve kontrol, uyum sağlayabilirlik ve hoşgörü, başkalarına yönelik iyi niyetli bir tutuma sahip olmak. Bunların yanı sıra genel olarak sevilen insanların cömertlik, adillik, mizah anlayışına sahip olmak gibi daha fazla iyi özelliklere sahip oldukları düşünülür. Görülüyor ki, kişinin başkalarını ödüllendirebilme konusunda yetenekli olması oldukça önemlidir. Ancak, kuramcılara göre, kişinin ödül sağlayabilmesinin yanı sıra, bu konuda istekli olması da çok önemlidir. Jones ve deCharms (1957)'a göre başkalarını ödüllendirme yeteneği olduğu halde bu konuda motivasyona sahip olmayanlar güçlü bir şekilde reddedilmektedirler (Thibaut ve Kelley, 1959).

Yakınlık da bu konuda önemli bir belirleyicidir. Çünkü fiziksel faktörler kimin ilişki için uygun olduğunun belirlenmesinde önemlidir. Aynı zamanda, fiziksel yakınlık ilişki kurulması için bedelleri azaltıcı bir faktör olur. Yakınlık aynı zamanda tutum ve değerlerin benzerliği ile de ilgilidir. Genellikle birbirine yakın olan insanlar ırk, din, eğitim seviyesi, sosyal sınıf açısından benzerlik gösterirler (Thibaut ve Kelley, 1959).

Tutum ve değer benzerliği ödüllendiricidir. Kişinin başkası ile hemfikir olduğunu açıklaması ya da onun değerlerini desteklemesi onun için ödül oluşturacaktır. Kuramcılara göre, bazen de bazı insanlar kendilerini nasıl değerlendirmeleri gerektiği konusunda, yetenekleri, değerleri konusunda belirsizlik yaşarlar. Böyle bir durumda iki insanın birbirlerinin benlik değerlendirmelerine ilişkin benzer fikirler taşımaları benlik imajlarının

doğrulanmasına yol açacak ve ödüllendirici olacaktır. Benzerliğin yanı sıra Winch (1952), ihtiyaçların tamamlayıcılığının önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre, iki insan farklı ve tamamlayıcı ihtiyaçlara sahip olduğunda bazı ihtiyaçları karşılamanın bedeli düşük olacak ve maksimum düzeyde ihtiyaçlar karşılanacaktır. Ancak, Winch'in görüşleri araştırmalarca çok fazla desteklenmemiştir (Thibaut ve Kelley, 1959).

Thibaut ve Kelley (1959) bu konudaki başka bir faktörün de statü olduğunu belirtmişlerdir. Genellikle insanlar kendi statü ve sınıflarındaki bireylerle ilişki kurarken, dışardan tercih yapma durumunda kaldıklarında yüksek statüdeki insanları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu konudaki açıklamalar bu kişilerin diğerini ödüllendirme konusunda daha fazla araçlarının olması, kişilerin yüksek statüdeki kişiyle birlikte olarak onun elde ettiği ayrıcalıklardan elde edebilmesi veya saygın bir kişi ile birlikte olarak saygınlığının artabilmesidir.

Ödül ve Bedellerin İçsel Belirleyicileri:

Etkileşim sırasında bireylerin birbirlerine yönelik tepkileri uyumsuz olabilir ve davranışlarda uyumsuzluk oluştuğunda tepki engellemesi gerçekleşir. Bu tip bir engellenme oluştuğunda bu durum, etkileşimde bulunan her iki kişi için sonuç oluşturacaktır. Genellikle bu durum davranışın ödül değerini düşürür ya da davranışın yapılmasının bedelini artırır. Yani engellenme etkileşim üyeleri arasındaki bedelleri artırır ve ödülleri azaltır. Kuramcılar ikili ilişkilerin kurulması ve ayakta kalması için aşırı tepki

engellemesinden kaçınılması gerektiği belirtmişlerdir (Thibaut ve Kelley, 1959).

Çeşitli araştırmacılar yakın ilişkilerde çok farklı tipte ödül ve bedellerin mübadele edildiğini ortaya koymuşlardır. Örneğin Fua ve Fua, bu konuda 6 tip kaynak belirlemiştir: aşk, statü, bilgi, para, eşya ve hizmet (Fua ve Fua, 1974, 1980; Fua, Converse, Tornblom ve Fua, 1993; akt., Sedikides, Oliver ve Campbell, 1994). Aynı konuda evlilik için yapılan bir başka çalışmada ise, belirtilen kaynaklar sosyoekonomik, duygusal, ifade etme, eşlik etme, hizmet ve ilişkide güçtür (Safilios-Rothschid,1985; akt., Sedikides, Oliver ve Campbell, 1994). Sedikides, Oliver ve Campbell, (1994) da romantik ilişkilerde mübadele edilen ödüllerin ve bedellerin kişisel anlamları ve bu konudaki cinsiyet farklılıklarını araştırmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına göre romantik ilişkilere ilişkin bireysel kazançların eşlik etme ya da yakın ilişki, mutlu hissetme ya da sevinç, dâhil olma, sevilme ya da diğerini sevmeye, yakınlık, kişisel büyüme ve kendini anlama ve daha olumlu bir benlik saygısı olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu ilişkilerdeki en ciddi bedellerin de, ilişkiye ilişkin stres ya da üzüntü, sosyal ya da sosyal olmayan fedakârlıklar, partnere yönelik artan bağımlılık, kavgalar, zaman ve emek yatırımı ve benlik hakkında kötü hissetme olduğu bulunmuştur. Bu konudaki cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, kadınlar erkeklere göre, önemli kazançlar olarak kişisel büyüme ve kendini anlama, benlik saygısında artma olarak belirtmişlerdir. Kimlik kaybını ve aşka ve ilişkiye ilişkin masumiyetin kaybını ise ciddi bedeller olarak ortaya koymuşlardır. Erkekler ise kazanç ve bedellere ilişkin

farklı değişkenleri belirtmişlerdir. Erkekler, cinsel memnuniyeti ilişkiye ilişkin en önemli kazanç ve parasal kayıpları ise ciddi bir bedel olarak bildirmişlerdir. Görülüyor ki, ödül ve bedel kavramlarının farklı ilişkilerde farklı biçimlerde tanımlanabilmekte (Rusbult, 1983) ve ödüller ve bedeller bireyler ve cinsiyetler arasında farklılık gösterebilmektedir.

Sonuç:

Ödül ve bedel kavramlarının yanı sıra sosyal mübadele kuramlarına ilişkin diğer bir kavram da sonuçtur. İlişkiden elde edilen ödüllerden bedellerinin çıkarılması sonucunda sonuç elde edilir ve insanların bir ilişkiye katılmaları için en azından sonucun olumlu olması beklenir. Bir ilişkiye ilişkin algılanan sonuç, kişinin partnerine ilişkin algılarından (örn., fiziksel çekicilik) ve partnerler arası etkileşimin kalitesine ilişkin algılardan oluşur ve sonuç kuramın Karşılaştırma Düzeyi adını verdiği kavrama bağlı olarak değerlendirilir (Sabatelli, 1988; Thibaut ve Kelley, 1959).

Karşılaştırma Düzeyi:

Karşılaştırma düzeyi, ilişkinin o anda değerlendirildiği standart ya da referans noktasıdır ve doyum doyumsuzluk ölçeğinde nötr noktayı temsil eder (Thibaut ve Kelley, 1959). Diğer bir ifadeyle, her birey bir ilişkiye önceki ilişkilerinden edindiği deneyimlerle ve diğer ilişkilere ilişkin gözlemlerle başlar ve bu bilgiler kişi için hali hazırdaki ilişkisini değerlendirebileceği bir standart oluşturur (Sabatelli, 1984). Eğer sonuç karşılaştırma düzeyini geçerse ilişki doyum verici olarak kabul edilirken, sonuç karşılaştırma düzeyinin altındaysa

kiři doyumsum ve mutsum olacaktır. Bir insanın karřılařtırma dűzeyi kendi deneyimlerinden ve bařkalarının deneyimlerine iliřkin gűzlemlerden oluřur ancak önemli olan bu deneyimlerin kiři için ne kadar çarpıcı ya da belirgin olduėudur. Yani, diėer bir ifadeyle kiřinin elde ettiėi bűtűn sonuçlar kiři için belirgin olmadıėı için karřılařtırma dűzeyinin belirlenmesinde hepsi eřit aėırlıėa sahip deėildir. Örneėin kiři için daha fazla öneme sahip olan sonuçlar daha belirgin olacaktır. Aynı zamanda, sonuçlar kiřinin kontrolű altında elde edilmiřse daha belirgin olacak, tam tersine řans eseri elde edilmiřlerde karřılařtırma dűzeyini daha az etkileyeceklerdir (Thibaut ve Kelley, 1959).

Karřılařtırma dűzeyi konusunda bireysel farklılıklar vardır. Örneėin, daha gűlű ve kendine gűvenli olan bireyler olumlu sonuçları elde etme olasılıklarının daha yűksek olduėunu dűřűnűr. Tam tersine daha gűsűz ve gűvensiz olan kiřilerin beklentileri dűřűktűr ve buna baėlı olarak karřılařtırma dűzeyi de daha dűřűk olacaktır. Aynı zamanda, kiřilerde diėerini idealize etme konusunda bir eėilim olması da karřılařtırma dűzeyinin yűkselmesini saėlayan bir bařka faktűrdűr (Thibaut ve Kelley, 1959). Ayrıca, bireylerin karřılařtırma dűzeyleri iliřki içerisindeyken farklılık gűsterir. Örneėin kiřinin uzun sűre doyumlu bir iliřkide kalması, beklentilerini yűkseltecek ve bu durum da iliřki doyumunda dűřűře yol açacak; tam tersine uzun sűre doyumsum iliřkide kalan bireyin beklentileri dűřűcek ve bűylece iliřki doyumunda yűkselme yařayacaktır (Sabatelli, 1988).

Seçenekler İçin Karşılaştırma Düzeyi:

Kuramın ilişki doyumuna ilişkin kavramı olan karşılaştırma düzeyini yanında, ilişki istikrarına ilişkin diğerk kavramı da Seçenekler için Karşılaştırma düzeyi olarak isimlendirilmiştir. “Seçenekler için Karşılaştırma Düzeyi, bireyin mevcut ilişkisini olası başka ilişkilerle yaşaması durumunda elde edebileceği doyuma ilişkin tahminlerin orta noktasıdır” (Hovardaoğlu, 1996; s.13). Yani, karşılıklı bağımlılık teorisine göre, insanların hali hazırdaki ilişkilerine alternatifleri düşük olarak algıladıklarında ilişkiye olan bağlanımları (commitement) artacaktır. Alternatiflerin kalitesine ilişkin algılar ise, ilişki doyuma benzer bir biçimde tahmin edilen ödüllerin ve bedellerin değerlendirilmesine dayanır (Rusbult, 1983).

Yatırım modeli bağlanım kavramı konusunda, Seçenekler için Karşılaştırma Düzeyi kavramının yanı sıra, doyum düzeyi ve yatırım büyüklüğü kavramlarının da önemli olduğunu belirtmiştir (Hovardaoğlu, 1996; Rusbult, 1983). Bireyin ilişki doyumunun yüksek olması da ilişkiyi sürdürmesine yol açacaktır. Aynı zamanda, yatırım teorisine göre, bireylerin zaman, duygusal çaba, kendini açma gibi doğrudan olarak ilişkiye yapılmış olan yatırımları ve ortak arkadaşlar, ortak anılar gibi ilişkiye dışarıdan bağlı olan yatırımları bağlanımda ya da diğerk bir ifadeyle gitme kalma kararında belirleyicidir. Yatırımlar, bağlanımı artırır; çünkü bireyin yapmış olduğu yatırımlar ilişkinin bitirilmesine ilişkin bedelleri arttıracaktır. Dolayısı ile bu

modele göre, bireyin bir ilişkiyi sürdürmesi için o ilişkiden doyum alması, kişi için kabul edilebilir alternatiflerin olmaması ve kişinin yüklü bir biçimde yatırım yapmış olması gerekmektedir (Rusbult, 1983).

Levinger (1979a, 1979b; akt., Drigotas ve Rusbult, 1992), ise ilişkide gitme kalma kararlarının sırasıyla ilişkinin ve diğer alternatiflerin çekiciliğine bağlı olarak verildiğini belirtmiştir. Kısaca, Drigotas ve Rusbult (1992)'un belirttikleri gibi, bu konudaki modeller bağlanımın ya da gitme kalma kararının hali hazırdaki ilişkinin çekiciliği ile en olası ilişki alternatiflerinin karşılaştırılması sonucu verildiğini ortaya koymaktadır.

Kuram uzun zamandan beri çoğunlukla romantik ilişkileri ve eş seçim süreçlerini anlamak için çok çeşitli araştırmacılar tarafından kullanılmaktadır ve evlilik ilişkilerinin ve evlilik doyumunu üzerinde de araştırmalar mevcuttur (Örn., Hovardaoğlu, 1996; Sabatelli, 1988).

Sabatelli (1984)'e göre, evlilik ilişkisinin başlangıcında, eşler için evliliklerinden elde ettikleri ödüller hem karşılaştırma hem de seçenekleri karşılaştırma düzeylerinin üzerindedir. Ancak, zaman içinde bireyler ve evlilik koşulları değişebilir (çocukların olması gibi) ve mübadele denkleminde de değişiklikler olabilir. Bu bağlamda, evlilik ilişkilerinin anlaşılmasında bireylerin beklenti düzeylerinin incelenmesi çok önemlidir. Bilindiği gibi bu çalışmanın da konusunu oluşturan evlilik doyumunu, kuram temelinde, karşılaştırma düzeyinin işlevi olarak ele alınmakta ve ölçülmektedir.

Davranışçı Kuramlar:

Evlilik ilişkilerini açıklayan davranışçı kuramların da kökeni Thibaut ve Kelley (1959)'in karşılıklı bağımlılık teorisine dayanır. Ancak, sosyal mübadele kuramlarından farklı olarak, bireyin ödül, bedel, alternatifler gibi kavramlara ilişkin algılarından ziyade, eşler arasında mübadele edilen davranışları incelerler. Bu kuramlar çerçevesinde araştırmacılar bu çalışmanın değişkenleri ile ilgili olan çiftlerin problem çözme tartışmalarında mübadele ettikleri davranışları ve yüklemeler gibi bilişsel faktörlerin evlilik doyumu ile ilişkilerini araştırmışlardır (Karney ve Bradbury, 1995).

Bilindiği gibi, bu araştırmada evlilik doyumu ile ilişkisi incelenen değişkenlerden biri yüklemelerdir. Bu amaçla, bundan sonraki bölümlerde yüklemeler ve evlilik ilişkilerine ilişkin literatür aktarılacaktır. Ancak, öncelikle yükleme kuramına ilişkin çeşitli yaklaşımlar özetlenecektir.

I.3. Yükleme Kuramı

Sosyal Psikoloji alanındaki en etkin kuramsal yaklaşımlardan biri olan yükleme kuramı hakkında geniş bir literatür mevcuttur. Kuram, pek çok alana uygulanmıştır ve bu uygulamaların en yaygın alanlarından biri de bu çalışmanın da konusunu oluşturan yakın ilişkilere ilişkindir. Bu bölümde öncelikle yükleme kuramı özetlenecek, daha sonra kuramın yakın ilişkilere ilişkin uygulamaları ile ilgili literatür aktarılacaktır.

Bilindiği gibi, yükleme kuramı kavramı tek bir kurama işaret etmekten ziyade pek çok kuramsal yaklaşımı barındıran geniş bir kavramdır. Bu nedenle psikologlar yükleme kuramı ve yükleme kuramları kavramları ayırđırmıřlardır (Fiske ve Taylor, 1991).

1960'lardaki bilişsel akımla beraber olarak gelişmiş olan yükleme kuramı 1970'lerde temel paradigma olmuştur. Kuram epistemoloji ile ilgilenir yani sorduğu temel soru insanların nasıl bildikleridir. Bu konuda çalışan kuramcılar olayların neden olduğu ile ve diğerlerinin bu olaylara ilişkin niyetleri ile ilgilenmişlerdir. Yükleme kuramı belirgin olmayanla ilgilenmez. Temel insan görüşü insanların rasyonel olduğudur; insanlar bilgi girdilerine bağlı olarak çıkarımlarda bulunurlar ve eylemleri saf psikolojik inançlar tarafından yönlendirilir (Weiner, 1990).

Yükleme kuramı konusundaki ilk alışma Heider'in (1944,1958), sağduyu psikolojisi adını verdiği çalışmalarla başlamıştır. Heider'a göre insanlar içinde buldukları çevreyi yordamak ve kontrol etmek isterler. Diğer bir ifadeyle, insanlarda, kendilerinin başlarına ve etraflarındaki insanların başlarına ne geleceğini tahmin etme ve bunlara etki etme ihtiyacı vardır. Ona göre, bunu yapabilmenin en iyi yolu da davranışların nedenlerini anlamaktır. Yani bireylerin çevrelerini kontrol edebilmeleri için, o çevredeki diğer bireylerin nasıl davranacaklarını yordayabilmeleri gerekmektedir. Buradan hareketle Heider her ortalama insanın diğer insanların davranış nedenlerini

anlamaya yönelik genel bir kurama sahip olduğu düşüncesini belirterek sağduyu psikolojisi görüşünü ortaya koymuştur (Fiske ve Taylor, 1991; Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003).

Heider'a göre birey, gözlediği olay ya da davranışı iki temel nedenden birine yükler: içsel nedenler ve dışsal nedenler. Yani, Heider'a göre bireylerin davranışlarının altında kişisel özellikler ya da dış faktörler yatmaktadır. İçsel nedenler kişilik özellikleri, güdüler, tutumlar, yetenek, çaba gibi bireye özgü ve onun kontrolünde olan özelliklerken; dışsal nedenler ise aktörün çevresi, norm, gelenek, hukuk, şans, kader gibi aktörün dışında olan faktörlerdir. Kısacası, Heider'a göre davranışlar, bireye özgü özellikler ve çevresel koşulların ürünüdür (Freedman, ve ark., 2003; Koçak, 1998).

Heider, nedensellik kadar sorumluluk algılarının da bireylerin davranışları ya da olayları açıklamada önemli olduğunu ortaya koymuştur. Ona göre, pek çok durumda olaya neyin yol açtığı bilgisinin yanında olaydan kimin sorumlu olduğu bilgisi de önemlidir. Diğer bir ifadeyle bireyin davranışının altında yatan niyet; yani davranışı kasıtlı mı yoksa kasıtsız mı yaptığı da bireyin diğerinin davranışlarını anlamak ve yordamak için kullandığı bilgilerden biridir (Fiske ve Taylor, 1991; Freedman ve ark., 2003).

Heider'dan sonra yüklem kuramı üzerine çalışan kuramcılardan birisi de Kelly (1976)'dir. Heider kuramında bireylerin davranışlar kişisel ya da çevresel faktörlere yükleyebileceklerini belirtmiş; ancak hangi koşullarda

kişisel hangi koşullarda çevresel nedenlere yükleyeceklerini belirtmemiştir. Kelly (1976), küp ya da birlikte değişme olarak bilinen kuramında Heider'a ek olarak bireylerin hangi koşullarda kişisel hangi koşullarda çevresel faktörlere yükleme yapacaklarını belirtmiştir. Kelly (1976)'nin temel ilkesi birlikte değişmedir. Bundan kastedilen bir davranış zaman içinde bir nedenle birlikte değişme gösteriyorsa bu davranış bu nedene yüklenir. İnsanlar birlikte değişme ilkesini kullanırken üç faktöre bakarlar. Bunlar nesnelere, kişiler ve zamandır. Bireylerin olayları bu üç boyutta kontrol edildiği düşünüldüğünden kurama küp kuramı da denilmektedir. Bireyler sözü edilen üç boyutla davranışları değerlendirirken üç çeşit bilgiden yararlanırlar. Nesne boyutuna ilişkin bilgi belirginlik bilgisidir. Bundan kastedilen bireyin sadece söz konusu uyarıcıya mı, yoksa benzer tüm uyarıcılara aynı şekilde davranıp davranmadığıdır. Kişi boyutuna ilişkin bilgiye yaygınlık ya da fikir birliği bilgisi denilmektedir. Burada da aranan cevap sadece bireyin mi bu şekilde davrandığı yoksa benzer durumdaki diğer insanların da aynı şekilde davranıp davranmadığına ilişkindir. Son olarak, zaman boyutundaki bilgiye de tutarlık bilgisi denilmektedir ve buradaki mesele de kişinin sadece davranışı gösterdiği anda mı yoksa diğer zaman ve durumlarda da aynı biçimde davranıp davranmadığına ilişkindir. Bu sorulara verilen cevapların çeşitli birleşimlerine göre bireyler gözledikleri davranışları bireysel ya da çevresel etkenlere yüklerler (Fiske ve Taylor, 1991; Freedman ve ark., 2003; Koçak, 1998).

Jones ve Davis (1965), uyuşan çıkarımlar kuramlarında, sosyal algılayıcının diğer insanların davranış nedenleri hakkında nasıl yüklemeler yaptıkları konusunu incelemişlerdir. Kuram özel olarak, insanların kişilik özelliklerine ilişkin nasıl yüklemeler yaptıkları ile ilgilidir. Kuramcılara göre, bir başkasının davranışı, tutarlı bir niyeti yansıtıyor olarak değerlendirildiğinde kişi için en fazla bilgi sağlayıcı durumdur. Diğer bir ifadeyle, davranışın durumdan duruma değişebilir olarak değerlendirilmediği durum bilgi sağlayıcıdır. Onlara göre, yükleme sürecinin amacı uyuşan çıkarımlar yapabilmektir; yani, davranışın ve onu oluşturan niyetin kalıcı bir kişilik özelliği üzerinde kesişmesidir. Kuramcılara göre, bir davranışın niyetli olarak yapılıp yapılmadığına karar vermek için bazı belirleyiciler vardır. Bunlar, o kişinin, davranışının sonuçları hakkında bilgi sahibi olması ve davranışı ortaya çıkartabilecek yeteneğe sahip olmasıdır. Bunların yanı sıra, yaygın olmayan etkilerin de analiz edilmesi gerekir. Yani, bir eylemin birden fazla nedeni olduğunda kişinin, niçin diğer davranışları değil de o davranışı seçtiği araştırılır. Bunu araştırmak amacıyla, ortak olmayan etkenlere bakılır. Örneğin kişiye iki iş alternatifi sunulsa ve bunların özellikleri, birinin spor imkânı olması dışında aynı olsa ve kişi bu iş seçse bu durumda kişi için spor aktivitelerinin önemli olduğu öngörülebilir. Ortak olmayan etkiler, aktörün kişilik özellikleri hakkında belirsiz sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle, sosyal algılayıcı bazı ipuçlarına bakar. Kurama göre, davranışların sosyal istenirliği düşükse kişiye yüklenme olasılığı artar. Çünkü kişiler bunu yaparak reddedilme gibi olumsuz sosyal davranışla maruz kalma riskini almaktadırlar. Ayrıca, davranış kişinin tercihi ile oluşmuşsa, ortak olmayan etkilere sahipse

kalıcı kişisel özelliklere yüklenme olasılığı artar (Fiske ve Taylor, 1991; Kışlak, 1995).

Weiner ve arkadaşları (1972) da Heider'ın görüşlerinden hareketle bireylerin başarı ve başarısızlığa ilişkin açıklamalarını incelemişlerdir. Onlara göre, kişiler başarı ya da başarısızlığı dört etkende birine yükler. Bunlar yetenek, çaba, görevin güçlüğü/kolaylığı ve şanstır. Kuramcılar bu dört nedeni ise üç boyutta sınıflandırmışlardır: değişmezlik, denetim odağı ve kuramlarına sonradan ekledikleri kontrol edilebilirlik boyutu. Değişmezlik boyutu bir özelliğin zaman içinde değişme gösterip göstermediğine ilişkindir. Yetenek ve işin güçlüğü/kolaylığı değişmez olarak kabul edilirken, çaba ve şans ise değişebilen faktörler olarak kabul edilir. Denetim odağı boyutu kişisel ve çevresel faktörlere ilişkindir. Yetenek ve çaba kişisel etkenler olarak kabul edilirken, çaba ve şans ise çevresel faktörler olarak kabul edilir. Son olarak eklenen boyut ise kontrol edilebilirliktir ve bundan kastedilen başarı ve başarısızlığa yol açan etkenlerin ne derece kişinin kontrolünde olduğuna ilişkindir (Kışlak, 1995; Koçak, 1998).

Özetle, yükleme kuramı başlangıçta da belirtildiği gibi tek bir kuramdan ziyade, insanların nedensel çıkarımları nasıl yaptığına ilişkin fikirlerin toplamı olarak ele alınmaktadır. Yukarıda bu kurama ilişkin teorik bakış açılarından önemli bir kısmı özetlenmiştir. Saldırganlık, yardımseverlik, depresyon gibi pek çok kavramın incelenmesinde yükleme kuramlarından yararlanılmıştır. Kuramın en yaygın olarak kullanılan alanlarından biri de

yakın ilişkiler, özellikle de evlilik ilişkileri alanındadır. Bundan sonraki bölümde yükleme kuramı ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiler ve yükleme kuramı ve evlilik çatışması ile ilgili literatür aktarılmaktadır.

I.4. Yüklemeler ve Evlilik Doyumu

Yüklemeler ve evlilik ilişkileri arasındaki ilişkileri inceleyen geniş bir literatür mevcuttur. Literatürde yükleme kavramı pek çok araştırmacı tarafından bir olay hakkında yapılan açıklama biçiminde tanımlanmıştır (örn, Arias ve Beach, 1987; Baucom, 1987; akt. Bradbury ve Fincham, 1990). Bu konuda pek çok sosyal psikolog, nedensel yükleme ve sorumluluk yüklemeleri kavramlarını ayırtmışlardır (Bradbury ve Fincham, 1990). Nedensel yüklemeler bir olayı oluşturan faktörlerle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle, bir olayın oluşumuna ilişkin açıklamalardır. Nedensel yüklemeler, odak, istikrar, kontrol ve genellik boyutlarını içerir ve evlilikteki nedensel yüklemeler de bu boyutlar temelinde anlaşılabilir. Sorumluluk yüklemelerinin ise, nedensel yüklemeleri gerektirdiği kabul edilebilir ve bireylerin herhangi bir olay için cevap verebilirliği ya da hesap verebilirliğine ilişkin bir kavramdır (Fincham ve Bradbury, 1988; akt., Bradbury ve Fincham, 1990, 1992).

Sorumluluk yüklemeleri niyet boyutunu da içerir. Bazı sosyal psikologlar nedensel ve sorumluluk yüklemeleri kavramlarının yanı sıra, suçluluk yüklemelerini de ayrı bir boyut olarak ele almışlardır. Suçluluk yüklemeleri, sorumluluk yüklemelerinden farklı olarak kusur konusunda

hataya yönelik değerlendirici yargılardır. Yani yükleme yapan kişi bir olay karşısında bir bireyi sorumlu görebilir ancak onu suçlamayabilir. Suçlama sorumluluk ve nedensel yüklemeler arasında sıralama vardır. Suçlama sorumluluk yüklemelerini, sorumluluk yüklemeleri de nedensel yüklemeleri gerektirir. (Bradbury ve Fincham, 1990, 1992). Gereklilik modeline göre, bu sıralama evlilikle ilgili sonuçları belirler. Yani nedensel yüklemeler sorumluluk yüklemelerine yol açar ve sorumluluk yüklemeleri de evliliğe ilişkin sonuçlara yol açar (Davey, Fincham, Beach ve Brody, 2001). Davey ve arkadaşları (2001), nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki bağlantıları incelemişler ve bu iki kavramın yüksek düzeyde korelasyon gösteren kavramlar olmasına karşın, ayrı tipte yüklemeler olduklarını ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda sorumluluk yüklemelerinin nedensel yüklemeleri gerektirdiğini de ortaya koymuşlardır. Nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve evlilik arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalarda, bu iki kavramın ayrıştığı ve bencil motivasyon, aşktan yoksun olma gibi partner özelliklerine yoğunlaşan sorumluluk yüklemelerinin genellik ve istikrar gibi nedensel yükleme boyutlarına göre evlilik stresinin çok daha anlamlı yordayıcıları olduğu aktarılmıştır. (örn., Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Fincham ve Bradbury, 1987; akt., Baucom ve ark., 1996).

Bu alanda yapılan araştırmaların önemli bir bölümü de, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile evlilik doyumunu arasındaki ilişkiye yoğunlaşmışlar ve stresli ve stressiz çiftlerin yüklemelerinin ve evlilik doyumlarının farklılaştığını ortaya koymuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre, stresli eşler,

stressiz eşlere göre olumsuz ilişki olaylarını genel, kalıcı olarak görmekte ya da bu olayları eşlerinin olumsuz özelliklerine yükleme eğilimi göstermektedir. Tam tersine stresli olmayan çiftler, olumlu ilişki olaylarını genel ve kalıcı nedenlere yükleme eğilimindedirler. Diğer bir ifadeyle, stresli evliklerde olumlu olaylar için yapılan yüklemeler bu olayların önemini azaltacak niteliktedir. (Örneğin, bir eş, eşinin çiçek alma gibi olumlu davranışta bulunmasını, çiçek aldı, çünkü bütün arkadaşları eşlerine çiçek alıyordu şeklinde açıklaması). Diğer yandan stresli çiftler, olumsuz olayların önemini abartılmasına yol açacak biçimde yüklemeler yapmaktadırlar. Bu durum stressiz çiftlerde tam tersidir (Bradbury ve Fincham, 1990,1992; Fincham, Harold ve Gano-Phlips, 2000; Karney ve Bradbury, 2000). Örneğin Bradbury ve Fincham (1990), evlilik stresi yaşayan çiftlerin, mutlu çiftlerle karşılaştırıldıklarında olumlu olayların etkisini azaltacak ve olumsuz olayların etkisini arttıracak biçimde nedensel ve sorumluluk yüklemeleri yaptıklarını ortaya koymuştur. Stresli çiftler, olumsuz olayların nedenlerini evliliklerinin geneli üzerinde etkili olduğuna inanırlarken, olumlu olayları ise özel olarak o olayın nedeni olarak görmüşlerdir. Evlilik üzerinde nedensel yüklemelere oranla çok daha fazla etkiye sahip olan sorumluluk yüklemeleri konusunda ise, stresi eşlerin eşlerini bencil güdülü ve kötü niyetli davranan şeklinde gördüklerini ortaya koymuşlardır. Baucom, Sayers ve Duhe (1989), bu sonuçlardan hareketle bireylerin evlilik davranışlarını açıklamak için belirli bir yükleme stili geliştirip geliştirmediklerini araştırmıştır. Yükleme stili görüşüne göre bir birey farklı durumlar için nedensel açıklamalar yapma konusunda tutarlı bir yol geliştirmesi olarak ele alınır (Feather ve Tiggemann, 1984; akt.,

Baucom ve ark., 1989). Araştırmacılar, öncelikle, daha önceki bulgularla tutarlı olarak öncelikle, uyumlu evlilikleri olan çiftlerin olumsuz ilişki olaylarını eşlerine ve kendilerine daha az yüklediklerini ve bu olayları istikrarsız ve özel olarak gördüklerini ortaya koymuşlardır. Yükleme stiline ilişkin, araştırmacılar, bazı eşlerin belirli bir yükleme stili geliştirirken, bazılarının geliştirmediğini belirtmişler ve geliştirenlerin ise stresli çiftler olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu bulgulardan hareketle, bu tip katı düşünce stilinin evlilik uyumsuzluğu ile ilgili olabileceğine işaret etmişlerdir.

Fincham ve arkadaşları (2000), yüklemeler ve doyum arasındaki ilişkinin yakın ilişkilere ilişkin literatürdeki en güçlü ilişki olduğunu öne sürmüşlerdir. Yüklemeler ve evlilik doyumunu ilişkisini inceleyen çalışmalarda bu konudaki temel hipotez olumsuz ilişki olayların etkisini arttıracak ve olumlu ilişki olayların etkisini azaltacak şekilde yükleme yapmanın düşük düzeyde ilişki doyumunu ile ilişkili olduğuna dairdir. (Fincham, Harold, Gano-Philps, 2000). Pek çok araştırmada sözü edilen hipotez desteklenmiştir.

Dowd, Means, Pope ve Humphries (2005), düşük düzeyde olumsuz yükleme yapmanın yüksek düzeyde evlilik doyumunu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Graham ve Conoley (2006) de yaşam stresleri ve evlilik kalitelerini inceledikleri çalışmalarında olumsuz yükleme yapan çiftlerin yaşam stresleri ile karşılaştıklarında evlilik kalitelerinin düşük olduğunu ve olumlu yükleme yapan çiftlerin yaşam stresleri ile karşılaştıklarında evlilik kalitesinde düşme yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Buradan hareketle, ilişki

geliştirici yüklemelerin yüksek evlilik doyumu ile ilişkili olduğu gibi, yaşam stresleri karşısında da koruyucu bir faktör olduğu bildirilmiştir.

Baucom, Sayers ve Duhe (1989), araştırmalarında, uyumlu evliliği olan bireylerin olumsuz ilişki olaylarını daha az kendilerine ve partnerlerine yüklediklerini ve bu olayları istikrarsız ve spesifik olarak gördüklerin bulmuşlardır. Uyumlu evliliği olan erkekler de bu olayları daha fazla koşulların dışında olarak görmüşlerdir. Araştırmacılar, bireylerde kalıcı bir yükleme stili olup olmadığını incelemişler ve bazı bireylerin böyle bir stil geliştirirken bazılarının geliştirmediğini ve bunun geliştirilmesinin evlilik stresi ile ilişkili olduğunu aktarmışlardır. Bu bulgulardan hareketle araştırmacılar eş davranışına ilişkin katı bir açıklama yapmanın evlilik uyumsuzluğunu yol açacağını önermişlerdir.

Gordon, Fiedman, Miller ve Gaertner (2005), yüklemeler, evlilik uyumsuzluğu ve depresyon arasındaki ilişkiler inceledikleri çalışmalarında evlilik stresi ve depresyon arasındaki ilişki bireylerin eşlerinin olumsuz davranışlarını nasıl açıkladıklarına bağlı olarak değişme gösterdiğini bulmuşlardır. Kişiler eşlerine yönelik daha az suçlayıcı olduklarında bu ilişkinin oldukça azaldığı görülmüştür.

Fincham, Arias, Bryne, Bradbury ve Karney (1997), evlilikte şiddet, stres ve yüklemeler arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla iki çalışma yürütmüşlerdir. Evli erkeklerden oluşan örnekleme yürütölen ilk çalışmada

uyumlu olmayan yüklemeler ve evlilik stresi arasında bilinen ters yönlü ilişki bulunmuş ve evlilik doyumu şiddetle bağımsız bir şekilde nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ile ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Yeni evli erkeklerden oluşan örnekleme yürütülen ikinci çalışmada ise, birinci çalışmaya benzer biçimde, nedensel ve sorumluluk yüklemelerinin şiddet gösteren eşler örneklemeden çıkarıldığında bile evlilik doyumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Karney, Bradbury, Fincham ve Sullivan (1994), yüklemeler ve evlilik doyumu arasındaki ilişkinin açıklanmasında olumsuz duygulanımın rolünü incelemişlerdir. Olumsuz duygulanım konusunda yüksek olan kadın ve erkekler daha fazla uyumlu olmayan yüklemeler yapmış olmalarına rağmen, yüklemeler ve evlilik doyumu arasındaki ilişkinin olumsuz duygulanım kontrol edildiğinde bozulmadan kaldığı bulunmuştur. Yani, araştırmada uyumlu olmayan yüklemeler ve evlilik doyumsuzluğu arasındaki bilinen ilişki tekrarlanmıştır. Araştırmacılar, bu sonuçlardan hareketle, yüklemelerin evlilik doyumuyla anlaşılmasında merkezi bir rol oynadığını belirtmişlerdir.

Fincham ve arkadaşları (2000), da yüklemeler ve evlilik doyumu arasında daha önceki araştırmalarda aktardıkları sonuçları yaptıkları boylamsal çalışmalarında ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar çalışmalarında yeterli beklentilerinin yüklemeler ve doyum arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini de araştırmışlardır. Yeterli beklentileri, algılayanın ilişkide yaşanan çatışmayı çözmek için gerekli olan davranışları yapıp

yapamayacağına ilişkin inançlarıdır. Araştırmanın sonucunda, öncelikle daha önce de belirtilen yüklemeler ve doyum arasındaki ilişki tekrarlanmıştır. Yani, olumsuz eş davranışını vurgulayan yüklemeler ve evlilik doyumu arasındaki ters yönlü ilişki ortaya konmuştur. Aynı zamanda sorumluk yüklemeleri ve nedensel yüklemeler arasındaki ayırım aktarılmış ve kavramlar ayrı ayrı incelendiğinde sadece nedensel yüklemeler ve doyum ilişkili bulunmuş ve yeterli beklentilerinin nedensel yüklemelerin evlilik doyumu üzerindeki etkiye aracılık ettiği aktarılmıştır.

Görüldüğü üzere, evlilikte yapılan yüklemelerin evlilik doyumunu etkilediğini ortaya koyan pek çok araştırma mevcuttur. Bu sonuçlardan hareketle, çeşitli araştırmacılar, yüklemeler ve evlilik doyumu arasındaki ilişkinin nedensel bir ilişki olup olmadığını incelemişlerdir. Bradbury ve Fincham (1990), yüklemeler ve evlilik doyumu konusunda yapmış oldukları derleme çalışmalarında bu ilişkinin deneysel ve uzunlamasına verilerle ve klinik sonuçlarla desteklendiğini ortaya koymuşlardır. Ancak, bu konuda nedensel bir ilişkiden bahsetmek için elde edilen yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda, daha sonra, Fincham ve arkadaşlarının (2000), yüklemeler ve evlilik doyumu arasındaki uzunlamasına ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, hem kadınlar hem de erkekler için yüklemeler ve daha sonraki doyum arasındaki yol (path) ve doyum ve daha sonraki yüklemeler arasındaki yol (path) anlamlı bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonuçlardan yola çıkarak yüklemeler ve evlilik doyumu arasında karşılıklı nedensel ilişkilerin olabileceğini önermişlerdir. Benzer biçimde, Karney ve Bradbury

(2000), araştırmalarında yüklemeler ve evlilik doyumu arasında nedensel bir ilişki olup olmadığı sorusuna yanıt aramışlar ve yüklemelerin kalıcı kişilik özellikleri olup olmadığını da incelemişlerdir. Bu amaçla yani evli çiftlerden oluşan uzunlamasına bir çalışma yapmışlardır. Araştırmanın sonucunda kalıcı bir yükleme stili olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak araştırmacılar, kalıcı bir yükleme stilinin olmamasının nedensel ilişki olmadığını göstermediğini belirtmişler ve doyum ve nedensellik arasındaki ilişkiyi iki, yolla incelemişlerdir. Öncelikle, yüklemelerde olan farklılaşmanın doyumda da değişmeyle ilişkili olduğunu; aynı zamanda bu durumun tam tersinin de gerçekteğini ortaya koymuşlardır. Daha sonra, evliliğin başında yapılan uyumlu olmayan yüklemelerin her iki eş için de evlilikte düşmeyi yordadığını, ancak evlik doyumunun eşler için yükleme tiplerine ilişkin bir değişimi yordamadığını ortaya koymuştur. Buradan hareketle yazarlar, yüklemeler ve doyum arasında nedensellikten söz edilebileceğini öngörmüşlerdir.

Bradbury ve Fincham (1992), bu ilişkinin nasıl gerçekteğini açıklayan teorik bir çatı önermişlerdir. Bu teorik çatıyı Hedier ve Kelly ve Tribaut gibi yükleme kuramcılarının görüşlerinden, yani, sosyal psikolojideki temel varsayımlardan biri olan yüklemelerin davranışları etkileyeceği varsayımından hareketle ortaya koymuşlardır. (Heider, 1958, Kelly, 1973; akt, Bradbury ve Fincham, 1992). Bradbury ve Fincham da bu görüşten yola çıkarak, yüklemeler ve doyum arasında dolaylı bir bağlantı olduğunu belirtmişlerdir; yani, yüklemeler eş davranışlarını etkileyecektir ve bu davranışlar da ilişki doyumunu etkileyecektir. İşlevsel olamayan yükleme

örüntüsünü olumsuz bir davranış takip edecek ve bu da evlilikte yaşanan zorlukların çözülmesinden ziyade zorlukların sürmesine yol açacaktır. Bu durum, yine, daha fazla olumsuz davranış alış verişine yol açacak ve bu da uzun vadede evlilik doyumunun düşmesine yol açacaktır. Bu dolaylı ilişkinin yanı sıra, aynı zamanda yüklemeler ilişki doyumunu doğrudan olarak da etkileyerek kısa vadeli ilişki doyumu üzerinde etkili olabilir. Örneğin, olumsuz eş davranışını bencil güdü, niyetli ve suçlayıcı olarak görmek eş hakkındaki olumsuz değerlendirmeyi aktive edecek ve ilişki doyumunda geçici bir düşmeye yol açacaktır (Bradbury ve Fincham, 1990).

Bradbury ve Fincham (1992), sözü edilen teorik çatıyı test etmek amacıyla, yüklemeler ve davranışlar arasında ilişki olup olmadığını ve bu ilişkinin stresli ve stressiz evliliklerde değişip değişmediğini araştırmışlardır. Sonuçlar incelendiğinde, yüklemeler ve davranışlar açısından, yapılan iki çalışmada da yüklemelerin ve davranışların ilişkili olduğu bulunmuştur. İlk çalışmada, evlilik problemleri konusunda yapılan yüklemelerin problem çözme tartışmalarında ortaya çıkan davranışlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. İkinci çalışmada ise, eşlerin uyumlu olamayan yüklemelerinin yüksek oranda olumsuz eş davranışı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Stresli ve stressiz eşler bu konuda karşılaştırıldığında ise, ilk çalışmada uyumlu olmayan yüklemeler ve yetersiz problem çözme davranışları sadece stressiz kadınlar için anlamlı bulunurken; ikinci çalışmada yine sadece stresli kadınlar için olumsuz eş davranışına karşılık verme eğilimi artmıştır. Bu bulgulardan hareketle yazarlar, eşlerin evlilik problemlerini eşlerine yüklemelerinin daha çok

olumsuz davranış ortaya çıkararak problemlerin devam etmesine yol açacağını ve evlilik doyumunu düşüreceğini önermişlerdir. Benzer biçimde, Bradbury, Beach, Fincham ve Nelson (1996), evlilik etkileşiminde yüklemelerin davranışlarla birlikte değiştiğini ortaya koymuşlardır. Araştırmada, kadınların uyumlu olmayan yüklemeleri problem çözme tartışmalarında daha fazla olumsuz ve daha az olumlu davranış ile birlikte değişme gösterdiği ortaya konmuştur. Bryne ve Arias (1997) da, evlilikte şiddet, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve evlilik doyumunu inceledikleri çalışmalarında yüklemelerin kadınların fiziksel saldırganlıkları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Yazarlar, bu bulguların yukarıda aktarılan Bradbury ve Fincham (1992)'in araştırma sonuçları ile tutarlı olarak olumsuz eş davranışına yönelik olumsuz yüklemelerin öfkeye yol açtığını ve bunun da fiziksel saldırganlık gibi olumsuz davranışlara yol açabileceğini önermişlerdir.

Görülüyor ki, stresli ve stressiz evli bireylerin eşlerinin davranışlarına ilişkin nedensel ve sorumluluk yüklemelerine ilişkin farklılıklar yalnızca evlilik doyumunu yordamakla kalmamakta, aynı zamanda evlilik doyumunda da önemli olan başka bir değişken olan çatışma davranışı konusunda da belirleyici olmaktadır. Bilindiği gibi evlilik çatışması kavramı da bu çalışmanın değişkenlerinden biridir. Bu bağlamda, bundan sonraki bölümde çatışmaya ilişkin literatür aktarılmadan önce yüklemeler ve evlilik çatışmalarına ilişkin kuramsal modeller ve çalışmalar özetlenmektedir.

I.5. Yükleme ve Evlilik Çatışmaları

Daha önceki bölümlerde özetlendiği gibi, olumsuz evlilik olaylarının etkisini arttıracak ve olumlu olayların etkisini azaltacak şekilde yüklem yapan çiftlerin daha stresli oldukları ve bu şekilde yüklem yapmanın daha fazla olumsuz davranış alışverişine, çatışmaya hatta saldırganlığa yol açtığı çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur. Bu bölümde yüklemeler ve çatışmalar konusunda ortaya konulan modeller ve bu konudaki araştırma bulgularına yer verilecektir.

Fincham, Bradbury ve Grych (1990), yakın ilişkilerde çatışmayı açıklamak için geliştirdikleri modellerine göre çatışmanın ortaya çıkması için öncelikle bir başlatıcı olay gerekmektedir. Başlatıcı olay herhangi bir konu ile ilgili olabilir. Bir görevle ilgili, çocuğun doğması, mezun olma gibi bir olayla, üçüncü bir kişinin davranışı dolayısı ile hatta eşin gülümsemesi ya da yardım etmeyi talep etmesi gibi pro-sosyal olarak kabul edilebilecek bir davranışla ilgili olabilir. Kısacası, hangi olayın çatışma başlatıcı olacağı algılayanın seçimine bağlıdır.

Bir sonraki adım başlatıcı olaya ilişkin birincil işlemedir. Bu süreçte algılayan, eşinin uygun davranışlar konusundaki standardı ihlal ettiğini belirler. Neyin uygun davranış olduğuna ilişkin standartlar ise, algılayanın hedeflerine ilişkin varsayımlara dayanır. Örneğin kariyer yapan bir kadının varsayımı eşi ile çocuk bakımı konusunda eşit zaman ayırmak olabilir ve eşi

bu konuda yeterince zaman ayırmadığında bu konudaki standardı ihlal edilmiş olur. Uygun eş davranışına ilişkin standartlar kültürel normlar, geçmişteki ilişkilere ilişkin deneyimler, o ilişkinin tarihçesi gibi pek çok faktörden kaynaklanabilir. Bu standartların ihlal edilmesi sonucunda çatışmanın çıkmasına neden olan verilen duygusal uyarımadır. Standartlardan sapan hedeflerin sayısı ve kişi için önemi de duygunun derinliğini belirler (Fincham ve ark., 1990).

Başlatıcı olaya ilişkin ikincil işleme sürecinde ise kişi başlatıcı olayın anlamını anlamaya çalışır ve bunun için de nedensel yüklemeler, sorumluluk yüklemeleri ve suçlama yüklemelerini kullanır. Nedensel yüklemelerle ilgili olarak, algılayan, bu olayın neden kaynakladığını anlamaya çalışır. Çünkü anladığı takdirde, bu durum kişinin çatışma çözme davranışlarını ve gelecekteki çatışmalardan kaçınmasını etkileyecektir. Aynı zamanda kişi istikrarlılık ve genellik konularını da belirleyecektir; yani çatışma başlatıcı olayı evliliğin diğer yönlerini de etkileyip etkilemeyeceği ve ne kadar kalıcı olduğu anlaşılmaya çalışılacaktır. Sorumluluk yüklemeleri ise bilindiği gibi hesap verebilirlikle ilgilidir. Araştırmacılara göre bireyin sorumluluk için değerlendirilmesi için eşin davranışının uygunsuzluğunu fark edebilir olması, eşin çatışmadan kaçınabilmek için alternatif davranış konusunda bilgisinin olması ve bu alternatif eylemi yapabilme becerisinin olması gerekir. Bu değerlendirmelerden sonra eş sorumlu olarak görülse bile suçlu görülmeyebilir. Sorumluluk yüklemeleri hesap verme ile ilgiliyken, suçluluk

yüklemeleri kişinin davranışının sorumluluğuna ilişkin değerlendirici yargıları içerir (Fincham ve ark., 1990).

Bir sonraki basamak yeterlik beklentileridir. Çatışmayı başlatıcı olaya ilişkin birincil ve ikincil sürecin ardından algılayan çatışmayı çözüp çözemeyeceğini belirlemeye çalışır. Yeterlik beklentileri, çatışmanın yapıcı bir şekilde çözümlenip çözülemeyeceğine ilişkin algılardır ve bu algılar bir kişiye ilişkin olabildiği gibi her iki eşi de içerebilir. Ancak kişinin yeterlik algılarının yüksek olması bile çatışmanın çözülmesine yol açmayabilir. Çünkü kişi davranışı yaptığında istediği sonuca ulaşacağına inanmadığında çatışma çözülemeyecektir (Fincham ve ark., 1990).

Daha önce belirtildiği gibi birincil işleme sürecinde kişi eşinin standartlarını ihlal ettiğinde ortaya duygusal uyarılma çıkacak ancak algılayanın saptmaya ilişkin yapmış olduğu yüklemeler duygusal tepkilerini belirleyecektir. Bu konuda özellikle suçlama yüklemeleri öfke duygusunu ortaya çıkarabilir (Averill, 1983; akt., Fincham ve ark., 1990). Kişi bu süreçte kendisine de yükleme yapabilir ve suçlayabilir, böyle bir durumda ise üzüntü hissedecektir. Aynı zamanda çatışmanın çözülmesi konusunda yüksek yeterlik beklentileri umuda, düşük beklentilerde çaresizlik duygularına yol açacaktır (Fincham ve ark., 1990).

Son olarak yeterlik beklentileri ve duygu çatışma konusunda beraberce etkili olacaklardır (Fincham ve Bradbury, 1987b; Weiner, 1986;

akt., Fincham ve ark., 1990). Bu durumda kişi ya açık çatışma davranışı içine girecek ya da bundan kaçınacaktır. Açık çatışma davranışı içine girme olumlu ya da olumsuz davranışları içerebilir. Yeterlik beklentileri yüksek olan kişiler yapıcı problem çözme davranışına girebilirler ancak, bazen de yeterlik beklentisi yüksek bile olsa kişi bu konuya ilişkin motivasyonunu kaybettiği için ya da ilişkiye ilgisini kaybettiği için problem çözme davranışına girmeyebilir. Çatışmadan kaçınma davranışı ise yine olumlu ya da olumsuz biçimde olabilir. Kişi bazen standartlarını yeniden tanımlayabilir ve bazı durumlarda ise kişi düşük yeterlik beklentilerinden dolayı çatışma davranışından kaçınır (Fincham ve ark., 1990).

Bu konudaki başka bir model de, Fincham ve Bradbury (1987) tarafından önerilmiştir. Araştırmacılar, çatışmanın altında yatan bilişsel süreçleri Doherty' nin (1978, 1981a, 1981b) modelini revize ederek incelemişlerdir. Doherty (1981), yukarıda aktarılan modele benzer biçimde yakın ilişkilerdeki çatışmanın iki bilişsel süreci içerdiğini belirtmiştir. Bu süreçlerden birincisi, yüklemelerdir. İkinci süreç ise, çatışmanın çözülüp çözülemeyeceğine ilişkin yeterlik beklentileridir. Fincham ve Bradbury (1987), birinci süreçteki yüklemelerle ilgili olarak Doherty'nin sadece nedensel yüklemeleri ele aldığını belirterek revize ettikleri modele nedensel yüklemelerinin yanı sıra sorumluluk ve niyet yüklemelerini de eklemişlerdir. İkinci olarak yukarıda aktarılan modelde belirtildiği gibi, kişilerin çatışma konusunda sorumlu sayılabilmeleri için gerekli olan üç faktörü belirtmişlerdir: davranışın çatışma ile sonuçlanacağını öngörme yeteneği, alternatif

çatışmadan kaçınma davranışlarına ilişkin bilgi ve bu davranışları gerçekleştirebilme yeteneği (Fincham ve Emery, Fincham ve Roberts, 1985; akt., Fincham ve Bradbury, 1987). Yüklemeler konusunda yaptıkları üçüncü ekleme de nedensel yükleme boyutunun, sorumluluk kıstasının ve yeteneklerin hepsinin sorumluluk yüklemelerini belirlediğini ve bunun da suçlamayı belirlediğidir. Yeterlik beklentileri konusunda da bazı değişiklikler yapılmıştır. Doherty, yeterlik beklentilerini problem çözme davranışına girme olarak tanımlamış; ancak araştırmacılar yeterlik beklentilerini keşfetmeye ilişkin inançlar olarak tanımlamışlardır. İkinci olarak Doherty, çatışma çözümü için hep birlikte işbirliği yapılması gerektiğini önermiştir. Bradbury ve Fincham (1987), kişisel, çift ya da aile olarak girilen çatışma çözümlerini eşit statüde ele almışlardır. Üçüncü olarak, Doherty, nedensel yüklemelerin doğrudan çaresizlik tepkilerini belirlediğini öne sürmüştür; ancak yazarlar, nedensel yüklemeler ve öğrenilmiş çaresizlik arasındaki ilişkinin beklentilerin oluşturduğu değişken tarafından ortalandığını ilave etmişlerdir. Son olarak ilk modelde, yüksek yeterlik beklentileri olan insanların problem kaynağını çözmek için çaba göstereceğini belirtmiş ancak yazarlar, bu durumun en kolay etkilenebilecek ve çatışma çözümüne yol açacak durumlar için geçerli olduğunu belirtmişlerdir (Fincham ve Bradbury, 1987). Araştırmacılar modellerini çalışmalarında modeli yükleme bileşeninin yeterlik beklentileri bileşenine göre daha fazla desteklediğini ve çatışma ve nedensel yüklemeler arasındaki ilişkinin sorumluluk değerlendirmelerinin aracılık etmesiyle ortaya çıktığını aktarmışlardır.

Benzer biçimde, Davey, Fincham, Beach ve Brody (2001), çalışmalarında sorumluluk yüklemelerinin nedensel yüklemelerinin ve çatışma arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda cinsiyet farklılıkları incelendiğinde sorumluluk yüklemeleri ve çatışma arasındaki ilişki kadınlar için daha güçlü bulunmuştur.

Doherty (1982), evlilik alanında çalışan terapistlerin yüklemeler ve çatışmaya ilişkin iki varsayım üzerinde durduklarını belirtmiştir. Birincisi, bireylerin evlilikteki olaylar için açıklama yapmak amacıyla neden çatışma içinde olduklarını ve bunun kimin suçu olduğunu sorgulamalarıdır. İkincisi ise, insanların bu nedensel çıkarımlarının evlilik problemleri üzerinde önemli etkisi olacağıdır. Bu nedenle, pek çok araştırmacı yüklemeler ve çatışma arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Madden ve Janoff-Bulman (1981), evli kadınların evliliklerindeki çatışmaya ilişkin yüklemelerini araştırdıkları çalışmalarında kişinin eşini suçlamasının ve kendisinin çatışma üzerinde kontrol sahibi olmadığına inanmasının düşük düzeyde evlilik doyumu ile ilişkili olacağını öngörmüşlerdir. Çalışmanın sonunda beklendiği gibi, kadınların evlilik doyumlarının erkekleri suçlama ile olumsuz ilişki gösterdiğini bulunmuştur. Ayrıca, çatışma konusunda kontrol hissetmeleri de evlilik doyumu ile olumlu ilişki göstermiştir. Diğer bir ifadeyle kadınların evlilik doyumunun yüksek olması eşlerini suçlamamaları ve çatışmayı çözme konusunda kontrol sahibi olmaları ile ilişkili bulunmuştur.

Doherty (1982), yükleme stili ve evlilikte olumsuz problem çözme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yükleme stili, kişinin olaylar ya da deneyimleri açıklamak için belirli nedensel kategorileri tercih etme eğilimi olarak açıklanmış ve evlilik problemlerine ilişkin yükleme stillerinin evlilikteki problem çözme davranışları üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuçların sadece kadınlar için geçerli olduğu bulunmuş ve diğer çiftlerin evlilik problemlerini istenmeyen kişilik özelliklerine ya da olumsuz tutuma yükleyen kadınların eşlerini problem çözme davranışları sırasında daha fazla eleştirdikleri belirlenmiştir. Sillars, Roberts ve Dun (2000) ise, evlilik çatışması sırasındaki düşünceleri incelemiştir. Her eş, olumlu davranışları daha fazla kendine yüklerken, eşine daha fazla olumsuz davranış ve niyet yüklemiştir. Kısacası kişiler kendi iletişimlerini eşlerinininkine göre daha olumlu değerlendirmişlerdir. Aynı zamanda diğer araştırmalarla benzer biçimde bazı cinsiyet farklılıkları bulunmuştur. Kadınlar kendi niyet ve davranışları üzerine daha az yoğunlaşırken, eşlerinin iletişimlerinin içeriğine çok daha fazla yoğunlaşmışlardır.

Sayers ve Baucom (1995), yüklemeler ve çatışma konusunda daha önceki araştırmacıların ortaya koyduğu klasik nedensel yükleme boyutlarından farklı yükleme boyutları ortaya koymuşlar ve bu boyutların evlilik doyumu ile ilişkisini araştırmışlardır. Araştırmacılar erkekler ve kadınlar için dört ayrı yükleme boyutu ortaya koymuşlardır. İlk boyut, "dış koşullara karşı eşin olumsuz olması" olarak isimlendirilmiştir. Bu boyutun olumsuz ucu

evlilik ilişkisi ile ilgili olmayan günlük hayata ilişkin olayları yansıtırken, olumsuz ucu, eşi olumsuz özelliklere sahip biri gibi görmektir. Bu boyutun istikrar boyutu ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Erkekler için ikinci boyut, “ilişkide bölünme ve uyumsuzluğa karşı diğer faktörler” olarak isimlendirilmiştir. Bu boyutun problemlerin ilişkiye mi yoksa diğer faktörlere mi yükleneceği ile ilişkilidir. Erkekler için üçüncü boyut, “eşlere karşı aile” olarak adlandırılmıştır. Bu boyutun olumlu ucu eşlere ya da ilişkiye ilişkin yüklemelerle ilgiliyken, olumsuz ucu aileden kaynaklanan faktörlerle ilgilidir. Erkeklerle ilişkin dördüncü faktör ise, “problemlerin inkârına karşı biz olumsuzuz” olarak adlandırılmıştır. İnkâr, ilişkideki kişisel zorluklardan ziyade eşin doyumsuzluğuna odaklanmak ve çatışma için daha iyi yüklemeler yapmaktır. Kadınlar için ise ilk yükleme faktörü, “ilişki bozulmasına ve uyumsuzluğuna karşı aile” faktörleridir ve erkekler için belirlenen ikinci faktörle benzerlik gösterir. Kadınlar için ikinci faktör, “eşin kişiliğine karşı dış faktörlerdir”. Üçüncü faktör, “eşin problemleri olmasına karşı bizim problemlerimizin var” olarak isimlendirilmiştir ve kimin nedensel rolü olduğuna dairdir. Kadınlara ilişkin son faktör ise, “küçük ve büyük zorluklara” ilişkindir. Araştırmacılar bu boyutların ilişki uyumu ile ilişkilerini de incelemiştir. Sonuçlar incelendiğinde, erkekler için problemlerin inkârına karşı biz olumsuzuz boyutu ve ilişkide bölünme ve uyumsuzluğa karşı diğer faktörler boyutu ilişki uyumu ile anlamlı olumsuz ilişki olduğu bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle yazarlar, önemli faktörlerin inkârına ilişkin çatışma yüklemelerinin stresli erkeklerde daha fazla stresli olabileceğini önermişlerdir. Kadınlar için ise, ilişkide bölünme ve uyumsuzluğa karşı aile faktörlerinin ilişki

doyumunu ile olumsuz korelasyon gösterdiğini bularak stresli kadınların diğerlerine göre, çatışmayı artan çatışma ve duygusal ayrılığa yükleme eğilimlerinin daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Bu alanda yapılan çalışmaların bir kısmı da evlilikte yaşanan şiddete ilişkindir. Fincham, Bradbury, Arias, Bryne ve Karney' e (1997) göre, saldırgan davranış olağan olmayan bir davranış olduğu için, bu davranışları gösterenler kendi davranışlarını doğrulamak istedikleri için yükleme sürecine girebilirler; dolayısı ile yüklemeler ve fiziksel şiddet arasında önemli bir ilişki olabilir. Bu konudaki araştırmalar şiddet gösteren ve göstermeyen bireylerin yüklemeleri arasındaki farklılıklara odaklanmışlardır. Örneğin Bryne ve Arias (1997), evlilikte şiddet, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve evlilik doyumunu arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında kadınlar için yüklemelerin fiziksel saldırganlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Sorumluluk yüklemelerinin evlilik doyumunu ve saldırganlık arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, fiziksel şiddet ve evlilik doyumunu arasındaki ilişki eşlerinin davranışı için daha fazla olumsuz sorumluluk yüklemesi yapan kadınlar için anlamlı bulunmuştur.

Yukarıda özetlenen araştırmalarda görüldüğü gibi, yüklemeler, çatışma ve fiziksel şiddet ile ilişkilidir ve evlilik doyumunu konusunda belirleyicidir. Daha önce belirtildiği gibi, çatışma bu çalışmanın yüklemeler dışındaki diğer bir değişkenidir ve bundan sonraki bölümde evlilik ilişkilerinde çatışmaya ilişkin kavramlar ve araştırmalar aktarılmaktadır.

I.6. Çatışma ve Evlilik İlişkileri

Yakın ilişkilere ilişkin literatür incelendiğinde, çatışma kavramının çok farklı biçimlerde tanımlandığı ve bu konuda pek çok araştırmanın yapılmış olduğu görülmektedir. Bu bölümde, ilk olarak çatışmaya ilişkin tanımlar ele alınacak, ikinci olarak çatışma nedenleri ve kaynakları belirtilecek, daha sonra çatışma ve evlilik doyumuna ilişkin araştırmalar aktarılacaktır.

Bir tanıma göre çatışma, bir kişinin eylemleri diğer kişinin eylemleri tarafından engellendiğinde ortaya çıkan kişiler arası süreçtir (Kelley, Berscheid, Christensen, Harvey, Huston, Levinger, McClintock, Peplau ve Peterson, 1983). Bazı araştırmacılar göre, çatışma rekabetin bir biçimidir (örn, Boulding, 1962; akt., Kelley ve ark., 1983).). Wall ve Callister (1995) ise, çatışmayı, bir kişinin diğerini kendi çıkarlarına zıt ya da çıkarlarını olumsuz etkileyen biri olarak algıladığında ortaya çıkan kişiler arası süreç olarak ele almaktadırlar.

Canary, Cupach ve Messman (1995), çatışma konusunda çeşitlilik gösteren tanımları dönemsel ve özel olarak iki boyutta ele almışlar ve bu iki boyutun birleşimlerinden yola çıkarak dört grup tanım ortaya koymuşlardır. Birinci grup tanımlar dönemsel olmayan ve özel olmayan olarak isimlendirilmiştir. Bu tanımlara göre çatışma, belirli bir davranış tipi ya da belirli çeşitteki etkileşim dönemi olarak ele alınmaz. Cahn(1992)'a göre,

çatışma, eşler arasındaki anlaşmazlık, ya da uyumsuzluktan daha fazlası olup etkileşimin kalıcı bir elemanıdır (Canary ve ark., 1995). Bu tip tanımlar her şeyi çok fazla içine aldıkları için eleştirilmişlerdir. İkinci grup tanımlar ise, dönemsel ve özel olmayan olarak isimlendirilmiştir. Bu tür tanımlara göre çatışma anlaşmazlığa eşlik eden olumsuz duyguları içeren etkileşim dönemi olarak tanımlanır. Bu tanımlara göre, kişiler arası çatışma belirli bir dönem ya da daha uzun zaman boyunca birbirlerine karşı olumsuz hisseden insanların zihinlerinde gerçekleşir. Üçüncü grup tanımlar ise dönemsel olmayan ve özel tanımlardır. Bunlar, çatışmaya ilişkin bir etkileşim döneminden bahsetmez, belirgin çatışma ile başa çıkma davranışlarına odaklanır. Yani çatışma belirli tipte davranışlar olduğunda gerçekleşir. Ancak bu tür tanımlar söz konusu olduğunda hangi özel davranışların çatışma etkileşimini başlattığı konusunda fikir birliğine varılamamıştır. Dördüncü grup tanımlar ise, dönemsel ve özel olarak adlandırılırlar ve bunlar hemfikir olmamayı içeren, belirli dönemde gerçekleşen özel iletişim davranışlarını kapsar (Canary ve ark., 1995).

Evlilik çatışmasının nedenlerine ilişkin pek çok faktör önerilmiştir. Fincham (2003), evlilik çatışmasının sözel, fiziksel istismar, algılanan eşitsizlik, güç, evlilik dışı ilişkiler, sorunlu içme, kıskançlık gibi çok çeşitli nedenlerden kaynaklanabileceğini aktarmıştır. Bu konudaki bir araştırmaya göre, para ve cinsellik bu konudaki temel problemler olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, eşlerin aileleri, politik, dini, ahlaki ve felsefi bakış açılarındaki farklılıklar ve çok çeşitli kişilik özellikleri çatışma kaynağı olabilir (Rice, 1983; akt., Shehan ve Kammeyer, 1997). Wall ve Callister (1995),

çatışmaya ilişkin yapmış oldukları derleme çalışmalarında pek çok çatışma nedeni ortaya koymuşlardır. Bunlardan birisi kişilik özellikleridir. Örneğin A tipi kişilik özelliklerinin, ya da bağımlılık gerektiren konularda bireylerin bağımsızlık konusundaki isteklerinin çatışma başlatıcı olduğuna ilişkin çeşitli bulguların mevcut olduğu araştırmacılarca nakledilmiştir. Aynı zamanda yanlış anlama, geçmiş etkileşimler, özellikle bir tarafın diğerini sevmemesi ya da güvenmemesinin çatışma başlatıcı olabileceği aktarılmıştır. Bireysel ve iletişime dair faktörlerin yanı sıra, ilişki dışındaki faktörler de çatışma başlatıcı olabilir. Örneğin dış dünyadaki problemler, benlik saygısı gibi kişisel özellikler, fiziksel özellikler, hastalıklar, madde kullanımı gibi çok çeşitli problemler çatışmaya yol açabilir. Aynı zamanda, iş kaybı, istenmeyen gebelik, doğal felaketler, kalabalık, gürültülü ortamlar gibi istenmeyen olaylar ya da istenmeyen yaşam koşulları da tartışma yaratabilir (Rice, 1983; akt., Shehan ve Kammeyer, 1997). Kurdek (1994), heteroseksüel çiftlerin yanı sıra, gey ve lezbiyen çiftlerde çatışma alanlarına ilişkin yapmış olduğu çalışmasında altı grup çatışma alanı belirlemiştir: güç, sosyal konular, kişisel kusurlar, güvensizlik, yakınlık ve kişisel mesafe. Araştırmanın sonunda bütün çift türleri için çatışma sıklığının benzer olduğu ve hepsi için en temel problemin güç ve yakınlık olduğu bulunmuştur. Ayrıca, çiftlerin çatışma alanlarına ilişkin farklılıkları incelendiğinde, heteroseksüel çiftlerin daha fazla sosyal konular üzerinde tartışma yaşadıkları, gey ve lezbiyen çiftlerin ise, daha fazla güvensizlik konusunda çatışma yaşadıkları bulunmuştur. Stanley, Markman ve Whitton (2002), çiftlerin ilk evliliklerinde ve ikinci evliliklerinde çatışmalarının farklı nedenlerden kaynaklandığını belirlemiştir. Çiftler ilk

evliliklerinde daha çok para için tartışıyorken, ikinci evliliklerinde en yaygın tartışma konusunu çocuklar oluşturmuştur. Ayrıca, para konusundaki tartışmaların yüksek düzeyde olumsuz iletişim ve çatışma ile ilgili olduğu bulunmuştur. Argyle ve Furnham (1983), dokuz farklı ilişkiye ilişkin doyum ve çatışma kaynaklarını belirlemişlerdir. Doyum kaynakları araçsal ödüller, duygusal destek ve ortak ilgilerken, çatışma kaynakları duygusal çatışma ve eleştiridir. Araştırmacılar kişinin daha az gönüllü olduğu ve daha az gücünün olduğu ilişkilerde daha fazla çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Buraya kadar özetlendiği gibi, evlilik çatışması, çok farklı nedenlerden ortaya çıkabilir. Evlilik çatışmasının nedenlerini, Christensen ve Pasch (1993), çeşitli evreler temelinde ele almışlardır. Birinci evre çıkar çatışması evresidir. Bu evrede çatışma, eşlerin uyuşmayan ihtiyaç, istek ve tercihlerinden kaynaklanır. Araştırmacılar en yaygın ve en önemli çıkar çatışmalarının ilişki için merkezi olan yakınlık ve güç boyutlarından kaynaklandığını ortaya koymuşlardır (Kelley ve ark., 1983; Wiggins, 1982; akt., Christensen ve Pasch, 1993). Yakınlığa ilişkin çatışma konuları eşleri birbirleri ile ya da aile ve arkadaşlarla ilişkilerden kaynaklanabilir. Güç ya da baskınlığa ilişkin çatışma konuları ise, ilişkideki çeşitli konulara ilişkin karar verme ve sorumluluk almaya ilişkin olabilir.

İkinci evrede çatışmalar stresli durumlara bağlı olarak ortaya çıkar. Örneğin, temel yaşam olayları, bebeğin doğması, iş talepleri gibi stresörlerin evlilik üzerinde olumsuz etkileri olacaktır. Büyük yaşam olaylarının yanı sıra,

günlük yaşamdaki olaylar da stres yaratıcı olabilir. Ancak, bu olaylar, çiftlerin onlarla nasıl başa çıktıklarına bağlı olarak, çiftleri olumlu, olumsuz ya da tarafsız bir şekilde etkileyebilir (Christensen ve Pasch, 1993).

Üçüncü evre, hızlandırıcı olaylar evresi olarak isimlendirilmiştir. Aslında çatışmayı başlatan çıkar çatışması ya da stres verici olayların kendisinden ziyade hızlandırıcı bir olay ya da olumsuz bir davranıştır. Bu evrede özellikle stresli çiftler tartışma yaratan daha fazla olumsuz davranışla karşılaşmakta ve bunlar da çatışmayı hızlandırmaktadır. Çatışmayı hızlandıran olay olduktan sonra çiftler çatışmaya katılabilirler ya da kaçınabilirler; yani bir sonraki evre olan katılma kaçınma evresine geçerler. Genellikle çatışmaya dâhil olmanın çatışmadan kaçınmaya göre çiftler için daha yapıcı olacağı düşünülür ve çaba göstererek çatışma ile başa çıkabileceğine inanan çiftler daha fazla çatışmaya dâhil olmaktadır (Christensen ve Pasch, 1993).

Beşinci evre ise etkileşim senaryosu evresidir. Yani eğer eşler çatışmadan kaçınmak yerine çatışmaya girerlerse etkileşim senaryosu gelişir. Yazarlar burada üç tip senaryo ortaya koymuşlardır: talep etme geri çekilme etkileşimi, karşılıklı olumsuz çatışmaya dâhil olma ve karşılıklı olumlu çatışmaya dâhil olma. Çatışmaya ilişkin tartışmaya girildikten sonra, eşler çatışmanın neden çıktığını ve duygularını analiz ederler ve sorunlarını çözdüklerini ya da eşleri hakkındaki olumsuz görüşlerinin doğrulandığını düşünürler. Son evre ise normale dönüş evresi olarak isimlendirilir. Bu

dönemde çatışmanın en azından kısa vadeli etkisi ortadan kalkmıştır. Uzun vadede bazı çiftler çatışmalardan derinlemesine incinirken, bazıları çatışma konusunda birbirlerini affedebilmekte ve hatta sonradan gülebilmektedirler (Christensen ve Pasch, 1993).

Araştırmacılar, çok çeşitli nedenlerden ortaya çıkan çatışmaların kişi için çok farklı alanlarda etkili olabildiğini ortaya koymuşlardır. Örneğin, Fincham ve Beach (1999), bu konuya ilişkin gözden geçirme (derleme) çalışmalarında evlilik çatışmasının zihin sağlığı, fiziksel sağlık ve aile sağlığı üzerindeki çeşitli olumsuz etkileri ortaya koyan pek çok araştırmayı belirtmişlerdir. Benzer biçimde Wall ve Callister (1995), çatışmanın çok farklı alanlarda birey için sonuç doğurabileceğini aktarmışlardır. Çatışma, birey üzerinde öfke, düşmanlık duyguları (Thomas, 1976; akt., Wall ve Callister,1995) gibi etkilere yol açabilirken, kişiler arası ilişkiler alanında bireyin iletişim kalitesi ya da miktarı üzerinde etkili olabilmektedir.

Çatışmanın etkileri konusunda en fazla çalışılan değişkenlerden biri evlilik doyumdur. Örneğin, Kurdek (1994), erkek eşcinseller, kadın eşcinseller ve heteroseksüel çiftlerle yapmış olduğu çalışmasında tüm çift tipleri için çatışmanın sıklığı ile evlilik doyumu arasında olumsuz ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Bu alanda çalışan birçok araştırmacıya göre, ilişki doyumu ya da doyumsuzluğu ile ilişkili olan, çatışmanın varlığından ziyade çiftlerin çatışma

ile nasıl başa çıktığıdır. Greef ve Bruyne (2000), çatışma ile yapıcı bir şekilde başa çıkılırsa, ilişkinin gelişeceğini ve zenginleşeceğini; tam tersine, yıkıcı bir biçimde başa çıkıldığında ise, çiftin doyumsuz olmayan bir ilişkiyi sürdürmeye mahkûm olacağını belirtmiştir. Birçok araştırmacı çatışma ile başa çıkma stilleri ile doyum arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. Örneğin, Greef ve Bruyne (2000), girişkenlik ve işbirliği boyutlarının birleşimlerinden oluşan beş çatışma ile başa çıkma stili belirlemiş ve bunların evlilik doyumu ile ilişkilerini incelemiştir. Birinci çatışma stili rekabettir ve girişkenliğin olduğu işbirliğinin olmadığı stildir. İkinci stil, birlikte çalışmadır hem girişkenliği hem de işbirliğini içerir; üçüncü stil, uzlaşmadır ve orta düzeyde girişkenliği ve işbirliğini içerir. Dördüncü stil kaçınmadır ve ikisini de içermez, son stil ise yer sağlamadır ve işbirliğini içerir ama girişkenliği içermez. Araştırma sonucuna göre, birlikte çalışma olarak isimlendirilen başa çıkma stili hem kadınlar en yüksek düzeyde evlilik doyumuna yol açmıştır. Diğer yandan, çiftlerden birinin ya da ikisinin rekabetçi bir stil kullanmaları en düşük düzeyde evlilik doyumu ile ilişkili bulunmuştur. Aynı zamanda, sadece birlikte çalışma stili açısından çiftler çatışma ile başa çıkma stilleri açısından benzerlik göstermişlerdir. Buradan hareketle araştırmacılar, benzer başa çıkma stili kullanmanın da evlilik doyumu ile ilişkili olabileceğini önermişlerdir.

Benzer biçimde, Kurdek (1994), aynı konuda, erkek eşcinsel, kadın eşcinsel, ebeveyn olan ve olmayan heteroseksüel çiftlerle uzunlamasına yaptığı çalışmasında dört tip çift arasında etkisiz tartışma düzeyleri açısından fark olmadığını belirtmiş ancak, ilişki doyumu konusunda bütün çift tipleri için

etkili olmayan tartışmanın ilişki doyumu ile olumsuz ilişki gösterdiği aktarmıştır. Aynı zamanda, etkili olmayan tartışma ilişki doyumundaki olumsuz değişimi ve ilişki çözülmesini yordamıştır. Etkili olmayan tartışmanın yanı sıra, araştırmacı, çatışma ile başa çıkma ölçeğinde belirtilen dört başa çıkma tarzı ile ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sözü edilen dört boyut olumlu problem çözme, çatışmaya girme, geri çekilme ve uymadır. Araştırmanın sonunda, çatışmaya girme gibi olumsuz başa çıkma tarzlarının, ilişki doyumundaki düşmeyi yordadığı bulunmuştur. Aynı zamanda tüm çift grupları için, olumlu problem çözmenin sık kullanılması ve seyrek çatışmaya girme ve geri çekilme ise ilişki doyumu ile olumlu ilişki göstermiştir.

Cramer (2000) de aynı konuyu, yani başa çıkma stili ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi romantik ilişkiler için incelemiştir. Araştırma sonunda beklendiği gibi çatışmanın kendisinden ziyade, sinirlenmek ya da tartışmadan kaçınmak gibi olumsuz çatışma ile başa çıkma stiline ve çözülmemiş çatışmanın, çatışmanın kendisinden daha fazla ilişki doyumu ile güçlü bir biçimde bağlı olduğu bulunmuştur. Cramer (2002), bu alanda yapılan çalışmaların insanların çatışma ile nasıl başa çıktıklarına odaklandığını ama çatışmaya ilişkin problemin ciddiyetinin çok fazla dikkate alınmadığını belirterek, doyumsuz çiftlerin daha ciddi problemleri olabileceği için olumsuz başa çıkma stiline kullanabildiklerini ileri sürmüştür. Bu görüşlerini test ettiği çalışmanın sonunda ilişki doyumunun büyük ve küçük konulardaki çatışma ile eşit bir biçimde olumsuz korelasyon gösterdiği bulunmuştur. Buradan

hareketle yazar, ilişki doyumunun çatışmanın büyüklüğüne bakılmaksızın çatışma ile nasıl başa çıkıldığı ile ilişkili olduğunu önermiştir.

Kurdek (1995), karı-kocaların çatışma ile başa çıkmaları ve evlilik doyumları arasındaki ilişkiyi iki yıllık süreçte incelediği çalışmasında üç başa çıkma stilini araştırmıştır: çatışmaya girme, geri çekilme ve uyum gösterme. Araştırmacı hem kadınların hem de erkeklerin evlilik doyumlarının çatışma ile nasıl başa çıktıklarından etkilendiğini ancak, erkeklerin evlilik doyumlarının eşlerinin çatışmayı nasıl çözdüklerinden daha sıklıkla etkilendiği ortaya koymuştur. Her iki cinsiyet için düşük doyum, kadınları çatışmaya girdiği ancak erkeklerin geri çekildiği örüntü ile ilişkili bulunmuştur. Ancak, araştırmacıların bu konuya ilişkin yaptıkları ilk ölçümde erkekler çatışmaya girdiğinde ve kadınlar geri çekilme stilini sık olmayan bir şekilde kullandıklarında erkeklerin evlilik doyumunda artma eğilimi olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda, yine ilk ölçüm zamanında, uyumu sık olarak kullanan erkekler eşleri sıklıkla geri çekilme stratejisini kullandıklarında, evlilik doyumlarının yükseldiği bulunmuştur. Aslında böyle bir durumda eşler çatışmaya girmemektedir ve araştırmacılar bunu uzun vadede riskli olabileceğini önermişlerdir. Aynı zamanda çatışma stilindeki değişimler de evlilik doyumundaki değişimle ilgili bulunmuştur. Araştırmacılar, İlk ölçüm zamanından üçüncü ölçüm zamanına kadar kadınların çatışmaya girmesi ve erkeklerin geri çekilmesi örüntüsü konusundaki artışın her iki eş için evlilik doyumundaki düşme ile ilişkili olduğunu aktarmışlardır.

Schneewind ve Gerhard (2002), çatışma ile başa çıkma ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi ilişki kişiliği kavramını da ele alarak incelemiştir. Araştırmacılar daha az işlevsel olan ilişki kişiliğine sahip olanların daha fazla yıkıcı çatışma ile başa çıkma stili kullanarak düşük düzeyde doyum yaşayacaklarını; tam tersi bir durumun da daha yüksek doyumla ilişkili olacağını önermişlerdir. Araştırmalarının sonucunda beklentileri doğrulanmıştır. Ayrıca, çatışma ile başa çıkma stiline evliliğin ilk yılı içinde oluşmaya başladığını, zaman içinde kalıcı hale geldiğini ve doyum konusunda daha belirleyici olduğunu ortaya koymuşlardır.

Rusbult, Johnson ve Morrow (1986), problem çözme stillerinin flört ilişkilerindeki stres üzerindeki etkisini araştırdıkları çalışmalarında dört başa çıkma stilini incelemiştir: çıkış, ifade etme, sadakat ve ihmal. Çıkış, ilişkiyi aktif olarak yıkmak, ifade etme koşulları aktif ve yapıcı olarak iyileştirmeye çalışma, sadakat, pasif ama iyimser bir biçimde koşulların iyileşmesini bekleme, ihmal de kişinin pasif bir biçimde ilişkisinin kötüleşmesine izin vermesi olarak tanımlanmıştır. Araştırmacılar bu stratejilerden çıkış ve ihmali yıkıcı ve ifade etme ve sadakatin de yapıcı stratejiler olduğunu aktarmışlardır. Araştırmanın sonunda, eşler ne kadar çok yıkıcı başa çıkma stili kullanmışlarsa çiftlerin ilişki işlevselliğinin o kadar zayıf olduğu bulunmuştur. Ancak, araştırmacılar yapıcı iletişim stratejileri ve ilişki işlevselliği arasında bir ilişki bulamamışlar ve buradan hareketle yıkıcı problem çözme tepkilerinin ilişki işlevselliği için daha güçlü belirleyiciler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, eşler birbirlerine ne kadar fazla yapıcı ve ne

kadar az yıkıcı başa çıkma stratejisi yüklemişlerse o kadar fazla ilişki sağlığı bildirmişlerdir. Aynı zamanda, bireyler eşlerinin yıkıcı tepkileri karşısında daha fazla yıkıcı ve daha az yapıcı stili kullandıklarında daha fazla stres yaşamışlardır. Görülüyor ki, ilişkilerde kullanılan yıkıcı ve yapıcı problem çözme stilleri ilişki dinamikleri üzerinde oldukça belirleyici olmaktadır.

Buraya kadar aktarılan araştırmalardan farklı olarak, Gottman ve Krokoff (1989), evlilikte etkileşim ve doyum konusunda yaptıkları uzunlamasına çalışmalarında evlilik için zararlı olarak kabul edilen anlaşmazlık ve öfke alış verişi gibi etkileşim stillerin uzun vadede evlilik doyumu üzerinde etkili olmadığını belirtmişlerdir. Olumlu ve uyumlu davranan kadınlar eşlerinin olumsuz duygulanımları ile daha iyi başa çıkmışlar ancak uzun vadede evlilik doyumlarında düşme yaşamışlardır. Ayrıca, kadınlar üzüntü ve korku duygularını açıkladıklarında evlilik doyumları düşmüş, ancak öfke, küçümseme gibi duygularını açıkladıklarında ise doyum gelişmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak araştırmacılar, kadınların anlaşmazlığı açıklamalarını ve aşırı uyumlu korkulu ya da üzgün olmak yerine öfke ya da küçümsemeye ilişkin duygularını açıklamaları gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Diğer yandan, savunuculuk, inatçılık ve etkileşimden geri çekilme stillerinin uzun vadede evlilik doyumu için işlevsel olmadığı ortaya konmuştur.

Buraya kadar özetlenen araştırmalarda görüldüğü gibi, evlilikte eşlerin çatışma ile nasıl başa çıktığı evlilik doyumu konusunda oldukça belirleyici bulunmuştur. Birçok araştırmacı çatışmanın anlaşılması için öncelikle

evlilikteki iletişimin anlaşılması gerektiğini belirtmiş ve çiftlerin çatışma sırasındaki iletişimleriyle evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Birçok araştırmacı çatışma sırasındaki çeşitli iletişim stillerini belirlemiştir. Örneğin Goldstein (1999), iletişim çatışmasına ilişkin beş stil belirtmiştir. Bunlar, yüzleşme, duygularını ifade etme, kamuya açık yerlerde çatışmaya girme ya da girmeme, çatışmaya yaklaşma ya da kaçınma ve kendini açmadır. Bu konudaki en fazla araştırılan iletişim stillerinden birisi talep etme geri çekilme örüntüsüdür. Evlilik etkileşimi sırasında genellikle bir eş problem çözme tartışmasına katılır ve baskı ve taleplerini aktarır; bu iletişim stiline talep etme örüntüsü dedir. Diğer yandan diğer eş, diğer eş tartışmadan kaçınır ve geri çekilir, bu da geri çekilme olarak ele alınır (Heavey, Layne ve Christensen, 1993). Genellikle, talep eden eş daha fazla yakınlık isterken, geri çekilen, daha fazla özerklik istemektedirler (Berns, Jacobson ve Gottman, 1999). Christensen ve arkadaşları (Christensen, 1987; Christensen ve Heavey, 1990; Sullaway ve Christensen, 1983; akt. Heavey, Layne ve Christensen, 1993) talep etme geri çekilme örüntüsü konusunda üç noktayı ortaya koymuşlardır. Birincisi, kadınlar ve erkeklerin ilişkideki bu örüntü konusunda hemfikir olabildikleridir. İkincisi, talep etme geri çekilme etkileşiminin sıklığı evlilikte doyumsuzlukla ilişkilidir. Üçüncüsü ise, talep etme rolünün genellikle kadınların, geri çekilme rolünün ise genellikle erkeklerin benimsediği düşünülür.

Heavey, Layne ve Christensen (1993), söz konusu örüntüyü inceledikleri çalışmalarında, problem çözme tartışmalarında erkeklere ilişkin

konular tartışılırken, talep etme geri çekilme örüntüleri açısından cinsiyetler arasında farklılık bulunmamıştır. Ancak kadınlara yönelik konular tartışıldığında ise daha önceki aktarılanlarla tutarlı olarak kadınların daha fazla talep etme ve erkeklerin daha fazla geri çekilme eğilimi gösterdiği bulunmuştur. Aynı zamanda çatışma davranışları doyumu anlamlı bir biçimde yordamıştır. Kadınların talep etmesi ve erkeklerin geri çekilmesi örüntüsü o anki doyumsuzluğu ve kadınların uzun vadedeki doyumsuzluklarını yordamıştır. Ancak, erkeklerin talep ediciliği kadınların uzun vadedeki doyumunda artışa yol açmıştır. Buunk, Shaap ve Prevoo (2001), da kadınların ve erkeklerin farklı çatışma ile başa çıkma stilleri kullandıklarını ortaya koymuştur. Erkekler kadınlara göre daha fazla duygusal tartışmadan kaçınmak ve daha farklılıkları yumuşatmak isterken, kadınlar daha fazla olumsuz duygularını açıklamak ve problemleri duygularını açıklayarak çözmeye çalışmışlardır. Benzer biçimde, Heavey, Christensen ve Malamuth (1995)'un evlilik çatışmasında talep etme geri çekilme örüntüsünü uzunlamasına araştırdıkları çalışmalarında, problemlere ilişkin tartışmalar sırasında erkeğin geri çekilmesi ya da kadının talep etmesi ve geri çekilmesi doyum ile olumsuz ilişki göstermiş; ancak, bu ilişkiler tartışmanın konusunu erkeğin belirlediği durumlar için anlamlı bulunmamıştır. Aynı zamanda erkeklerin çatışmaya girmeleri de uzun vadede doyuma yol açmıştır. Bu bulgulardan hareketle yazarlar, erkeklerin geri çekilmesinden ziyade, olumsuz bile olsa çatışmaya girmelerinin doyumla ilişkili olabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Christensen ve Shenk (1991), bu konuyu stresli olmayan, klinik ve boşanan çiftler üzerinde çalışmıştır. Araştırmacılar, bu konudaki literatürle tutarlı olarak kadının talep ettiği ve erkeğin geri çekildiği örüntünün tüm gruplarda daha fazla görüldüğünü ortaya koymuştur. Aynı zamanda, klinik yardım alan ve boşanan çiftlerin, stresli olmayan çiftlere göre daha fazla talep etme ve geri çekilme örüntüsü gösterdikleri ve problem çözme tartışmalarından daha fazla kaçındıkları bulunmuştur. Ayrıca araştırmacılar, klinik yardım alan ve boşanan gruptaki çiftlerin yakınlık ve bağımsızlık konusundaki isteklerinde farklılık gösterdiklerini ortaya koymuşlardır. Çiftlerin bu alana ilişkin farklılıkları ne kadar fazlaysa, talep etme geri çekilme, karşılıklı kaçınma gibi olumsuz iletişim örüntülerinin de olma olasılığını o kadar fazla olacağını ortaya koymuştur. Ayrıca, stresli çiftlerde daha zayıf iletişim olmasını bu alandaki uyumsuzluktan kaynaklanabileceğine bağlanmıştır.

Bodenmann, Kaiser, Hahlweg ve Fehm-Wolfsdorf (1988), aynı konuyu Alman ve İsviçre örneklemleri ile çalışmışlardır. Karşılıklı yapıcı iletişim, karşılıklı iletişimden kaçınma ve talep etme-geri çekilme olmak üzere üç tip iletişim örüntüsünü incelemişlerdir. Araştırmacılar, daha önceki bulgularla tutarlı olarak karşılıklı yapıcı iletişimin evlilik işlevselliği için en yüksek sonucu verdiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda talep etme geri çekilme örüntüsü ve karşılıklı kaçınma ise evlilik doyumu ile olumsuz ilişkili bulunmuştur. Stanley, Markman ve Whitton (2002), da evli, nişanlı ve beraber yaşayan çiftler üzerinde yaptıkları çalışmalarında eşler arası olumsuz iletişimin evlilik

kalitesine ilişkin ölçümlerle olumsuz ve boşanma ile olumlu ilişki gösterdiğini bulmuşlardır. Ayrıca, sadece erkeklerdeki geri çekilmenin evlilik için zarar verici olmadığını, her iki cinsiyette de geri çekilmenin düşük evlilik kalitesi ile ilişkili olabildiğini belirlemişlerdir.

Buraya kadar özetlenen çalışmalarda görüldüğü gibi talep etme- geri çekilme örüntüsü ile evlilik doyumu arasında ters yönlü bir ilişki mevcuttur. Ancak, bu ilişkinin nasıl bir mekanizma ile gerçekleştiğini ortaya koyan çok fazla çalışma yoktur. Caughlin ve Huston (2002), söz konusu olumsuz ilişkide olumsuzluğun ve sevgi/şefkat açıklamanın rolü olabileceğini bildirmişlerdir. Araştırmalarında öncelikle, daha önceki çalışmalarla tutarlı olarak talep etme- geri çekilme ve evlilik doyumu arasındaki bilinen örüntüyü ortaya koymuşlardır. Tüm eşler için hangi eşin talep ettiği ve hangisinin geri çekildiğinden bağımsız olarak evlilik doyumu söz konusu örüntü ile olumsuz korelasyon göstermiştir. Ayrıca, olumsuzluk ve sevgi/şefkat açıklama konusunda ise, eşlerin olumsuzluğu evlilik doyumu ile ters yönlü ilişki göstermiş ve sevgi/şefkat açıklama da evlilik doyumu ile olumlu ilişki göstermiştir. Son olarak araştırmanın amacı ile tutarlı olarak, sevgi/şefkat açıklamanın doyum ve talep etme geri çekilme örüntüsü arasındaki ters yönlü ilişki için tampon görevi yaptığını ortaya koymuşlar ve günlük yaşamda, eşlerden biri sıklıkla sıklıkla sevgi/şefkat açıkladığında bu ilişkinin daha az güçlü hale geldiğini belirlemişlerdir.

Evlilik doyumunun yanı sıra, talep etme geri çekilme örüntüsünün evlilikteki şiddetle de ilgili olduğu araştırmacılarca gösterilmiştir. Örneğin, Berns, Jacobson ve Gottman (1999), şiddet gösteren kocaların olduğu bir örneklemede talep etme geri çekilme örüntüsünü inceledikleri araştırmalarında dayak atanların ve dayak yiyenlerin daha fazla olumsuz iletişimde bulduklarını ortaya koymaktadır. Dayak atan erkekler, diğerlerine göre daha fazla talep etme geri çekilme örüntüsü göstermişlerdir. Araştırmacılar bu erkeklerin şiddet göstermeyen erkeklere göre talep ediciliğini, ilişkide daha fazla değişim istemelerine bağlamışlardır. Dayak yiyen kadınlar da diğerlerine göre daha fazla talep etme ve daha az geri çekilme örüntüsü göstermişlerdir. Araştırmacılar dayak yiyen kadınların talep ediciliğini yine ilişkide daha fazla değişim istemelerine bağlamışlardır. Babcock, Waltz, Jacobson ve Gottman (1993), Berns ve arkadaşlarının (1999) bulguları ile tutarlı olarak eşlerini döven erkeklerin bu konudaki pek çok araştırmadan farklı olarak daha fazla erkeğin talep ettiği ve kadının geri çekildiği iletişim örüntüsü bildirdiklerini aktarmıştır. Araştırmacılar geri çekilen tarafın düzenin devamını isteyen taraf da olduğu için daha güçsüz bir rol olduğunu belirtmişler ve bu bağlamda, erkeklerin evlilikteki güçsüzlüklerini telafi etmek için fiziksel şiddet kullandıklarını belirtmişlerdir. Yine daha önceki bulgularla tutarlı olarak şiddetin olduğu evliliklerdeki kadınların da kadınların talep ettiği erkeklerin geri çekildiği örüntüyü bildirmişlerdir. Yani, bu tip evliliklerde her iki eş de farklı zamanlarda talep etme geri çekilme davranışı göstermektedir.

Görüldüğü gibi, bu çalışmanın da konusunu oluşturan iletişim çatışmaları evli çiftlerin evlilik doyumları ve evlilikte şiddet gibi davranışlarla ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, buraya kadar aktarılan araştırma sonuçları incelendiğinde gerek yüklemeler, gerekse bu bölümde aktarılan çatışma konusunda kadınlar ve erkekler arasında bazı açılardan farklılıklar bulunmuştur. Araştırma sonuçları evlilik ilişkisinin çeşitli alanlarında kadınların ve erkeklerin farklı davranışlar gösterdiklerini ve farklı ipuçlarına odaklandıklarını göstermektedir. Bu farklılıklar biyolojik cinsiyetten ziyade, eşlerin kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerini benimsemiş olmalarından kaynaklanabilir. Bu bağlamda, bilindiği gibi, bu çalışmada da cinsiyet farklılığının yanı sıra, aynı zamanda bireylerin benimsemiş oldukları kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri, yani cinsiyet rolü yöneliminin de evlilik doyumu ile ilişkisi incelenecektir. Daha sonraki bölümde öncelikle cinsiyet rolü yönelimi kavramı tanıtılacak, daha sonra da kavramı evlilik ilişkileri ile ilişkilerine değinilmektedir.

1.7. Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Evlilik İlişkileri

İnsanların hangi cinsiyette dünyaya geldiklerinin ilişkilerinin nasıl şekilleneceği konusunda belirleyici olduğu düşünülür, çünkü kadınların ve erkeklerin farklı özelliklere sahip olduklarına inanılır. Kadınların yumuşak, uysal, narin, hassas, duygusal, dedikoducu ve bunun gibi ilişkilerle ilgili özelliklere sahip olduğuna inanılırken, erkeklerin baskın, saldırgan, duygularını açıklamayan ve bunun gibi işle ilgili özelliklere sahip olduklarına

inanılır. Kadınlara atfedilen bu özellikler annelik rolü ile ilişkiyken, erkeklere atfedilen özellikler ekmek kazanma rolü ile ilişkilidir (Basow, 1992). Kadınlara özgü kabul edilen özelliklere kadınsı, erkeklere özgü kabul edilen özellikler de erkeksi denir. Kadınsılık ve erkeksilik kavramları 1970'lere kadar tek bir boyutun iki ucundaki kavramlar olarak düşünölmekteydi; ancak Bem (1974), bu görüşü değiştirerek bu kavramların bağımsız boyutlar olduğunu belirmiş ve geliştirdiğı Bem cinsiyet rolü envanterinde erkeksi, kadınsı, androjen (hem kadınsılık hem de erkeksilik özelliklerine sahip olma) ve belirsiz (hiçbir boyutta belirgin olmama) olmak üzere dört kategori belirlemiştir (Antill, 1983).

Cinsiyet rolü yönelimi erkeksilik ve kadınsılık ile ilgili bir kavramdır. Winstead ve Derlega (1993), cinsiyet rolü yönelimi kavramını belirli bir kültürde kadınlar ve erkekler için uygun kabul edilen kişisel özelliklerin birey tarafından kabulüne ilişkin bir kavram olarak tanımlamışlardır. Bireyler sosyalleşme süreçlerinde bu özellikleri öğrenirler ve çeşitli düzeylerde içselleştirirler. Bu bağlamda, yakın ilişkileri şekillendiren faktörün biyolojik cinsiyetten ziyade, cinsiyet rolü yönelimi olduğu düşünölebilir.

Kurdek (2005), kadın ve erkeklerin yakın ilişkilerini farklı yaşadıklarına ilişkin görüşlerin iki grup kuramsal yaklaşımdan kaynakladığını belirtmiştir. Bu alandaki teorilerden biyolojik teoriler, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar ya da evrimsel geçmiş farklılıkları dolayısı ile cinsiyetlerin yakın ilişkilerini farklı yaşadığını vurgularken sosyal psikolojik teoriler bu farklılıkları benliğin farklı biçimlerde yapılanması, kişilik özellikleri ve sosyal rollerle

açıklarlar (örn., Croos ve Madson, 1997; Costa, Terracciano ve McCrae, 2001, Eagly, 1987; akt., Kurdek, 20005). Feminist teorinin terimleri ile ifade edilirse kadınsı ve erkeksi özelliklerin değişmez ve biyolojik bir şekilde belirlendiğini belirten görüşe gerekircilik denir. Diğer yandan, cinsiyet rollerinin biyolojik olarak değil, psikolojik ya da sosyal olarak yapılandığını belirleyen görüşlere ise yapısalcılık olarak adlandırılmıştır (Faulkner, Davey ve Davey, 2005).

Cinsiyet rolleri ve evlilik ilişkilerine ilişkin araştırmalar incelendiğinde daha önceki bölümlerde de aktarıldığı gibi, pek çok araştırma da çeşitli değişkenlere ilişkin biyolojik cinsiyet temelinde karşılaştırmalar yapılmış ve evlilik ilişkilerinin kadınlar ve erkekler tarafından farklı yaşandığı belirtilmiştir. Örneğin Fowers (1991), çeşitli açılardan kadın ve erkekleri karşılaştırdığı çalışmasında evliliklerin erkekler için daha fazla yarar sağlayıcı olduğunu belirtmiştir. Erkekler evlilikten daha fazla akıl sağlığı açısından fayda elde etmişlerdir. Aynı zamanda ekonomik açıdan, ebeveynlik açısından, aile ve arkadaşlar açısından, eşlerinin kişilikleri açısından evliliklerini kadınlardan daha olumlu görmüşler; yani kadınlara göre evliliklerinden daha fazla doyum almışlardır. Kurdek (2005), evliliklerde kadın ve erkeklerin arasındaki farklılıkları gösteren pek çok araştırmanın aslında aynı evlilikler üzerinden yapılmadığını ve aynı evlilikler üzerinden yapılan araştırmaların ise, farklılıklardan çok benzerliklere işaret ettiğini belirtmiştir. Bu konuda kendi yaptığı araştırmanın sonucunda ise, kadın ve erkekler arasında bazı farklılıklar bulmuş olmasına rağmen bu farklılıkların fazla olmadığını ve bu

bakımdan evliliklerde kadınlar ve erkekler arasında büyük farklılıklar olmadığını belirtmiştir. Huston ve Geiss (1993), de evlilikte kadın ve erkeklerin sanılanın aksine cinsiyet rolüne ilişkin tutumlar açısından benzerlik gösterdiklerini ve kadın ve erkeklerin eşit biçimde erkeksi ya da kadınsı kişilik özelliklerine sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Biyolojik cinsiyete ilişkin karşılaştırmaların yanı sıra, bu konudaki araştırmaların bir bölümü de bu çalışmanın da konusunu oluşturan kadınsı ve erkeksi kişilik özellikler ile ilgilidir. Kadınsı ve erkeksi özelliklerin bireylerin davranışlarını etkileyeceğine inanılmaktadır. Kadınsı kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin ifade edici ve erkeksi kişilik özelliklerine sahip olan bireylerin ise araçsal davranışlar içine gireceği düşünülür (Lamke, Sollie, Durbin ve Fitzpatrick, 1994). Lamke ve arkadaşları (1994), kendilerine kadınsı özellikler atfeden kadın ve erkeklerin kendini açma ve duygusal açıdan destekleyici olma gibi ifade edici davranışlarda iyi olduklarını belirttiklerini ortaya koymuşlar; erkeksi özellikler atfedenlerin ise, kendileri olumsuz duygu ve düşünce içeren davranışlar başlatmak gibi araçsal özelliklere ilişkin davranışlarda kendilerini iyi hissettiklerini belirttiklerini aktarmışlardır. Benzer biçimde DeLucia (1987), da flört konusunda yapmış olduğu çalışmada kendini kadınsı olarak gören bireylerin daha fazla kadınsı davranışta bulunduğunu ve erkeksi olarak gören bireylerin de daha fazla erkeksi davranışta bulunduğunu ortaya koymuştur. Buradan hareketle araştırmacı, erkeksi ya da kadınsı bireylerin bu konudaki kalıp yargılarla özdeşleştiklerini

ve bu nedenle bu sıklıkta erkeksi ve kadınsı davranışlar gösterdiklerini belirtmiştir.

Kadınsı ya da ifade edici kişilik özelliklerinin evlilik dinamikleri için pek çok olumlu sonuç doğurduğu araştırmacılar tarafından gösterilmiştir. Örneğin Miller, Caughin ve Huston (2003), ifade edici kişilik özelliklerinin kişilerin eşlerine daha fazla şefkatli/sevgi dolu davranışlar gösterdiğine yol açtığını ortaya koymuştur. Huston ve Geiss (1993), de her eş ne kadar ifade edici özelliğe sahipse eşlerin o kadar şefkatli/sevgi dolu davrandıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgulardan hareketle yazarlar, psikolojik kadınsılığın evlilik için sıcak ve duyarlı bir atmosfer yarattığını önermişlerdir.

Bu alanda evlilik doyumuna ilişkin araştırmalar da benzer biçimde kadınsı ya da androjen özelliklerin evlilik doyumu ile olumlu ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Örneğin Cooper, Chassin ve Zeiss (1985), her iki eşin çalıştığı ve okul öncesi çocuklarının bulunduğu çiftlerden oluşan bir örneklem üzerinde yaptığı çalışmada androjen bireylerin en yüksek düzeyde evlilik doyumu ve kişisel uyum aktardıklarını bulmuştur. Lamke ve arkadaşları (1994), aynı konuyu flört eden çiftlerle çalışmışlardır. Yüksek düzeyde kadınsılığın ve ifade edici kişilik özelliklerinin yüksek düzeyde ilişki doyumu ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Diğer bir ifadeyle, kişilerin kendilerini ifade edici olarak görmelerini ve eşlerini kadınsı olarak görmeleri yüksek düzeyde ilişki doyumu ile ilişkili bulunmuştur. Araştırmacılar bu sonuçlardan hareketle kişi, eşini de kendisini de, kendini açma, duygusal olarak

destekleyici olma gibi ifade edici davranışları yapabilir olarak gördüğünde evlilik doyumunun olumlu yönde gelişebileceğine işaret etmişlerdir. Ayrıca, araştırmacılar erkeksi olarak kabul edilen araçsal yeterliğin de ifade edici yeterliğin artmasını ve kullanılmasını arttırdığını belirterek bu özelliklerin de ilişki doyumunu dolaylı olarak etkilediğini ortaya koymuşlardır. Antill (1983), de daha önceki bulgularla tutarlı olarak eşin kadınsı özelliklere sahip olan kadın ve erkeklerin daha mutlu olduğunu bulmuştur. Ayrıca, her iki eşin de kadınsılık açısından yüksek olduğu çiftlerin tek eşin kadınsı özelliklere sahip olduğu çiftlere göre daha mutlu olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle araştırmacı evlilik ilişkilerinde hassaslık, sevecenlik, sıcaklık gibi kadınsı özelliklerin evliliği daha başarılı bir hale getirdiğini önermiştir.

Kadınsı ya da ifade edici olarak tanımlanan kişilik özelliklerinin evlilik doyumunu nasıl bir mekanizma sayesinde etkilediğini araştıran fazla çalışma yoktur. Miller, Caughlin ve Huston (2003), bu etkiyi davranışsal ve algısal bakış açıları ile ele almışlardır. Davranışsal bakış açısına göre, ifade edici kişilik özellikleri çiftlerin birbirlerine yönelik davranışlarını belirleyerek evlilik doyumunu etkiler. Algısal bakış açısına göre ise, ifade edici kişilik özellikleri insanların yakın ilişkide eşine ilişkin öznel değerlendirmelerini etkileyerek doyumu etkiler. Araştırmanın sonunda her iki bakış açısı da desteklenmiştir. Yani, eşlerin ifade edici olması bireylerin ve eşlerinin daha duyarlı olmalarına yol açarak evlilik doyumu ile olumlu ilişki gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca, bireylerin duyarlı davranışlar içerisine girmesi de onların diğerini daha olumlu

değerlendirmesine ve evlilik doyumu ile olumlu ilişkiler kurulmasına yol açmıştır.

Görülüyor ki, kadınsı olarak isimlendirilen kişilik özellikleri ile evlilik doyumu arasında olumlu ilişkisi olduğu ve bu ilişkinin nasıl gerçekleştiği pek çok araştırmacı tarafından gösterilmiştir. Ancak, sayıca sınırlı olmasına rağmen bazı uzunlamasına çalışmalar zaman içinde erkeksi özelliklerin evlilik kalitesi için daha önemli olduğunu da ortaya koymaktadır (örn., Bentler ve Newcomb, 1978, Kurdek, 1991b, 1991a; akt., Bradbury, Fincham ve Campbell, 1995). Bradbury ve arkadaşları (1995), bu konuyu araştırmak üzere uzunlamasına bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu konuda yapmış oldukları iki çalışmanın sonunda kadınların evlilik doyumu erkeklerin daha az istedik erkeksi özelliklere ve daha fazla istenmeyen erkeksi özelliklere sahip olmalarına bağlı olarak düşme göstermiştir. Buradan hareketle yazarlar, cinsiyet rolleri ve evlilik doyumu konusundaki kadınsı özelliklerin önemini vurgulayan literatürün aksine, erkeksi özelliklerin de evlilik kalitesinde belirleyici olabileceğini önermişlerdir. Sayers ve Baucom (1991), da kadınsılığın iletişimde olumsuz etkileri de olabileceğini gösteren bir çalışma yapmışlardır. Stresli çiftlerin iletişimlerinde kadınsılığın ve erkeksiliğin rolünü inceledikleri çalışmalarında kadın ve erkeklerdeki kadınsılığın yüksek oranda olumsuz davranış ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Erkeklerin ve kadınların erkeksiliği ise etkileşimdeki davranışlarla en az ilgili değişken olarak bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle, araştırmacılar kadınsılığın stresli ve stressiz çiftlerde farklı işlev görebileceğini ve stresli çiftlerde problem çözme

davranışlarının daha fazla olumsuz duygusal konulara ilişkin olduğu için kadınsılığın daha fazla olumsuz etkileşim ile ilgili olabileceğini önermişlerdir.

Evlilik ilişkilerinde erkeksiliğin olumlu ve kadınsılığın olumsuz yönlerini bildiren araştırmaların yanında, yüksek düzeyde erkeksiliğin yakın ilişkilerde istismar gibi olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar mevcuttur. Eisler, Franchina, Moore, Honeycutt ve Rhattigen (2000), yakın ilişkilerde istismarı inceledikleri çalışmalarında, güç saldırganlık, rekabet gibi özellikleri içeren erkeksi cinsiyet rolü ile kurulan güçlü özdeşimin yakın ilişkilerle ilişkili olabileceğini belirtmişler ve istismarın altında erkeksi rol stresinin yattığını ortaya koymuşlardır. Yüksek erkek erkeksi rol stresi yaşayan erkekler, kadınların davranışlarına ilişkin daha fazla olumsuz yükleme yapmışlar; yani daha fazla olumsuz niyet yüklemişler, daha fazla huzursuzluk ve öfke ifade etmişler ve düşük erkeksi rol stresi yaşayanlara göre daha fazla saldırgan tepkiler göstermişlerdir. Benzer biçimde Moore ve Stuart (2004), yüksek erkeksi rol stresi yaşayanların daha fazla durumsal öfke, olumsuz niyet, yüklemeleri ve saldırganlık bildirdiklerini ortaya koymuştur. Harrell (1990), erkeksi rol stresinin olumsuz etkilerini ortaya koyan çalışmalarla tutarlı olarak geleneksel olmayan erkeksi yönelimin evlilik çatışması üzerindeki olumlu etkisini ortaya koymuştur. Geleneksel olmayan erkeksilik, evlilik ilişkilerinde kadın ve erkek arasındaki şefkat/sevginin açıklanmasına ilişkin tartışmaları azaltmıştır. Aynı zamanda bu tip erkeksilik eşler arasındaki iletişim artmasına yol açarak aşağılama, küfretme, evden hızla çıkma gibi davranışların da dolaylı olarak azalmasına yol açmıştır.

Araştırmacılar bu sonuçları, geleneksel olmayan erkeksiliğin ölçümdeki ifade edici maddelerden kaynaklandığını; çünkü ifade ediciliğin şefkatin/sevginin açıklanmasına yol açarak bu konudaki tartışmaları azaltacağını önermişlerdir.

Buraya kadar aktarılan araştırmaların önemli bir kısmında erkeksiliğin evlilik doyumunda işlevsel olmadığı ve yakın ilişkilerde istismar, şiddet gibi olumsuz davranışlarla ilişkili olabileceği ve kadınsılığın da sıcak ve sevgi dolu bir ortam yaratarak daha yüksek düzeyde ilişki doyumu ile ilişkili olduğu görülmektedir. Faulkner, Davey ve Davey (2005), de cinsiyet rollerine ilişkin geleneksel tutumları olan erkeklerin zaman içinde evlilik doyumlarında düşme yaşadıklarını ortaya koymuştur. Araştırmacılara göre, geleneksel cinsiyet rollerinin erkekler için daha az duygu açıklama ile ilişkili olması depresyona ya da iyilik halinde düşmeye yol açmakta; bütün bunlarda evlilik doyumunda düşmeye yol açmaktadır. Ayrıca araştırmacılar daha önceden aktarılan araştırmalarla da tutarlı olarak kadının ilişkideki fonksiyonun erkeklerden daha önemli olduğunu ortaya koymuşlardır. Kadınların depresyonları ve iyilik halleri erkeklerin evlilik doyumunu yordarken, tam tersi geçerli olmamıştır. Aynı zamanda bu araştırmanın da değişkeni olan çatışma konusunda da kadınların çatışma ile başa çıkma stilleri erkeklerin genel çatışma düzeyi konusunda belirleyici olmuş; ancak, erkeklerin çatışma ile başa çıkma tarzı kadınların genel çatışma düzeylerini etkilememiştir. Aynı zamanda kadınlar sıklıkla çatışma başlatıp erkekleri problemin nedeni olarak görürlerken, erkeklerin problemin karşılıklı olarak paylaşıldığını

belirtmişlerdir. Benzer biçimde Rusbult ve arkadaşları (1986), kadın ve erkeklerin problem çözme stilleri arasındaki farklılıkları ortaya koymuş ve bu farkların sosyalleşme sürecinde kazanılan cinsiyet rollerine bağlanabileceğini ileri sürmüştür. Kadınlar erkeklere göre daha fazla ifade etme ve sadakat ve daha az ihmal stilini kullanmışlardır. Yazarlara göre, kadınlar ilişkilerde daha fazla sosyal ve duygusal konulara odaklandıkları için ilişkilerde daha fazla işlevsellik sağlayacak biçimde davranmaktadırlar. Diğer yandan, erkekler araçsal özelliklere sahip olduklarından kişiler arası ilişkilere ilişkin durumları daha fazla görmezlikten gelmekte ya da bunu istemektedirler. Dolayısı ile, daha fazla ihmal stilini kullanabilirler. Buunk ve arkadaşları (2001), da, erkeklerin kadınlara göre daha fazla duygusal tartışmadan kaçınmak ve farklılıkları yumuşatmak istediklerini ve kadınların daha fazla olumsuz duygu açıkladıklarını ortaya koymuşlardır. Ayrıca, daha önceki bölümde aktarılan araştırmalar da problem çözme tartışmalarında kadınların daha fazla talep etme ve erkeklerin daha fazla geri çekilme örüntüsü gösterdiğini ortaya koymaktadır (örn., Christensen ve Shenk, 1991). Heavey ve arkadaşları (1993), toplumsal cinsiyet ve evlilik ilişkilerini inceledikleri çalışmalarında bu örüntüye ilişkin açıklamalardan birinin iki cinsiyetin toplumsallaşma sürecindeki farklılıklar olabileceğini önermişlerdir. Toplumsallaşma sürecinde kadınlar daha fazla ilişkilere ve topluma ve erkekler de daha fazla bağımsızlığa ve başarıya değer vermeyi öğrenmektedirler (Gilligan, 1982; Rubin, 1983; akt., Heavey ve arkadaşları,1993). Bu bağlamda, araştırmacılara göre, kadının daha fazla yakınlık istemesi daha fazla talep edici olmalarına yol açabilir (Heavey ve arkadaşları,1993). Bu örüntüyle ilgili

aynı zamanda geri çekilmenin daha yüksek güçle ilişkili olduğu çünkü geri çekilenin var olan düzeni devam ettirmek isteyen taraf ve talep edenin de değişmeyi isteyen taraf olduğu belirtilmiştir (Babcock ve ark., 1993). Aktarılan araştırmalarla tutarlı olarak White (1989), da kadınların ve erkeklerin evlilik doyumsuzluğuna ilişkin farklı iletişim örüntüleri gösterdiklerini ortaya koymuştur. Erkekler, evlilik doyumsuzluğuna ilişkin daha zorlayıcı tepkiler verirken, kadınların birleştirici tepkiler verdiğini belirlemiştir. Araştırmacı, bu sonuçları Chodorow'un (1978) ayrılma konusundaki görüşleri ile açıklamıştır. Chodorow'a göre, kadınsılık anne ile bağlamanın sonucunda gerçekleşen özdeşleşme sonucunda gerçekleşir ve bu nedenle kadınlar için ayrılma tehdit edicidir. Erkekler ise, erkeksi cinsiyet rollerini anneden ayrılarak elde ederler ve bu nedenle yakınlık onlar için tehdit oluşturur. Bu görüşler doğrultusunda, araştırmacı erkeklerin zorlayıcı tepkilerini özerklik kazanmaya yönelik olduğunu ve kadınların birleştirici tepkilerinin ise ilişkisellik kazanmaya yönelik olduğunu önermiştir.

Görülüyor ki, buraya kadar özetlenen ve daha önceki bölümlerde aktarılan araştırmalarda da aktarıldığı gibi, kadınlar için yakınlık daha önemlidir ve bu nedenle kadınlar ilişki dinamikleri üzerinde daha olabilmektedirler. Faulkner ve arkadaşlarının (2005) da belirttiği gibi kadınlar bir anlamda ilişki barometresi olarak işlev görmektedirler. Çatışmanın yanı sıra, bu araştırmanın diğer değişkeni olan yüklemeler konusunda aktarılan araştırmalar da yüklemeler ve eş davranışı arasındaki ilişkiler kadınlar için daha belirgin bulunmuştur (örn., Bradbury ve Fincham, 1992). Davey ve

arkadaşları (2001), bu sonuçların Heider (1958)'in belirmiş olduğu, ilişkide daha az güçlü olan kişi için yüklemelerin daha önemli olduğu konusundaki görüşleri ile açıklanabileceğini aktarmışlardır.

Yüklemeler ve evlilik konusunda yapılan çalışmalar çoğunlukla eşler arasındaki karşılaştırmalara dayanmaktadır. Bu alanda kadınsı ve erkeksi özelliklerin rolünü inceleyen sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalardan biri Bradbury ve Fincham (1988), bağlamsal model temelinde cinsiyet rolü yönelimini uzak bağlam ve yüklemeleri yakın bağlam olarak ele aldığı çalışmadır ve her iki değişkenin de evlilik doyumu konusunda belirleyici olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada da, cinsiyet rolü yönelimi ve evlilik doyumu arasındaki araştırmalara dayanarak, yüklemeler ve iletişim çatışmaları dışında cinsiyet rolü yönelimi kavramının da evlilik doyumu kavramının yordanmasında önemli bir değişken olduğu düşünülmektedir. Çeşitli değişkenler açısından biyolojik cinsiyete dayalı yapılacak karşılaştırmaların yanı sıra, cinsiyet rolü yöneliminin de ele alınmasının evlilik ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

I. 8. Türkiye’de Yüklemler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet Rolü Yönelimi ve Evlilik Doymu Alanında Yapılmış Olan Çalışmalar

Türkiye’de yapılmış ve araştırmanın değişkenleri olan yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet rolü yönelimi ve evlilik doymu ve yakın kavramlara ilişkin değişkenleri ayrı ayrı ve farklı değişkenlerle ilişkilerini ele alan çalışmalar mevcuttur. Bu bölümde sözü edilen çalışmalardan örnekler özetlenecektir.

Yüklemelerle ilgili Tutarel-Kışlak (1997), evlilik doymu ve yüklemeler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmacı olumsuz yüklemeleri kullanma ve evlilik uyumsuzluğu arasında önemli bir bağlantı olduğunu ortaya koymuş ve güdü yüklemelerinin evlilikte uyumu yordayan tek anlamlı değişken olduğunu bulmuştur. Tutarel-Kışlak (1995), cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemelerini incelediği doktora tezinde eşleri ile uyumsuz veya depresif olan bireylerin nedensel yüklemelerden daha fazla sorumluluk yüklemelerini kullandıklarını bulmuş ve bireylerin uyumun artmasına ve depresyonun düşmesine bağlı olarak olumsuz eş davranışına bile olumlu tepki verdiğini belirlemiştir. Ayrıca, eşleri ile uyumsuz olanların uyumlu olanlara göre olumsuz eş davranışlarına daha fazla yüklemeler yaptıklarını ortaya koymuştur. Koçak (1998), da yüklemeler ve depresyon ve kendini ayarlama kavramlarını incelemiştir. Araştırmanın sonucunda kendini ayarlama ve depresyon ve kendini ayarlama ve nedensel yüklemeler arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ancak, olumlu ve olumsuz olaylara ilişkin

depresif duygulanımdaki farklılıkların nedensel yüklemelerdeki farklılıklarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Eğeci (2005) de, yüklemelerin yanı sıra çatışma ve flört ilişkilerinde ilişki doyumunu incelediği çalışmasında özel olarak, çatışmadan duyulan rahatsızlık, çatışma atıfları, algılanan çatışma davranışları ve ilişki doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmacı, yüksek düzeyde çatışmadan rahatsızlık duyulmasının ve algılanan çatışma davranışının farklı olmasının düşük ilişki doyumu yordadığını ve bu konuda cinsiyet farklılıklarının olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda düşük ilişki doyumunun partnerin çatışmadan duyduğu rahatsızlık, çatışma atıfları ve algılanan çatışma davranışı ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Çatışma konusunda Tümer (1998), evli çiftlerdeki çatışma odaklarını ve iletişim sorunlarını incelemiştir. Araştırmacı, eşler arasındaki yaş farkı ile çatışma düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğunu, yaşın ilerlemesi ile aktif çatışmanın azaldığını, aylık gelirin artması ile yoğunluk çatışmasının arttığını, kardeş sayısının çatışma ile ilişkili olduğunu, evlilik yaşının ilerlemesine bağlı olarak çatışmanın azaldığını ve kadınlar ve erkekler arasında çatışma düzeyi açısından anlamlı fark bulunmadığını aktarmıştır. Çatışma ile ilgili yapılan çalışmalardan biri Uğurlu'nun (2003) evli çiftlerde cinsiyet ayrımına ilişkin tutumlar, çatışma yönetimi ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasıdır. Uğurlu (2003), çalışmasında, kadın ve erkeklerin farklı çatışma ile başa çıkma stilleri olduğunu ortaya koymuş ve erkeklerin olumsuz aktif çatışma ile başa çıkma biçimlerinin eğitim düzeyinin azalması, çatışmanın sıklığının artması, çatışmanın karşı taraf tarafından başlatılması ve

düşmanca cinsiyetçiliğin artması ile ilişkili bulunmuştur. Kadınlarsa çatışmanın karşı taraf tarafından başlatılması, çatışmanın sonunda eşlerinin isteğinin olması ve gelirin düşmesine bağlı olarak daha fazla olumsuz pasif stili kullanmışlardır. Ayrıca, bir eş tarafından olumsuz aktif çatışma ile başa çıkma stiline daha sık kullanılması diğer eşin ilişki uyumunda düşme ile bağlantılı bulunmuştur. Özen (2006), de evlilikte çatışma ile başa çıkma stili ve evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacılardan biridir. Araştırmacı demografik değişkenlerin ve eşlerin değer uyumlarının etkisi çözüldükten sonra, kadın ve erkeklerin kullandıkları çatışma stili ile evlilik uyumu arasındaki ilişkilerin farklılaştığını göstermiştir. Kocaların kullandıkları çatışma çözme stilleri eşlerinin evlilik uyumunu anlamlı bir şekilde etkilemiş ancak tam tersi geçerli olmamıştır. Ancak çift olarak ele alındığında her iki eşin çatışma çözüm stillerinin evlilik uyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur.

Cinsiyet rolüne ilişkin çalışmalar incelendiğinde, değişkenle farklı konularda yapılan çalışmalara örnek olarak, Inelmen (1996)'in, cinsiyet rolü yönelimi ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışma, Dökmen (1997), anne babayla algılanan benzerliği incelediği araştırma, yine Dökmen (2000)'in kendi cinsiyetindekilere ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algı, cinsiyet rolleri ve depresyon ilişkisi isimli çalışması verilebilir. Curun (2001), kavramı romantik ilişkilerdeki ilişki doyumu ile bağlantısını incelemiş ve algılanan cinsiyet rolü yönelimleri ilişki doyumu ile ilişkili bulunmuş ancak flört eden

eşlerin gerçek cinsiyet rolü yönelimleri ile ilişki doyumu arasında ilişki bulunmadığı ortaya konmuştur.

Evlilik doyumu ya da yakın bir kavram olarak ele alınan evlilik uyumu konusunda yukarıda aktarılan araştırmalar dışında Kudiaki (2002)'nin yaptığı cinsel doyum ve evlilik doyumu arasındaki ilişki başlıklı ve Gökmen (2001), evli eşlerin birbirlerine yönelik kontrolcülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumu üzerinde etkisi başlıklı araştırmalar örnek olarak verilebilir. Ayrıca, bu Azizoğlu- Binici (2000), psikolojik yardım için başvuruda bulunan ve bulunmayan evli çiftlerin evlilik ilişkileri değerlendirmelerini karşılaştırılması isimli doktora tezinde evlilik doyumunu bu çalışmanın da dayandığı sosyal mübadele kuramları temelinde ele almıştır. Araştırmacı, psikolojik yardım için başvuran evli çiftlerin diğerlerine göre karşılaştırma düzeylerinin daha düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Buraya kadar özetlenen çalışmalarda görüldüğü gibi, çalışmanın değişkenlerini tek tek ele alan çeşitli çalışmalar olmasına rağmen, yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet rolü yönelimi ve evlilik doyumu arasındaki ilişkileri beraberce ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aynı zamanda, evlilik doyumunu sosyal mübadele kuramı temelinde kavramsallaştıran ve ölçen çalışmalarda yukarıda belirtildiği gibi sınırlıdır. Sözü edilen farklılıklar ve çalışmanın amacı bir sonraki bölümde detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

I.9. Araştırmanın Amacı

Buraya kadar özetlenen araştırmalardan anlaşılacağı gibi, eşlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları yüklemeler, çatışma sırasındaki iletişimleri, benimsemiş oldukları kadınsı ya da erkeksi kişilik özellikleri evlilik dinamiklerinin önemli belirleyicileri olarak ortaya çıkmaktadır. Sözü edilen literatür temel alınarak, bu araştırmada, evli çiftlerin yüklemeleri (alt boyutları olan, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve onların alt boyutları olan odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları (alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) cinsiyet rolü yönelimleri ile evlilik doyumu (alt boyutları olan uyum ve çatışma) arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi, evlilik doyumu kavramı, bu araştırmada, sosyal mübadele kuramları temelinde ele alınarak ölçüldüğünden araştırmanın amacı, sözü edilen değişkenlerle evli çiftlerin karşılaştırma düzeyi arasındaki bağlantıyı araştırmak şeklinde de ifade edilebilir.

Araştırmanın ikincil bir amacı da, evli çiftlerin sözü edilen değişkenler açısından benzerlik gösterip göstermediği ve bu konudaki cinsiyet farklılıklarının incelenmesidir. Daha önce aktarıldığı gibi, insanlar kişilik, ard alan, sosyo-ekonomik düzey, yaş, kültür, tutumlar, fiziksel görünüş gibi pek çok alan açısından benzer kişilerle evlenme eğilimindedirler ve bu eğilim homogami olarak isimlendirilir (Shehan ve Kammayer, 1997). Bu araştırmada öncelikle, kişiler arası ilişkiler literatüründeki en sık vurgulanan sonuçlarından

biri ele alınmaktadır. Yani eşlerin araştırmanın değişkenleri açısından benzerlik gösterip göstermediği incelenmekte ve literatürle tutarlı olarak eşlerin araştırmanın değişkenleri açısından benzer bulunmaları beklenmektedir. Benzerliğin yanı sıra, araştırmanın ana amacına geçilmeden yine kişiler arası ilişkiler alanında en sık ele alınan konulardan biri olan cinsiyet farklılıkları da araştırılmıştır. Bu konuda, daha önce aktarıldığı gibi, yakın ilişkilerin, kadınlar ve erkekler tarafından farklı deneyimlendiğine inanılmaktadır ve çeşitli araştırmacılar kadın ve erkeklerin evlilikleri arasında bazı farklılıklar ortaya koymuştur (Fowers, 1991; Kurdek, 2005). Ancak Kurdek (2005), bu konudaki farklılıkların abartıldığını ve gerçekte cinsiyetler arasında büyük farklılıklar olmadığını belirtmiştir. Bu araştırmada da, kadınlar ve erkekler arasında araştırmanın değişkenleri bakımından önemli farklılıklar beklenmemektedir. Özet olarak araştırmanın ikincil amacı hakkındaki genel beklentiler şöyle ifade edilebilir:

- 1- Eşler araştırmanın değişkenleri olan yüklemeler (alt boyutları olan, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve onların alt boyutları olan odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları (alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) cinsiyet rolü yönelimleri ile evlilik doyumları (alt boyutları olan uyum ve çatışma) açısından büyük ölçüde benzerlik göstermektedirler.
- 2- Araştırmanın değişkenleri olan yüklemeler (alt boyutları olan, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve onların alt boyutları olan odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları (alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) cinsiyet rolü yönelimleri ile

evlilik doyumlari (alt boyutlari olan uyum ve çatışma) açısından kadınlar ve erkekler arasında genel olarak farklılıktan ziyade benzerlik vardır.

Daha önce belirtildiği gibi, bu araştırmanın temel amacı, yüklemeler, iletişim çatışmaları, cinsiyet rolü yönelimleri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Önceki bölümlerde aktarıldığı gibi, yüklemeler ve evlilik doyumu arasındaki ilişki çeşitli araştırmacılar tarafından oldukça net bir biçimde ortaya konulmuştur. Araştırmacılar, olumsuz olayların etkisini arttıracak, olumlu olayların etkisini azaltacak biçimde yükleme yapmanın düşük düzeyde evlilik doyumu ile ilişkili olduğunu çok farklı araştırmalarda ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda, pek çok araştırmacı, bu konuda sorumluluk yüklemelerinin nedensel yüklemelerden daha önemli olduğunu ortaya koymuştur (örn. Bradbury ve Fincham, 1990). Bu çalışmada da literatürle tutarlı sonuçlar beklenmektedir. Yüklemeler, daha önce aktarıldığı gibi, bağlamsal model açısından da ele alınabilir. Bağlamsal model evlilik doyumunun yakın bağlam ve uzak bağlam olarak adlandırdığı iki farklı bağlam temelinde ele almaktadır. Yüklemeler de evlilik olaylarına ilişkin duruma özgü tepkiler olarak düşünüldüğü için modelde yakın bağlama ilişkin değişkenler olarak ele alınırlar. Uzak bağlam değişkenleri ise görece olarak kalıcı kişilik özelliklerine ilişkindir ve bu çalışmanın değişkenlerinden biri olan kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri de uzak bağlama ilişkin değişkenler olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Bradbury ve Fincham (1988) çalışmasında olduğu gibi, yüklemelerin yanı sıra, uzak bağlamın elemanları

olarak kabul edilen kadınsı ve erkeksi kişilik özellikleri de evlilik doyumu konusunda araştırılmaktadır. Daha önceki bölümlerde aktarılan çalışmalarda görüldüğü gibi, bu alanda yapılan çalışmalar aksini gösteren sınırlı sayıda çalışmaya rağmen, kadınsı veya androjen özelliklerin evlilik doyumu ile olumlu ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada da literatürle tutarlı olarak kadınsı özelliklerin evlilik doyumu ile olumlu ilişki göstereceği beklenmektedir. Kısacası, yüklemelerin yanı sıra bağlamsal modelin önerdiği gibi, cinsiyet rolü yöneliminin evlilik doyumunda belirleyici olduğuna inanılmakta ve bu alanda Batı kültürlerinin yanı sıra Türk kültüründe de bu konuyu araştırmanın önemli olacağına inanılmaktadır. Bilindiği gibi, çalışmanın diğer değişkeni olan iletişim çatışmaları ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi gösteren pek çok çalışma mevcuttur. Genellikle bu alandaki çalışmalar talep etme geri çekilme örüntüsü ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Goldstein (1999) tarafından geliştirilmiş ve Uysal (2002) tarafından Türk kültürüne uyarlanmış olan iletişim çatışmaları ölçeği kullanılacaktır.

Görüldüğü gibi, çalışmanın değişkenleri farklı çalışmalarda evlilik doyumu kapsamında ele alınmıştır. Ancak değişkenleri beraberce ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ayrıca, değişkenleri daha önce ele alan çalışmaların çoğu Batı kültürlerinde yapıldığı için değişkenlerin farklı dinamiklere sahip Türk kültüründe incelenmesinin de alandaki çalışmalara katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Çalışmanın diğer bir farklı evlilik doyumunun kavramsallaştırılmasından ve ölçülmesinden kaynaklanmaktadır.

Bilindiği gibi, bu çalışmada, evlilik doyumu sosyal mübadele kuramları temelinde kavramsallaştırılmakta ve ölçülmektedir. Daha önceki bölümlerde aktarıldığı gibi, evlilik doyumu çok farklı biçimlerde tanımlanmış ve ölçülmüş ve bu durum da kuramsal temelin olmaması ya da istatistiksel yetersizlik nedeniyle eleştirilmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmada evlilik doyumunun tanımı ve ölçümünün kuramsal bir temele dayandırılmasının çalışmayı özgün kılacağı düşünülmektedir. Ayrıca, bu alanda yurt içi ve yurt dışı çalışmalar incelendiğinde, araştırmanın değişkenleri açısından evlilik doyumu kavramını sosyal mübadele kuramı ile ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Sabatelli (1984) tarafından geliştirilen Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinde evlilik ile ilgili beklentilerin ne kadar karşılandığı ölçülmektedir. Ölçek, Türk kültürüne uyarlandığında ise, orijinal yapının aksine iki faktörlü bir yapının oluştuğu ve uyum adı verilen ilk alt ölçeğin olumlu durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyi ve çatışma isimli ikinci faktörün ise olumsuz durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyini temsil ettiği belirtilmiştir (Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996). Bu bağlamda, bu çalışma da, Türk kültüründe yapıldığı için söz edilen değişkenlerin her iki alt boyutla ilişkisi de ele alınacaktır. Kısacası bu çalışmanın temel amacına ilişkin genel beklentiler şöyle ifade edilebilir:

- 1- Tüm katılımcılarla ve kadın ve erkeklerle ayrı ayrı yapılan analizlerde yükleme ölçeğinin alt boyutları (odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları ölçeğinin alt boyutları (yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) ve kadınsılık erkeksilik

puanları ile evlilik için karşılaştırma düzeyi ölçeğinin uyum alt ölçeğinin ilişkili bulunması beklenmektedir.

- 2- Tüm katılımcılarla ve kadın ve erkeklerle ayrı ayrı yapılan analizlerde yükleme ölçeğinin alt boyutları (odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları ölçeğinin alt boyutları (yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) ve kadınsılık erkeksilik puanları ile evlilik için karşılaştırma düzeyi ölçeğinin çatışma alt ölçeğinin ilişkili bulunması beklenmektedir.
- 3- Tüm katılımcılarla ve kadın ve erkeklerle ayrı ayrı yapılan analizlerde yükleme ölçeğinin alt boyutları (odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları ölçeğinin alt boyutları (yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) ve kadınsılık erkeksilik puanları ile evlilik için karşılaştırma düzeyi ölçeğinin toplam puanının ilişkili bulunması beklenmektedir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

II.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın örneklemini 102 evli çift (102 erkek ve 102 kadın) oluşturmuştur. Katılımcıların 167'si Ankara ve İstanbul'da, 37 si ise diğer illerde yaşamaktadır. Katılımcıların yaşları 22 ve 64 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 42.8 (s= .50) yıldır. Katılımcıların 63'ü (%30.9)'u çalışmadıklarını bildirmişler ve 55'i (%27), devlet memuru olduklarını, 43'ü (%21.1) özel sektörde çalıştıklarını ve yine 43'ü (%21.1) ise serbest meslekle uğraştıklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların eğitim düzeyi incelendiğinde, 2'sinin(%1), okur yazar, 26'sının (%12.7), ilk öğretim mezunu olduğu, 60'ının (%29.4), lise mezunu olduğu, 100'ünün (%49), üniversite mezunu olduğu ve 16'sının da (%7.8), lisans üstü eğitim aldığı görülmektedir. Katılımcıların 21'i (%10.3), gelir düzeyi belirtmezken, 43'ü (%21.1), gelirlerinin 1000 YTL'nin altında olduğunu, 97'si (%47.5), gelirlerinin 1000-3000 YTL arasında olduğunu, 43'ü (%21.1) gelirlerinin 3000 YTL'nin üstünde olduğunu ortaya koymuşlardır. Katılımcıların 95'i (%46.6), yaşamlarının çoğunu metropolde geçtiğini, 101'i (%49.5), şehirde, 6'sı (%2.9), kasabada ve 2'si (%1) şehirde geçirdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılara ilişkin evlilikle ilgili demografik değişkenler incelendiğinde, katılımcıların evlilik sürelerinin 6 ay ile 32 yıl arasında değiştiğini ve ortalama olarak 16.55 (s=9.28) yıldır evli oldukları görülmektedir. Bu konuda katılımcıların 9'u (%4.4), 6 ay 1 yıl arası, 20'si (%9.8), 1 ile 3 yıllık, 10'u (%4.9), 3 ile 5 yıllık, 28'i (%13.7), 5 ile 10 yıllık, 19'u (%9.3), 10–15 yıllık, 23'ü (11.3), 15 -20 yıllık, 60' ı (%29.4), 20 ile 25 yıllık ve 35'i (%17.2) 25 ve daha fazla yıldır evlidirler. Evlilik öncesi tanışma süresi 2 ay ile 20 yıl arasında değişmektedir ve ortalama olarak 16.55 (s=9.28) yıldır. Katılımcıların evlendikleri yaş 17 ve 40 arasında değişmektedir ve bu konudaki ortalama 24.75 (s=4.53) dir. Çocuk konusunda, katılımcıların 67'si (%32.8), tek çocuk, 92'si (%45.1) iki çocuk, 21'i (%10.3) üç çocuk ve 2'si (%1) 6 çocuk sahibiyken 22 'si (%10.8) çocuk sahibi değildir. Katılımcıların 155'i (%76), anlaşarak, 48'i (%23.5) görücü usulü ve 1'i (%.5) diğer biçimde evlendiğini bildirmiştir. Katılımcılardan 1'i (%.5) kaçınıcı evliliği olduğunu bildirmemiştir ve katılımcıların 194'ü (%95.1) ilk evlilikleri olduğunu, 9'u (%4.4) ikinci evlilikleri olduğunu belirtmişlerdir. Eşlerin cinsiyetlerine göre daha detaylı demografik bilgiler Çizelge II.1'de gösterilmektedir.

Çizelge II.1. Erkek ve Kadın Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

	Erkek	Kadın	Tüm Katılımcılar
Yaş (Ortalama, S)	44.14 (s=8.99)	39.90 (s=8.16)	42.02 (s=8.83)
Eğitim (%)			
Okuryazar	-	2 (2)	2(1)
İlk öğretim	10 (9.8)	16 (15.7)	26 (12.7)
Lise	26 (25.5)	34 (33.3)	60 (29.4)
Üniversite	58 (56.9)	42 (41.2)	100 (49)

Lisans üstü	8 (7.8)	8 (7.8)	16 (7.8)
Çalışma Durumu			
Çalışmıyor	10 (9.8)	53 (52)	63 (30.9)
Devlet memuru	25 (24.5)	30 (29.4)	55 (27)
Özel Sektör	31 (30.4)	12 (11.8)	43 (21.1)
Serbest	36 (35.3)	7 (6.9)	43 (21.1)
Yaşamının çoğunu geçirdiği yer			
Metropol	48 (47.1)	47 (46.1)	95 (46.6)
Şehir	49 (48)	52 (51)	101 (49.5)
Kasaba	3 (2.9)	3 (2.9)	6 (2.9)
Köy	2 (2)	-	2 (1)
Evlilik Biçimi			
Anlaşarak	77 (75.5)	78 (76.5)	155 (76)
Görücü usulü	24 (23.5)	23.5(23.5)	48 (23.5)
Diğer	1 (1)	-	1 (.5)
Evlilik Yılı			
0-1	4 (3.9)	5 (4.9)	9 (4.4)
1-3	10 (9.8)	10 (9.8)	20 (9.8)
3-5	5 (4.9)	5 (4.9)	10 (4.9)
5-10	14 (13.79)	14 (13.7)	28 (13.7)
10-15	10 (9.8)	9 (8.8)	19 (9.3)
15-20	12 (11.8)	11 (10.8)	23 (11.3)
20-25	30 (29.4)	30 (29.4)	60 (29.4)
25 ve sonrası	17 (16.7)	18 (17.6)	35 (17.2)
Kaçıncı evliliği olduğu			
İlk evlilik	95 (93.1)	99 (97.1)	194 (95.1)
İkinci evlilik	6 (5.9)	3 (2.9)	9 (4.4)
Evlenmeden önceki tanışma süresi			
6 aya kadar	24 (23.5)	24 (23.5)	48 (23.5)
6 ay 1 yıl arası	25 (24.5)	26 (25.5)	51 (25)
1- 3 yıl arası	23 (22.5)	23 (22.5)	46 (22.5)
3-5 yıl arası	19 (18.6)	17 (16.7)	36 (17.6)
5 yıl ve daha fazlası	11 (10.8)	12 (11.8)	23 (11.3)
Evlendiği yaş			
17-20	2(2)	34 (33.3)	36 (17.6)
20-25	36 (35.3)	50 (49)	86 (42.2)
25-30	49 (48)	15 (14.7)	64 (31.4)
30-35	12 (11.8)	2 (2)	14 (6.9)
35-40	2 (2)	1 (1)	3 (1.5)
Çocuk			
Çocuğu yok	10 (9.8)	12 (11.8)	22 (10.8)
Bir çocuk	34 (33.3)	33 (32.4)	67 (32.8)
İki çocuk	46 (45.1)	46 (45.1)	92 45.1)
Üç çocuk	11 (10.8)	10 (9.8)	21 (10.3)
Altı çocuk	1 (1)	1 (1)	2 (1)

II.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak İlişki Yükleme Ölçeği (İYÖ), Çatışma İletişim Tarzı Ölçeği (ÇİTÖ), BEM Cinsiyet Rolü Envanteri, Evlilik için Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği (EKDÖ) ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

II.2.1. İlişki Yükleme Ölçeği (İYÖ)

İkili ilişkilerde eş davranışlarını açıklamak için farklı yükleme tiplerini ölçen ilişki yükleme ölçeğinde, yüklemeler hipotetik eş davranışları ile değerlendirilir. Ölçeğin 24 maddesi vardır ve katılımcılardan 6 basamaklı Likert tipi ölçekte söz edilen yüklemeleri değerlendirmeleri beklenmektedir. Bu ölçekle, yüklemelere ilişkin toplam puanı hesaplayabilmenin yanı sıra, nedensel ve sorumluluk yüklemelerine ilişkin alt boyutlar ve nedensel yükleme boyutunun alt boyutları olan odak, istikrar, genellik ve sorumluluk yüklemeleri boyutunun alt boyutları olan niyet, güdü ve suçlama puanları da hesaplanabilmektedir (Bradbury ve Fincham, 1992; Tutarel-Kışlak, 1995).

Ölçek, Bradbury ve Fincham (1992) tarafından geliştirilmiştir ve araştırmacılar İlişki Yükleme Ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu ortaya koymuşlardır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Tutarel-Kışlak (1995) tarafından yapılmıştır. Bu amaçla ölçek öncelikle araştırmacı tarafından Türkçeye çevrildikten sonra, daha sonra 5 uzman psikolog ve bir yabancı dil uzmanı tarafından kontrol edilerek düzeltilmiştir. Güvenirlik konusunda, araştırmacı ölçeğin nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve bu boyutların alt boyutlarına ilişkin toplam puanlar arasındaki korelasyonları incelemiştir. Sonuçlara bakıldığında, nedensellik alt boyutunda odak ve istikrarlılık boyutlarına ilişkin güvenilirlik değeri .46; genellik ve istikrarlılık arasındaki yükleme değeri .34 ve genellik ve istikrar boyutları arasındaki değer de .59 olduğu bulunmuştur. Sorumluluk yüklemesinin alt boyutları incelendiğinde, niyet ve güdü yüklemeleri arasındaki değer.79; niyet ve suçlama arasındaki değer .69 ve güdü ve suçlama arasındaki değer .72 olarak belirlenmiştir Geçerlik konusunda ölçeğin bu alanda kullanılan Aile Yapısı Değerlendirme Aracı ve Evlilik Uyum Ölçeği ile ilişkileri incelenmiş ve sonuçlar anlamlı bulunmuştur. Sonuç olarak ölçek güvenilir ve geçerli bir araç olarak kabul edilmiştir (Tutarel-Kışlak, 1995).

II.2.2. Çatışma İletişim Tarzları Ölçeği (ÇİTÖ)

Goldstein (1999), tarafından geliştirilmiş olan Çatışma İletişim Tarzları Ölçeği, bireylerin çatışma sırasında kullandıkları 5 temel iletişim tarzını ölçmeyi amaçlar. Toplam 75 maddeden oluşan ölçekten alınabilecek en yüksek puan 375, en düşük puan ise 75'dir. Ölçeğin alt boyutları: yüzleşme,

gene/özel davranış, duygusal ifade, çatışmaya girme/çatışmadan kaçınma ve kendini açmadır.

Ölçek Türkçeye Uysal (2002) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. İlk aşamada maddeler Türkçeye çevrilerek dört uzman hakemin değerlendirilmesine sunulmuş; gerekli düzenlemeler yapılmış ve ölçek 202 kişilik örneklem grubuna uygulanmıştır.

Güvenirlilik konusunda, madde toplam korelasyonlarına bakılmış ve .25 kesme noktasının altında kalan 32 madde dışarıda bırakılmış ve geriye kalan 43 maddenin Cronbach alfa katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Bunun yanı sıra, Aşamalı Çoklu Regresyon Analizi uygulanmış, sözü edilen 43 madde bağımlı, tüm ölçek maddeleri ise bağımsız değişken olarak ele alınmış ve toplam varyansa katkısı %10'un altında olan 32 maddenin güvenirlik analizinde dışarıda bırakılanlarla maddeler olduğu bulunmuştur. Daha sonra kalan 43 maddeye faktör analizi yapılmış ve iki faktörün toplam varyansın %27'sini açıkladığı görülmüş ve faktörler yaklaşma/kaçınma ve duygularını ifade etme olarak adlandırılmıştır. Yaklaşma/kaçınma alt botunu ilişkin Cronbach alfa katsayısı .85 olarak bulunmuş ve duygularını ifade etmeye ilişkin katsayı ise .81 olarak bulunmuştur. Araştırmanın ikinci aşamasında 400 kişilik bir örnekleme iki alt boyut arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği ile incelenmiş ve sonuçta anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .35$; $p < .01$) (Uysal, 2002). Bu çalışmada da sözü edilen ölçeğin Uysal (2002) tarafından Türkçeye uyarlanmış biçimi kullanılacaktır.

II.2.3. Bem Cinsiyet Rolü Envanteri

Bireylerin kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerini ölçen Bem Cinsiyet Rolü Envanteri, 60 sıfattan oluşur. Bu sıfatlardan 20'si erkeksi (maskülen), 20'si kadınsı (feminen) ve 20'si her iki cinsiyete de atfedilebilecek nötr sıfatlardır. Katılımcılardan her bir sıfatın kendilerini ne derece tanımladığını 7 dereceli Likert tipi ölçekte işaretlemeleri istenir (Öner, 1997).

Ölçek Türkçeye Kavuncu (1987) tarafından uyarlanmıştır. Bunun için öncelikle ölçek Hacettepe İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünden 13 öğretim üyesine çeviri için verilmiş, çeviri sonrasında grubun %70'inin görüş birliğine vardığı sıfatlar envantere alınarak kalanlar tekrar Türkçeleştirilmiştir.

Güvenirlilik için Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri ve Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri öğrencilerinden oluşan 208 kişilik öğrenci grubuna envanter 15 gün ara ile iki kez uygulanmıştır. Elde edilen Pearson Momentler Çarpımı Katsayıları kadınsılık için .75, erkeksilik için .89 ve sosyal beğeni ölçeği için .87 olarak hesaplanmıştır. Geçerlik konusunda envanterin yapı geçerliği ve ölçüt bağlantılı geçerlikleri hesaplanmıştır. Yapı geçerliği konusunda ölçeğin 3 ölçeği arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı tekniği ile hesaplanmıştır ve erkeksilik ve kadınsılık arasında .21'lik, sosyal beğeni ve erkeksilik arasında .34'lük, sosyal beğeni ve kadınsılık arasında ise .59'luk korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Ölçüt bağımlı geçerlik için de MMPI'nin erkeklik kadınlık alttesti arasındaki korelasyona bakılarak erkeklik

ölçeği ile .47'lik ve kadınlık ölçeği ile de .39'luk korelasyon hesaplanmıştır (Öner, 1997).

II.2.4. Evlilik için Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği (EKDÖ)

Evliliğe ilişkin karşılaştırma düzeyini ölçen ölçek Sabatelli (1984) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 36 maddeden oluşmakta ve her madde, beklentiye uygun olma ve önem olmak üzere iki ayrı boyutta değerlendirilmektedir. Katılımcılardan her iki değerlendirmeyi Likert tipi yedi basamaklı ölçek üzerinde yapmaları istenmektedir.

Ölçek Türkçeye Azizoğu- Binici ve Hovardaoğu (1996) tarafından uyarlanmıştır. Uyarlama çalışmasında öncelikle, ölçek, uzaman yargıcılar tarafından çevrilmiş ve farklı yargıcılar tarafından da çeviriler konusunda uzlaşılmış ve Türkçe formun kullanılabilirliğine karar verilmiştir. Ölçek çevrildikten sonra her hangi bir psikolojik yardım almamış 50 çiftte uygulanmıştır (Azizoğu-Binici, 2000; Azizoğu-Binici ve Hovardaoğu, 1996).

Güvenirlik konusunda, ölçeğin iç tutarlık katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır ve iki yarım güvenirliliği de .70 olarak hesaplanmış ve anlamlı bulunmuştur ($t = 1.59$; $s.d. = 98$, $p < .05$). Ayrıca, önem ve beklentiye uygunluk değerlendirmelerine ait iç tutarlık katsayıları ve iki yarım güvenirliliği hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayıları sırasıyla .89 ve .90 dır ve iki yarım güvenirlikleri de sırasıyla .70 ($t=1.59$; $sd.=98$; $p<.05$) ve .64 tür ($t=10.73$;

sd.=98; $p<.05$) ve anlamlı değerlerdir. Her madde için eşler arası korelasyonlara bakılmış ve korelasyonların .70 ve .88 arasında değiştiği bulunarak tamamının anlamlı ilişkileri yansıttığı ortaya konmuştur (sd.=48; $p<.05$) (Azizoğlu-Binici, 2000; Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996).

Geçerlik konusunda yapılan faktör analizi sonucunda Sabatelli'nin (1984) çalışmasında elde edilen elde edilen faktör yapısından farklı olarak iki faktörlü bir yapı elde edilmiş ve eşle uyum düzeyini ölçen maddelerin birinci faktörde ve eşle çatışma düzeyine ilişkin maddelerin ise ikinci faktörde toplandığı saptanmıştır. Faktör analizi dışında ölçüt geçerliği de yapılmış ve bunun için Evlilikte Uyum Ölçeği (Azizoğlu-Binici, 2000; Kışlak, 1996; akt., Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996) ve Aile Değerlendirme Ölçeği (Azizoğlu-Binici, 2000; Bulut, 1990; akt., Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996). Ölçeğin ilk faktörüne ilişkin beklentiye uygunluk değerlendirmesine ait toplam puan ve EUÖ puanı arasında .57'lik korelasyon katsayısı hesaplanmış (s.d. =98; $p<.05$) ve ikinci alt test ile de -.31'lik (s.d. =98; $p<.05$) anlamlı bir değer hesaplanmıştır. Aynı zamanda Aile değerlendirme ölçeği ile de olumsuz ve anlamlı korelasyonlar hesaplanmıştır (Azizoğlu-Binici, 2000; Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996).

II.2.5. Demografik Bilgi Formu

Bu form, katılımcıların, yaşları, eğitim seviyeleri, çalıştıkları yer, gelir seviyeleri, yaşadıkları şehir, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yer,

çocuklarının olup olmadığı, varsa çocuk sayıları, evlilik biçimleri, kaçınıcı evlilikleri olduğu, kaç yıldır evli oldukları, evlenmeden önceki tanışma süreleri ve evlilik yaşlarına ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

II.3. İşlem

Veri toplama araçları bölümünde söz edilmiş olan ölçeklere bir adet yönerge de eklenerek ölçek bataryası oluşturulmuştur. Ölçek bataryaları her eş için ayrı bir zarfa konulmuş ve zarflar başka bir zarfın içine konularak ağızları kapalı bir biçimde eşlere verilmek üzere hazırlanmıştır. Yönergede her eşin ölçekleri diğerinden bağımsız olarak doldurulması gerektiği, verecekleri yanıtların yalnızca araştırma amaçlı kullanılacağı ve yalnızca araştırmacı tarafından bilineceği belirtilmiştir. Araştırmaya katılmış olan evli çiftlerin önemli bir kısmını Haliç ve Okan Üniversitesi öğrencilerinin ebeveynleri ve tanıdıkları oluşturmuştur. Öğrencilere yönergede belirtilmiş olan açıklamalar tekrar aktarılmış ve her bir ölçeği kapalı zarfa koyup yapııştırarak araştırmacıya geri vermeleri istenmiştir. Öğrencilere araştırmaya olan yardımlarından dolayı ek puan verilmiştir. Araştırmanın diğer katılımcılarına da aynı bilgiler verilmiş ve araştırmaya yapmış oldukları katkılardan dolayı teşekkür edilmiştir.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu araştırmanın amacı, evli çiftlerin yüklemeleri (alt boyutları olan, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve onların alt boyutları olan odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları (alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) cinsiyet rolü yönelimleri ile evlilik doyumları (alt boyutları olan uyum ve çatışma) arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, evlilik doyumu kavramı, bu araştırmada, sosyal mübadele kuramları temelinde ele alınmakta ve ölçülmektedir. Bu bağlamda, araştırmanın amacı, sözü edilen değişkenlerle evli çiftlerin karşılaştırma düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmak şeklinde de ifade edilebilir.

Araştırmanın ikincil bir amacı da, evli çiftlerin sözü edilen değişkenler açısından benzerlik gösterip göstermediği ve bu konudaki cinsiyet farklılıklarının incelenmesidir.

Bu amaçla, bu bölümde, öncelikle, çiftlerin sözü edilen değişkenler açısından çiftlerin benzerliğini incelemek için karşılıklı bağımlılık içeren

koşullar için korelasyon analizlerine ilişkin bulgular aktarılacaktır. İkinci olarak, sözü edilen değişkenlere ilişkin cinsiyet farklılıklarının incelenmesi için yapılan t testi sonuçları aktarılacaktır.

Daha sonra, araştırmanın ana amaçlarını incelemek için ilk olarak, tüm katılımcılar için evlilik doyumu ve alt boyutlarını yordamak amacıyla yapılan aşamalı (stepwise) regresyon analizleri aktarılacaktır. İkinci olarak, kadın ve erkek katılımcılar için ayrı ayrı gerçekleştirilen aşamalı regresyon analizlerine ilişkin bulgular ele alınacaktır.

III.1. Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar için Önerilen Korelasyon Analizleri

Araştırmanın değişkenleri olan çiftlerin yüklemeleri ile alt boyutları, iletişim çatışmaları ve alt boyutları, erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri ile evlilik doyumları (karşılaştırma düzeyleri) ve alt boyutları açısından benzerliklerini incelemek amacıyla Hovardaoğlu (2000) tarafından karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için önerilen korelasyon analizleri yapılmıştır. Bu analiz için öncelikle, Hovardaoğlu'nun (2000) makalesinde belirtildiği biçimde çiftler için veri matrisi oluşturulmuştur. Daha sonra eşlerin söz konusu boyutlardaki benzerliğini saptamak amacıyla cinsiyet kontrol edilerek kısmi korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Korelasyon katsayılarının anlamlılıkları da makalede belirtilen z değer formülüne göre belirlenmiştir. Sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Çiftler, karşılaştırma düzeyine ilişkin toplam puan ($r=.46$; $p<.05$) açısından, ve ölçeğin alt boyuları olan uyum ($r=.58$; $p<.05$) ve çatışma ($r=.20$; $p<.05$) açısından benzerlik göstermektedirler. Aynı şekilde, yükleme toplam puan açısından ($r=.55$; $p<.05$)ve alt boyutları olan nedensel toplam ($r=.47$; $p<.05$), sorumluluk toplam ($r=.56$; $p<.05$) açısından da benzerlik göstermektedirler. Ayrıca, nedensel yüklemelerin alt boyutları olan odak ($r=.29$; $p<.05$), istikrar ($r=.37$; $p<.05$) ve genellik ($r=.54$; $p<.05$) açısından da benzerdirler. Bunun yanı sıra sorumluluk yüklemelerin alt boyutları için de durum aynıdır. Yani, niyet ($r=.47$; $p<.05$), güdü ($r=.57$; $p<.05$) ve suçlama ($r=.40$; $p<.05$) açısından da benzerdirler. Ancak çatışma iletişim tarzına ilişkin toplam puan açısından ($r=.67$) ve onun alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma ($r=.16$) ve duyguları ifade etme ($r=.13$) açılarından benzer değillerdir. Ayrıca, erkeksi ($r=.13$) ve kadınsı ($r=.15$) kişilik özellikleri açısından da benzer değillerdir. Kısacası çiftler, evlilik doyumu ile alt ölçekleri ve yüklemeler ve alt ölçekleri bakımından benzerlik gösterirken, iletişim çatışmaları ile alt boyutları ve erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri açısından benzer bulunmamışlardır. Cinsiyet kontrol edilerek bulunan kısmi korelasyon katsayıları ve z değerleri Çizelge III.1'de aktarılmıştır.

Özet olarak, bu araştırmanın örneklemini oluşturan çiftler evlilik doyumu ve alt boyutları ile yüklemeler ve alt boyutları açısından benzerlik gösterirken, iletişim çatışmaları ve kadınsılık erkeksilik boyutları açısından

benzer bulunmamıştır. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde literatürdeki homogami hipotezinin bu araştırmada da tekrarlandığı belirtilebilir.

Çizelge III.1. Çiftlerin Kısmi Korelasyon Katsayıları ve Z değerleri

Değişkenler	r	Z değeri
Evlilik İçin Karşılaştırma		
Düzeyi Ölçeği		
Doyum Toplam	.46	4.64*
Uyum	.58	5.88*
Çatışma	.20	2.05*
İlişki Yükleme Ölçeği		
Yükleme Toplam	.55	5.60*
Nedensel Yüklemeler	.47	4.79*
Odak	.29	2.94*
İstikrar	.37	3.70*
Genellik	.54	5.46*
Sorumluluk Yüklemeleri	.56	5.71*
Niyet	.47	4.78*
Güdü	.57	5.72*
Suçlama	.40	4.08*
Çatışma İletişim Tarzları		
Ölçeği		
İletişim Çatışmaları	.67	.67
Yaklaşma/kaçınma	.16	1.63
Duyguları ifade	.13	1.36
Bem Cinsiyet Rolü		
Envanteri		
Erkeksilik	.13	1.36
Kadınsılık	.15	1.50

*p<.05

III.2. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın değişkenleri olan çiftlerin yüklemeleri ile alt boyutları, iletişim çatışmaları ve alt boyutları, erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri ile evlilik doyumları (karşılaştırma düzeyleri) ve alt boyutlarından alınan puanlarda cinsiyet farklılıkları olup olmadığını belirlemek amacıyla t testleri yapılmıştır. Testlerin sonuçları Çizelge III.2'de gösterilmektedir.

Çizelge III.2. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Ortalamalar ve t test Sonuçları

Değişkenler	Erkek		Kadın		t
	Ortalama	S.S.	Ortalama	S.S.	
Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği					
Doyum Toplam	97.13	20.31	96.07	18.98	0.38
Uyum	55.61	14.32	54.40	13.61	0.62
Çatışma	42.52	11.47	41.67	10.46	0.92
İlişki Yükleme Ölçeği					
Yükleme Toplam	66.74	19.36	71.76	17.91	-1.92
Nedensel	37.46	9.67	40.03	8.65	-1.99*
Yüklemeler					
Odak	14.34	4.07	15.48	3.97	-2.17*
İstikrar	12.1	3.98	12.97	4.01	-1.56
Genellik	11.02	3.98	11.58	4.09	-0.99
Sorumluluk	29.28	11.56	31.74	10.94	-1.55
Yüklemeleri					
Niyet	9.47	3.73	9.64	4.12	-0.30
Güdü	9.74	4.29	11.03	4.74	-2.03*
Suçlama	10.07	11.07	4.46	4.13	-1.66
Çatışma İletişim Tarzları Ölçeği					
İletişim	128.95	20.35	123.96	21.41	1,71
Çatışmaları					
Yaklaşma/kaçınma	55.16	13.40	49.26	13.03	3.18*
Duyguları ifade	73.79	10.59	74.70	12.79	-0.55
Bem Cinsiyet Rolü Envanteri					
Erkeksilik	5.22	0.69	4.80	0.74	4.23*
Kadınsılık	5.13	0.68	5.50	0.56	-4.16*

* $p < .05$; N = 102 çift (102 erkek ve 102 kadın)

Çizelge III.2 'de görüldüğü gibi, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinde evlilik doyumuna ilişkin toplam puan ve alt boyutları olan uyum ve çatışma açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklar bulunmamıştır. Diğer yandan İlişki Yükleme Ölçeğinin alt boyutları olan nedensel yüklemeler, odak, güdü arasında, Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğinin yaklaşma/kaçınma boyutunda ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin alt boyutları olan erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri konusunda kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Yüklemelere bakıldığında, nedensel yüklemeler boyutunda, kadın katılımcıların ($x=40.03$; $s= 8.65$), erkek katılımcılara göre ($x= 37.46$; $s=8.65$) ortalamaları daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle, kadın katılımcılar, erkeklere göre eşlerinin davranışlarını açıklarken bir olayın oluşumuna ilişkin açıklamalar olarak tanımlanan nedensellik boyutuna daha fazla yükleme yapmışlardır. Olumsuz eş davranışının eşe mi, yoksa diğer faktörlere mi yükleneceğine ilişkin odak boyutunda ise, kadın katılımcılar ($x=15.48$; $s=3.59$), erkek katılımcılara göre ($x=14.34$; $s=3.59$) daha yüksek puan almışlardır. Yani, kadın katılımcılar eşlerinin davranışlarını açıklarken, erkek katılımcılara göre daha fazla odak boyutuna yükleme yapmışlardır. Olumsuz eş davranışlarının bencil güdülü olup olmadığına ilişkin güdü boyutu incelendiğinde kadın katılımcıların ($x=11.03$; $s=4.74$), erkek katılımcılara oranla ($X= 9.74$; $s=4.29$) ortalamaları daha yüksektir; yani kadın katılımcılar

eşlerinin davranışlarını açıklarken, erkeklere göre daha fazla güdü boyutuna yükleme yapmışlardır. Yükleme konusunda diğer değişkenler açısından kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamıştır.

İletişim çatışmaları değişkeninin alt boyutu olan yaklaşma/kaçınma değişkenine bakıldığında erkeklerin ($x=55.16$; $s=1.4$), ortalamalarının kadınların ($x= 49.26$; $s=13.03$) ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Yani, erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha fazla çatışmaya girmektedirler. Bu değişken açısından bakıldığında, iletişim çatışması toplam puan ve duyguları ifade etme boyutlarında kadın ve erkekler arasında anlamlı farklar bulunmamıştır.

Erkeksilik ve kadınsılık puanları incelendiğinde, erkeksilik boyutunda erkeklerin ($x=5.22$; $s= .69$), kadınlara oranla ($x= 4.80$; $s=.74$) daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Yani, erkek katılımcılar kadınlara göre daha fazla erkeksi kişilik özelliklerini benimsemişlerdir. Kadınsılık puanlarına bakıldığında ise, kadınların ($x= 5.5$; $s=.56$), erkeklere göre ($x=5.3$; $s=.68$) ortalamaları daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle, kadınlar, erkeklere göre daha fazla kadınsı kişilik özelliklerine sahiptirler.

III.3. Tüm Katılımcılar için Yapılan Regresyon Analizleri

Bu bölümde, tüm katılımcıların (102 evli çift) evlilik doyumlarını (karşılaştırma düzeylerini), ve alt boyutları olan uyum ve çatışmayı yordayan değişkenleri saptamak amacıyla yapılan aşamalı (stepwise) regresyon analizleri aktarılacaktır. Bu bağlamda, analiz aşamasında bağımsız değişken olarak, ilişki yüklemeye ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; çatışma iletişim tarzları ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları alınmıştır. Bağımlı değişkenler olan uyum, çatışma ve doyum toplam puanlarının söz edilen bağımsız değişkenler tarafından ne derece yordandığı sırasıyla incelenmiştir. Aşağıda söz edilen analizlere ilişkin çizelgeler ve sonuçlar aktarılmaktadır.

III.3.1. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Uyum puanlarını yordamak amacıyla, ilişki yüklemeye ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; çatışma iletişim tarzları ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak

aşamalı (stepwise) regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge III.3.2'de gösterilmektedir.

Çizelge III.3.1. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Niyet	-1.8	-.51	.26*	.25	1,202	69.48
2	Kadınsılık	3.95	.18	.29*	.28	2,201	40.90
3	Erkeksilik	2.90	.15	.31*	.30	3,200	30.28
4	İstikrar	-.53	-.15	.33*	.32	4,199	24.43

*p<.05

Çizelgede görüldüğü gibi, sırasıyla İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan niyet, Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin alt ölçekleri olan kadınsılık, erkeksilik ve yine İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan istikrar olmak üzere bağımsız değişkenlerden dördü analize dâhil olmuştur. Bu değişkenlerin açıkladığı toplam varyans %33'dür ve bu anlamlı bir değerdir $F(4, 199) = 24.43$, $p < .05$. Bağımlı değişkenin üzerinde yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon analizinin dışında kalmıştır. Söz edilen dört değişkenin bağımlı değişkenin varyansını açıklamadaki katkısı incelendiğinde, niyetinin varyansın %26'sını ($F(1,202) = 69.48$, $p < .05$) açıkladığı, kadınsılık analize dahil olduğunda açıklanan varyansın %29'e ($F(2,201) = 40.9$, $p < .05$) çıktığı, erkeksilik regresyon denkleminde katıldığında varyansın %31'e yükseldiği ($F(3,200) = , p < .05$) ve istikrar dahil olduğunda varyansın %33'e ($F(4, 199) = 24.43$, $p < .05$) yükseldiği görülmektedir.

III.3.2. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma puanlarını yordamak amacıyla, ilişki yüklemeye ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; çatışma iletişim tarzları ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı (stepwise) regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge III.3.3'de gösterilmektedir

Çizelge III.3.2. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Kadınsılık	2.62	.15	.02*	.019	1,202	4.97
2	Genellik	.38	.14	.04*	.035	2,201	4.66

*p<.05

Çizelgede görüldüğü gibi Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen kadınsılık puanı ve İlişki Yüklemeye Ölçeğinin alt ölçeği olan genellik olmak üzere iki değişken anlamlı bir şekilde regresyon eşitliğine girmiş;

bağımlı değişken üzerinde önemli yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon eşitliğinin dışında bırakılmıştır. Bu değişkenlerin açıkladığı toplam varyans %.044'tür ve bu anlamlı bir değerdir $F(2,201)=4.66$, $p<.05$. İlk değişken olan kadınsılık varyansın %.02'siniaıklamakta ($F(1,202)=4.97$, $p<.05$) ve genellik analize girdiğinde açıklanan varyans %.04 ($F(2,201)=4.66$, $p<.05$)'a yükselmektedir.

III.3.3. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Evlilik doyumuna ilişkin toplam puanları yordamak amacıyla, İlişki Yükleme Ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; atışma İletilişim Tarzları Ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma ve duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar izelge III.3.4'de gösterilmektedir

Çizelge III.3.3. Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Niyet	-1.52	-.30	.09*	.08	1,202	20.35
2	Kadınsılık	6,73	.22	.14*	.13	2,201	16.44

*p<.05

Çizelgede görüldüğü gibi, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin doyuma ilişkin toplam puan açısından İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan niyet ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin alt boyutu olan kadınsılık değişkenleri yordayıcıdır ve toplam puanın %.14 ($F(2,201)=16.44$, $p<.05$)'ünü açıklamaktadır. Niyet değişkeni varyansın %.09'sini açıklarken ($F(1,202)=20.35$, $p<.05$), kadınsılık analize girdiğinde açıklanan varyans %.14'e ($F(2,202)=16.44$, $p<.05$) yükselmiştir.

III.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizleri

Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin alt ölçekleri olan uyum ve çatışmayı ve ölçekten alınan toplam puanı (evlilik doyumu) yordayan değişkenler açısından kadın ve erkek katılımcılara arasında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla her iki cinsiyet için ayrı ayrı aşamalı

regresyon analizleri uygulanmıştır. Aşağıda söz edilen analizlere ilişkin çizelgeler ve sonuçlar aktarılmaktadır.

III.4.1. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Yalnızca erkek katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Ölçeğinin alt ölçeği olan uyum puanlarını yordamak amacıyla, İlişki Yükleme Ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma ve duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge III.3.4'de gösterilmektedir.

Çizelge III.4.1. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Niyet	.32	-.53	.28*	.27	1,101	39.16
2	Kadınsılık	1.79	.23	.33*	.32	2,99	24.61
3	İstikrar	.34	-.22	.37*	.34	3,98	18.83
4	Erkeksilik	1.72	.18	.39*	.37	4,97	15.85
5	Duyguları ifade etme	.11	-.21	.43*	.40	5,96	14.56

*p<.05

Çizelgede görüldüğü gibi, sırasıyla İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan niyet, Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin kadınsılık alt boyutu, yine İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan istikrar, Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin alt boyutu olan erkeksilik ve Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğinin alt ölçeği olan duyguları ifade etme olarak toplam beş değişken anlamlı bir şekilde regresyon eşitliğine girmiş; bağımlı değişken üzerinde önemli yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon eşitliğinin dışında bırakılmıştır. Bu değişkenlerin açıkladığı toplam varyans % 43'tür ve bu anlamlı bir değerdir (F(5,96)=14.56, p<.05). İlk değişken olan niyet varyansın % 28'ini açıklamaktadır ve bu da anlamlı bir değerdir (F (1,101)=39.16, p<.05). İkinci değişken olan kadınsılık analize girdiğinde açıklanan varyans % 32'ye (F(2,99)=24.61, p<.05)'a yükselmektedir. Üçüncü değişken olan istikrar analize girdiğinde açıklanan varyans % 37'ye (F(3,98)=18.83, p<.05)'a yükselmekte; dördüncü değişken olan erkeksilik analize girdiğinde açıklanan

varyans % 39'a ($F(4,97)=15.85, p<.05$)'a yükselmekte ve son değişken olan duyguları ifade etme analize dahil edildiğinde varyans % 43'a ($F(5,96)=14.56, p<.05$)'a yükselmektedir.

Evlilik doyumunun diğer alt faktörü olan çatışma için de aşamalı regresyon analiz yapılmış ancak çatışma için bağımlı değişken için yordayıcı olan herhangi bir değişken bulunamamıştır.

III.4.2. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Yalnızca erkek katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Ölçeğinin ölçeğinin toplam puanlarını yordamak amacıyla, İlişki Yükleme Ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma ve duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve toplam puan bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı (stepwise) regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge III.3.7'de gösterilmektedir.

Çizelge III.4.2. Erkek Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Niyet	-2.01	-.39	.15*	.14	1,100	17.51
2	Kadınsılık	6.60	.22	.19*	.18	2,99	11.96
3	İstikrar	-1.22	-.24	.23*	.21	3,98	10.06

Çizelgede görüldüğü gibi, doyuma ilişkin toplam puan söz konusu olduğunda, uyum değişkeni ile benzer biçimde niyet, kadınsılık, istikrar olmak üzere toplam üç değişken regresyon analizine girmiştir ve açıklanan varyans %23'tür. Bu da anlamlı bir değerdir $F(3,98)=10.06$, $p<.05$). Bağımlı değişken üzerinde önemli yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon eşitliğinin dışında bırakılmıştır. İlk değişken olan niyet varyansın % 25'ini açıklamaktadır ve bu da anlamlı bir değerdir $F(1,100)=17.51$, $p<.05$). İkinci değişken olan kadınsılık analize girdiğinde açıklanan varyans % 39'ye ($F(2,99)=11.96$, $p<.05$)'a yükselmektedir. Üçüncü değişken olan istikrar analize girdiğinde açıklanan varyans % 23'e ($F(3,98)=18.83$, $p<.05$) çıkmaktadır.

III.4.3. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Yalnızca kadın katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Ölçeğinin alt ölçeği olan uyum puanlarını yordamak amacıyla, İlişki Yükleme Ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma ve duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge III.3.8'de gösterilmektedir.

Çizelge III.4.3. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Uyum Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Niyet	-1.56	-.48	..23*	..23	1,100	30.69

*p<.05

Çizelgede görüldüğü gibi, kadın katılımcıların toplam puanları söz konusu olduğunda yalnızca niyet değişkeni uyumu yordamıştır ve varyansın%23'ünü açıklamıştır; bu da anlamlı bir değerdir F(1,100)=30.69, p<.05).

III.4.4. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Yalnızca kadın katılımcıların çatışma puanlarını yordamak amacıyla, yapılan aşamalı (stepwise) regresyon analizleri Çizelge III.3.9'de gösterilmektedir.

Çizelge III.4.4. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin Alt Ölçeği Olan Çatışma Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Güdü	.66	.30	.08*	.07	1,100	9.71
2	Kadınsılık	3.78	.20	.13*	.11	2,99	7.36

*p<.05

Çizelgede görüldüğü gibi çatışma puanı için, güdü ve kadınsılık değişkenleri regresyon analizine girmiştir ve açıkladıkları varyans %13'tür. Bu da anlamlı bir değerdir $F(2,99)=7.36$, $p<.05$. Bağımlı değişken üzerinde önemli yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon eşitliğinin dışında bırakılmıştır. İlk değişken olan niyet güdü % .08'ini açıklamaktadır ve bu da anlamlı bir değerdir $F(2,99)=9.71$, $p<.05$. İkinci değişken olan kadınsılık analize girdiğinde açıklanan varyans % .13'e yükselmektedir ve bu da anlamlı bir değerdir $F(2,99)=7.36$, $p<.05$).

III.4.5. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Yalnızca kadın katılımcıların evlilik doyumlarına ilişkin toplam puanlarını yordamak amacıyla, yapılan aşamalı (stepwise) regresyon analizleri Çizelge III.3.10'de gösterilmektedir.

Çizelge III.4.5. Kadın Katılımcıların Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin (Evlilik Doyumu) Toplam Puanlarının Yordanması için Yapılan Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Denkleme Giriş Sırası	Değişken	B	BETA	R ²	UYARLANMIŞ R ²	S.D.	F
1	Niyet	-1.03	-.22	.05*	.04	1,100	5.23
2	Kadınsılık	7.87	.23	.10*	.09	2,99	5.76

Çizelgede görüldüğü gibi çatışma puanı için, niyet ve kadınsılık değişkenleri regresyon analizine girmiştir ve açıkladıkları varyans %10'tür. Bu da anlamlı bir değerdir $F(2,99)=5.76, p<.05$). Bağımlı değişken üzerinde önemli yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon eşitliğinin dışında bırakılmıştır. İlk değişken olan niyet varyansın % .05 sini açıklamaktadır ve bu da anlamlı bir değerdir $F(1,100)=5.23, p<.05$. İkinci değişken olan kadınsılık analize girdiğinde açıklanan varyans % .10'e yükselmektedir ve bu da anlamlı bir değerdir $F(2,99)=5.76, S=2,99, p<.05$.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel amacı, evli çiftlerin yüklemeleri (alt boyutları olan, nedensel ve sorumluluk yüklemeleri ve onların alt boyutları olan odak, istikrar, genellik, niyet, güdü, suçlama), iletişim çatışmaları (alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme) cinsiyet rolü yönelimleri (kadınsılık-erkeksilik) ile evlilik doyumu (alt boyutları olan uyum ve çatışma) arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Daha önce belirtildiği gibi, evlilik doyumu kavramı, sosyal mübadele kuramları temelinde ele alındığı ve ölçüldüğü için çalışmanın amacı, sosyal mübadele kuramlarının terimleriyle, söz edilen değişkenlerle evlilik için karşılaştırma düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemek şeklinde de ifade edilebilir.

Araştırmanın ikincil bir amacı da, evli çiftlerin sözü edilen değişkenler açısından benzerlik gösterip göstermediği ve bu konudaki cinsiyet farklılıklarının incelenmesidir. Sözü edilen bu amaçlar bulgular bölümünde analiz edilmiştir. Bu bölümde bulgular bölümündeki alt başlıklar temelinde elde edilen sonuçlar ilgili literatür temelinde tartışılacaktır.

IV.1. Karşılıklı Bağımlılık İçeren Koşullar İçin Önerilen Korelasyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Bilindiği gibi, kişiler arası ilişkiler literatüründe en fazla vurgulanan konulardan biri bireylerin kendileri ile benzer kişilerle birlikte olma eğilimi gösterdiğiidir. Bu nedenle, bu araştırmada öncelikle eşlerin söz konusu değişkenler açısından benzerlik gösterip göstermediği incelenmiştir.

Benzerliği test etmek amacıyla, karşılıklı bağımlılık gösteren koşullar için önerilen korelasyon analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçlarına bakıldığında, çiftlerin, araştırmanın bağımlı değişkeni olan çiftlerin evlilik doyumuna ilişkin toplam puan (karşılaştırma düzeyi) ve onun alt boyutları olan uyum ve çatışma açısından benzer oldukları bulunmuştur. Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan yüklemeler ve onu alt boyutları olan nedensel yüklemeler ve onun alt boyutları olan odak, istikrar, genellik ile sorumluluk yüklemeleri ve onun alt boyutları olan niyet, güdü, suçlama açısından da benzer bulunmuşlardır. Ancak, iletişim çatışmaları incelendiğinde çiftlerin ölçekten alınan toplam puan ve ölçeğin alt boyutları olan yaklaşma /kaçınma ve duyguları ifade etme açısından ve erkeksilik ve kadınsılık puanları açısından benzerlik göstermedikleri bulunmuştur.

Araştırma sonuçları beklentiler ve literatürle tutarlıdır. Yani, eşler pek çok değişken açısından benzerlik göstermektedir. Bilindiği gibi, insanların kişilik ve ard alan açısından benzer kişilerle evlenme eğilimine homogami

denilmektedir (Shehan ve Kammayer, 1997) ve pek çok araştırmacı bireylerin eğitim, sosyo ekonomik düzey, ırk, yaş, kültür, tutumlar, fizik, fiziksel görünüş açısından benzer bireylerle evlenme eğiliminde olduğunu göstermektedir (Antill, 1983). Aynı zamanda homogami hipotezi flört eden çiftler için (rn., Curun, 2001) ve birlikte yaşayan heteroseksüel, erkek eşcinsel ve kadın eşcinsel çiftler için de (Kurdek ve Schmitt, 1987) geçerli bulunmuştur.

Bu araştırmada öncelikle çiftlerin evlilik doyumları ve alt boyutlarının benzer olup olmadığı incelenmiş ve beklendiği gibi benzer bulunmuştur. Bu sonuç önceki araştırmalarla tutarlıdır (Kurdek ve Schmitt, 1987). Diğer bir ifadeyle, eşler, ilişkinin o anda değerlendirildiği standart ya da referans noktası olarak tanımlanan karşılaştırma düzeyi açısından benzer bulunmuşlardır (Thibaut ve Kelley, 1959). Daha önce aktarıldığı gibi, karşılaştırma düzeyi, bireyin deneyimleri ve diğer ilişkilere ilişkin gözlemlerinden oluşur, dolayısı ile bireye özgüdür. Bu bağlamda, bu konudaki benzerliğin bir açıklaması, zaman içinde ortak bir hayatın paylaşılmasına bağlı olarak eşlerin karşılaştırma düzeylerinin benzer hale gelmiş olması olabilir. Bu konuda lkemizde Azizoğlu-Binici (2000) tarafından yapılan bir çalışmada da psikolojik yardım alan ve almayan çiftlerin karşılaştırma düzeyleri karşılaştırılmış ve psikolojik yardım başvurusu olmayan kadınlar ve eşleri arasında karşılaştırma düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olmadığı bulunmuştur. Bu sonuçlar temelinde, bu çalışmada bu

konuda elde edilen bulguların, yurt içi ve yurt dışı çalışmalarla tutarlı ve beklendik olduğu söylenebilir.

Yüklemeler incelendiğinde daha önce de belirtildiği gibi, eşlerin yüklemelere ilişkin toplam puanları ve tüm alt boyutları benzerlik göstermiştir. Bu konuda da eşlerin benzer olduğunu gösteren çeşitli çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Doherty (1982) olumsuz yükleme puanları açısından eşler arasında yüksek bir korelasyon bularak eşlerin yükleme stillerinin benzerlik taşıdığını belirtmişlerdir. Yine Bradbury ve arkadaşları (1996), da kadın ve erkeklerin yüklemelerinin benzer olduğunu göstermişlerdir. Görüldüğü gibi, evlilik doyumu ve alt boyutları ile yüklemeler ve alt boyutları açısından eşlerin benzer olduğu görüşü desteklenmiş ve ilgili literatürle tutarlı bulunmuştur.

İletişim çatışması değişkeni incelendiğinde ise ne ölçeğin toplam puanı açısından ne alt boyutları açısından çiftlerin benzerlik göstermedikleri görülmektedir. Aslında bu beklenen bir sonuçtur. Çünkü, giriş bölümünde bu konuya ilişkin aktarılan literatür incelendiğinde araştırmalarda bu konudaki cinsiyet farklılığının defalarca gösterildiği görülecektir. Örneğin iletişim çatışmasına ilişkin örüntülerden biri olan talep etme geri çekilme örüntüsüne ilişkin pek çok araştırmacı kadınların daha fazla talep ettiği ve erkeklerin geri çekildiğini tutarlı bir biçimde ortaya koymuştur (örn., Christensen ve Shenk, 1991).

Araştırmanın diğer değişkeni olan erkeksilik-kadınsılık konusunda da çiftlerin benzerlik göstermediği bulunmuştur. Bu sonuç her ne kadar Huston ve Geis (1993)'in bu konudaki benzerliği vurgulayan sonuçları ile tutarlı olmasa da, beklendik bir sonuçtur. Bu çalışmada çiftlerin benzer olarak bulunmamasının daha sonraki bölümde aktarıldığı gibi, kadınların daha kadınsı ve erkeklerin daha fazla erkeksi özellikleri benimsemiş olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu sonuçların ışığında, Türk kültüründe, eşlerin kadınsılık ve erkeksilik açısından benzer bulunmamış olduğu söylenebilir.

Özet olarak, bu araştırmanın örneklemini oluşturan çiftler evlilik doyumu ve alt boyutları ile, yüklemeler ve alt boyutları açısından benzerlik gösterirken, iletişim çatışmaları ve kadınsılık erkeksilik boyutları açısından benzer bulunmamıştır. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde literatürdeki homogami hipotezinin bu çalışmada da tekrarlandığı belirtilebilir.

IV.2. Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Sonuçların Tartışılması

Daha önce belirtildiği gibi, yakın ilişkilerin kadınlar ve erkekler tarafından farklı biçimlerde yaşandığına ilişkin literatürde çeşitli görüşler mevcuttur (Kurdek, 2005). Bu nedenle, bu soruyu bu çalışmada da incelemek amacıyla kadın ve erkeklerin bu araştırmanın değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığı yapılan t testi analizleri ile incelenmiştir. Analizlerin sonunda kadın ve erkekler arasında çok az boyutta farklılıklar

bulunmuştur. Sadece ilişki yüklem ölçęğinin alt boyutları olan nedensel yüklemeler, onun alt boyutu olan odak ve sorumluluk yüklemelerinin alt boyutu olan güdü, çatışma iletişim tarzları ölçęğinin yaklaşma/kaçınma boyutunda ve erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur.

Yüklemeler ele alındığında, nedensel yüklemeler, odak ve güdü boyutunda kadın katılımcılar erkek katılımcılara oranla daha yüksek puan almışlardır. Diğer bir ifadeyle, kadın katılımcılar eşlerinin davranışlarını açıklarken erkek katılımcılara göre daha fazla nedensellik, odak ve güdü boyutlarına yüklem yapmışlardır. Daha önce de aktarıldığı gibi, yüklemeler konusunda pek çok araştırma bu konuda farklılıktan ziyade kadın ve erkeklerin benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır (Bradbury ve ark., 1996; Doherty ,1982;). Bu bağlamda, yüklemelerin birçok boyutunda farklılık bulunmamış olması bakımından çalışmanın bulguları bir miktar yurt dışında yapılmış çalışmalarla tutarlık göstermektedir. Diğer yandan, Tutarel-Kışlak (1997) tarafından yapılan benzer konuda yapılmış bir çalışmada bu çalışmanın bulguları ile tutarlı olarak nedensel yüklemeler açısından ve güdü boyutu açısından kadınların ortalamaları erkeklerinkinden daha yüksek bulunmuştur. Bu bağlamda, bu sonuçlar Tutarel-Kışlak (1997)'in da belirttiği gibi, Türk kültüründe yüklemeler açısından kadın ve erkekler arasında bazı farklılıklar olduğuna işaret edebilir.

İletişim çatışmaları değişkeni incelendiğinde ise, yalnızca yaklaşma/kaçınma alt boyutunda erkeklerin ortalamaları kadınların ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Diğer bir ifadeyle, erkekler kadınlara göre daha çatışmaya girmektedirler. Uysal (2002), yaklaşma kaçınma alt boyutunda yüksek puan alanların daha fazla çatışmaya giren bir iletişim tarzı kullandıklarını, düşük puan alanlarınsa çatışmadan kaçan ve ılımlı bir iletişim tarzını kullandıklarını belirtmişlerdir. Aslında bu sonuç şaşırtıcıdır; çünkü giriş bölümünde aktarılan araştırmalarda görüleceği gibi kadınlar daha fazla çatışmaya girme ve erkekler daha fazla çatışmadan kaçınma eğilimi göstermektedirler. Örneğin Buunk ve arkadaşları (2001), erkeklerin kadınlara göre, daha fazla duygusal tartışmadan kaçınmak ve farklılıkları yumuşatmak istediklerini kadınlarınsa daha fazla duygu açıkladıklarını ortaya koymuştur. Bu durumda, bu araştırmanın bulguları bu örnekteki erkeklerin erkeksi ve kadınların kadınsı kişilik özelliklerini benimsemiş olmalarından kaynaklanıyor olabilir. Bilindiği gibi, saldırganlık baskınlık gibi özellikler erkeksi ve uyum sağlama gibi özellikler kadınsı (Basow, 1992) olarak kabul edilir ve erkeklerin daha sık ve kadınların daha az çatışmaya girmeleri cinsiyet rollerine ve kültürel faktörlere bağlanabilir. Bu görüşlerle tutarlı olarak, Eisler ve arkadaşları (2000) ve Moore ve Stuart (2004) araştırmalarında yüksek erkeksi rol stresi gösteren erkeklerin daha fazla huzursuzluk, öfke ve saldırgan tepkiler bildirdiklerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca, Uysal (2002) da Türk kültüründe yapmış olduğu bir çalışmada, aynı sonucu, yani erkeklerin yaklaşma/kaçınma boyutundaki

ortalamalarının kadınlarınkinden yüksek olduğunu bulmuştur. Bu bağlamda, bu sonuç kültürel faktörlerle açıklanabilir.

Erkeksilik ve kadınsılık puanlarına bakıldığında ise, erkeksilik boyutunda erkeklerin ortalamalarının kadınlardan yüksek ve kadınsılık boyutunda kadınların ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülecektir. Kısacası erkek katılımcılar kadınlara göre daha fazla erkeksi kişilik özelliklerini benimserken, kadın katılımcılar erkeklere göre daha fazla kadınsı kişilik özelliklerini benimsemişlerdir. Daha önce belirtildiği gibi kadınsılık ve erkeksilik biyolojik cinsiyetten bağımsız kavramlar olmasına rağmen bu sonuç kültürel olarak beklendik bir sonuçtur; çünkü bilindiği gibi sosyalleşme sürecinde kadınlardan kadınsı, erkeklerden erkeksi kişilik özellikleri geliştirmeleri beklenir ve beklentilere uygun davranışlar kültür tarafından ödüllendirilir. Bu görüşle benzer olarak, Huston ve Geis (1993), çalışmalarında erkekler ve kadınların kendilerini eşit bir biçimde erkeksi ve kadınsı olarak görmelerine rağmen, kadınların kendilerini daha ifade edici, erkeklerin ise kendilerini daha fazla araçsal olarak tanımladıklarını aktarmıştır. Ülkemizde Sakallı- Uğurlu (2003) tarafından gelecek zaman yönelimi değişkenine ilişkin yapılmış bir çalışmada, kadınlar için erkeklerin girişkenliğine ve baskınlığına ilişkin tutumlarının gelecek zaman yönelimleri için önemli yordayıcılar olduğu ve erkekler için erkeklerin girişkenliğinin ve ilişki doyumunun gelecek zaman yöneliminin önemli yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle yazar, erkeklerin baskın, karar verici, otoriter olması gibi özelliklerinin ve kadınların bağımlı, kabul edici ve uyumlu

olma gibi özelliklerinin Türkiye’de var olduğunu belirtmiştir. Dolayısı ise söz edilen erkeksi ve kadınsı özelliklerin bu araştırmada da varlığının ortaya ülkemizde bu konuda kadınlara ve erkeklere verilen mesajların cinsiyetler tarafından önemli ölçüde içselleştirildiğine yüklenebilir.

Başlangıçta da belirtildiği gibi kadınların ve erkeklerin evlilik ilişkilerini farklı yaşadıklarına inanılmaktadır ve çeşitli araştırmacılar tarafından bu konudaki farklılıklar araştırılmış ve bulunmuştur (örn., Fowers, 1991). Ancak, Kurdek (2005), bu konuda farklılıktan çok benzerliğin olduğuna işaret etmiş ve yapmış olduğu uzunlamasına çalışmasında cinsiyetler arasında bazı farklılıklar bulmuş olmasına rağmen, kadın ve erkekler arasında büyük farklılıklar bulunmadığını belirtmiştir. Bu araştırmada da, kadınlar ve erkekler arasında çok az boyutta farklılıklar bulunmuştur. Bu bağlamda, kadın ve erkeklerin evlilik yaşantıları açısından çok büyük farklılıklar olmadığı ve daha fazla benzerlik görüldüğü düşünülmektedir.

IV.3. Evlilik Doyumunu Yordamak Amacıyla Tüm Katılımcılar İçin Yapılan Regresyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Bu araştırmanın temel amacı yüklemeler, iletişim çatışmaları ve cinsiyet rolü yönelimi ile evlilik doyumu arasındaki ilişkileri incelemektir. Bilindiği gibi, bu araştırmada benzer araştırmalardan farklı olarak evlilik doyumu kavramı sosyal mübadele kuramları temelinde kavramsallaştırılmış ve ölçülmüştür. Yani kavram, ilişkinin o anda değerlendirildiği standart ya da

referans noktası (Thibaut ve Kelley, 1959) olarak tanımlanan karşılaştırma düzeyinin işlevi olarak ele alınmış ve Sabatelli'nin (1984), daha önceden sözü edilen tanım ve ölçüm sorununa çözüm olarak geliştirdiği ve Thibaut ve Kelley'nin kuramına dayanan Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği ile ölçülmüştür (Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996; Sabatelli, 1984). Sözü edilen ölçek Türk kültürüne uyarlandığında uyum ve çatışma olmak üzere iki alt boyut belirlenmiştir Uyum alt ölçeği evlilikle ilgili olumlu durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyine ilişkinken, çatışma alt ölçeği ise olumsuz durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyini temsil etmektedir. Buradan hareketle araştırmacılar da olumlu ve olumsuz durumlara ilişkin iki farklı karşılaştırma düzeyinin var olabileceğini önermişlerdir (Azizoğlu-Binici ve Hovardaoğlu, 1996). Bu bağlamda, bu çalışmada araştırmacının amacının incelenmesi için sözü edilen bağımsız değişkenlerle ölçeğin alt boyutları ve toplam puan için öncelikle tüm katılımcılar için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır. Bu bölümde sözü edilen bulgular tartışılacaktır.

Öncelikle, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin alt boyutu olan uyum puanlarını yordamak amacıyla, ilişki yüklemeye ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; çatışma iletişim tarzları ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma, duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı (stepwise) regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, İlişki Yüklemeye Ölçeğinin alt ölçeği olan niyet, Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin alt

ölçekleri olan kadınsılık, erkeksilik ve yine İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan istikrar olmak üzere bağımsız değişkenlerden dördü analize dahil olmuştur ve bağımlı değişkenin üzerinde yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon analizinin dışında kalmıştır. Aynı analizler, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin diğer alt boyutu olan çatışma puanlarını yordamak amacıyla yapılmıştır. Bilindiği gibi bu alt ölçek olumsuz durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyini temsil etmektedir ve bu nedenle birinci alt ölçekten farklı sonuçlar elde edileceği beklenmiştir. Analiz sonucu beklentilerle tutarlıdır. Analiz sonucunda yalnızca Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen kadınsılık puanı ve İlişki Yükleme Ölçeğinin alt ölçeği olan genellik olmak üzere iki değişken anlamlı bir şekilde çatışma alt ölçeğini yordadığı bulunmuştur. Daha önceki analizler Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyinden elde edilen toplam puan için yapıldığında sırasıyla niyet ve kadınsılığın evlilik doyumunu yordayan değişkenler olduğu bulunmuştur.

Görüldüğü gibi, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin toplam puanı için ve uyum alt ölçeği için yapılan analizlerde analize ilk giren değişkenler sırası ile niyet ve kadınsılık olmuştur. Buradan hareketle tüm katılımcılar için niyet ve kadınsılık değişkenlerinin evlilik doyumunu konusundaki en belirleyici değişkenler oldukları söylenebilir.

Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin toplam puanını (evlilik doyumunu) ve uyum alt boyutu için Aşamalı regresyon analizine ilk giren ve en

çok varyans açıklayan değişken niyet olmuştur ve niyet sorumluluk yüklemelerinin bir alt ölçeğidir. Giriş bölümünde detaylı bir şekilde aktarıldığı gibi, evlilikte yüklemeleri araştıran araştırmacılar bu alanda nedensel yüklemeler ve sorumluluk yüklemelerini ayırtmışlar ve her iki yüklemeye biçiminin evlilik doyumunda belirleyici olmasına rağmen sorumluluk yüklemelerinin evlilik doyumunun ve stresinin yordanmasında daha önemli olduğunu ortaya koymuşlardır (örn. Bradbury ve Fincham, 1990; Fincham, Beach ve Nelson, 1987; Fincham ve Bradbury, 1987; akt., Baucom ve ark., 1996). Bu konuda ülkemizde Tutarel-Kışlak (1997), tarafından yapılan bir çalışmada da sorumluluk yüklemelerinin evlilik uyumun daha iyi yordayıcıları olduğu bulunmuştur. Niyet ise sorumluluk yüklemelerinin temel elemanı olarak kabul edilir (Bradbury ve Fincham, 1990). Bu bağlamda, niyet değişkeninin bu araştırmada evlilik doyumunun yordanmasında ilk ve en çok varyans açıklayan değişken olarak bulunması beklendik ve literatürle tutarlı bir sonuçtur. Bu bulgudan hareketle, eşlerinin olumsuz davranışlarını niyetli olarak gören katılımcıların uyum boyutunda ve genel doyumda düşme yaşacakları önerilebilir ve bu sonuç yukarıda belirtilen sonuçlarla tutarlıdır. Örneğin Bradbury ve arkadaşları (1996), evlilik problemlerinin eşe sorumluluk yüklemesi yapanlar bu problemin çözümün ilişkin davranışlara daha az ve problemin çözümünü baskılayan davranışlara daha fazla girdiklerini belirtmişlerdir. Bu noktadan hareketle, bu araştırmada da katılımcıların eşlerinin olumsuz davranışlarını ne kadar fazla niyete yüklerlerse o kadar az olumlu davranış içine giriyor ve buna bağlı olarak evlilik doyumları düşüyor olabilir. Sosyal mübadele kuramlarının terminolojisi

ile ifade edilirse, bireylerin eşlerinin olumsuz davranışlarını niyetli olarak görmeleri, ilişki için ödüllendirici olmayıp bedelleri arttırıyor olabilir. Örneğin Bonney (1947) iyi niyetli bir tutuma sahip olmanın ilişkiler için oldukça ödüllendirici olduğunu belirtmiştir (Thibaut ve Kelley, 1959).

Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin toplam puanını (evlilik doyumu) ve uyum alt boyutunu yordayan ikinci değişken ise, kadınsılık olarak bulunmuştur. Giriş bölümünde aktarıldığı gibi, kadınsılık biyolojik cinsiyetten farklı bir kavramdır ve benimsenen kişilik özellikleri ile ilgilidir. Bilindiği gibi, kadınsı kişilik özellikleri yumuşak, uysal, narin, hassas, duygusal olma gibi ilişki özellikleriyle ilgilidir (Basow, 1992), ve evlilikte çok sıcak ve duyarlı bir atmosfer yarattığı pek çok araştırmacı tarafından gösterilmiştir (örn., Huston ve Geis, 1993). Doyum konusunda da bir çok araştırmacı yüksek düzeyde kadınsılığın yüksek düzeyde ilişki doyumu ile ilgili olduğunu ortaya koymuşlardır (Antill, 1983; Cooper ve ark., 1985; Lamke ve ark.,1994). Kısacası, Antill (1983)'in önerdiği gibi, evlilik ilişkilerinde hassaslık, sevecenlik, sıcaklık gibi kadınsı özelliklerin evliliği daha başarılı bir hale getirdiği ortaya konmuştur. Bu araştırmada da daha fazla kadınsı özelliğin yüksek düzeyde uyumu ve doyumu yordadığı belirtilebilir ve bu sonuç önceki aktarılan araştırmalarla tutarlıdır. Ayrıca, sosyal mübadele kuramlarının bakış açısından incelendiğinde, sıcak olma, şefkatli olma gibi özellikler ilişki özellikleridir ve dolayısı ile eş için oldukça ödüllendiricidir.

Sadece kadınsılığın evlilik dinamikleri konusunda belirleyici olduğunu öne süren pek çok araştırmadan farklı olarak, bu araştırmada kadınsılıktan sonra evlilik doyumunun uyum alt boyutunu en fazla yordayan değişkenin erkeksilik olduğu bulunmuştur. Yani bağımsız olma, girişkenlik, saldırganlık, liderlik gibi erkeksi kabul edilen kişilik özellikleri de evlilik doyumunda yordayıcı olarak bulunmuştur. Daha önce aktarıldığı gibi, sayıca sınırlı olmasına rağmen bazı uzunlamasına çalışmalar zaman içinde erkeksi özelliklerin evlilik kalitesi için daha önemli olduğunu da ortaya koymaktadır (örn., Bentler ve Newcomb, 1978, Kurdek, 1991b, 1991a; akt., Bradbury, Fincham ve Campbell, 1995). Benzer biçimde Lamke ve arkadaşları (1994), flört eden çiftlerle aynı konuyu çalıştıkları araştırmalarında erkeksi olarak kabul edilen araçsal yeterliğin de kadınsı olarak kabul edilen ifade edici yeterliğin artmasını ve kullanılmasını arttırdığını belirterek bu özelliklerin de ilişki doyumunu dolaylı olarak etkilediğini ortaya koymuşlardır. Bradbury ve arkadaşları (1995), bu konuda kendi yapmış oldukları araştırmaların da bu sonuçları destekleyerek cinsiyet rolleri ve evlilik doyumu konusundaki kadınsı özelliklerin önemini vurgulayan literatürün aksine, erkeksi özelliklerin de evlilik kalitesinde belirleyici olabileceğini önermişlerdir. Bu araştırmanın bulguları da bireylerin erkeksi özelliklere sahip olmaları ile evlilik doyumu arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir. Önceki bulgulardan hareketle, bu bulgu da belki de genel kanının aksine hassas, narin, uyumlu ve bunun gibi ilişki özelliklere sahip olmanın tek başına evlilik doyumunu yordamada yeterli olmadığını; aynı zamanda araçsal olarak tarif edilen girişkenlik, bağımsızlık, liderlik gibi erkeksi özelliklerin de evlilik yaşamı için

işlevsel olabileceği; diğer bir ifadeyle kadınsı özelliklerin yanı sıra, erkeksi özelliklerin de ilişki için ödüllendirici olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca, bu bulgular Bem (1975)'in öne sürmüştüğü kadınsı ve erkeksi özellikleri kapsayan androjen kişilik özelliklerinin birey için çok daha sağlıklı olduğu görüşünden hareketle, evlilik için de hem kadınsı hem erkeksi kişilik özelliklerinin işlevsel olduğu şeklinde de açıklanabilir. Bu alanda yapılan bazı araştırmalar da psikolojik androjeninin evlilik doyumu ile olumlu ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır (örn., Coop ve ark., 1985). Yine ülkemizde Curun (2001) tarafından yapılan flört eden çiftlerle yapılan bir çalışmada da flört ettikleri eşlerini androjen olarak algılayan bireylerin diğerlerine göre daha yüksek düzeyde ilişki doyumu bildirdikleri bulunmuştur. Sonuç olarak bu araştırmada hem kadınsı hem de erkeksi özelliklerinin uyum alt boyutunu yordadığı görülmektedir.

Araştırmada uyum alt boyutunu yordayan son değişken ise nedensel yüklemelerin alt boyutu olan istikrar olarak bulunmuştur. Nedensel yüklemeler bir olayın oluşumuna ilişkin açıklamalardır (Fincham ve Bradbury, 1988; akt., Bradbury ve Fincham, 1990, 1992) ve Bradbury ve Fincham (1992), her ne kadar sorumluluk yüklemelerinin evlilik için daha önemli olduğu kabul edilse de nedensel yüklemelerin eşlerin partner davranışlarını nasıl işlediklerini ve nasıl tepki verdikleri konusunda oldukça belirleyici olduğunu aktarmışlardır. İstikrar boyutu ise bir nedenin devam edip etmeyeceğine; yani geçici mi kalıcı mı olduğuna ilişkindir (Abramson, Seligman ve Teasdale, 1978; akt., Tutarel-Kışlak,1997). Giriş bölümünde

aktarıldığı gibi, stresli eşler, stressiz eşlere göre olumsuz ilişki olaylarını genel, kalıcı olarak görmekte ya da bu olayları eşlerinin olumsuz özelliklerine yükleme eğilimi göstermektedir. Bu bağlamda, bu araştırmanın katılımcıları için de olumsuz ilişki olaylarını kalıcı olarak gördüklerinde uyumlarının azalacağı söylenebilir.

Çatışma alt ölçeği için yapılan aşamalı regresyon analizi incelendiğinde, kadınsılığın olumlu durumlara ilişkin uyum alt ölçeğini yordadığı gibi, hem de olumsuz durumlara ilişkin çatışma alt ölçeğinin anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunduğu görülmektedir. Bu sonuç, ifade edici olarak tanımlanan kadınsı kişilik özelliklerinin aynı zamanda olumsuz duyguların daha fazla ifade edilmesine ve ilişkide sorunların büyümesine de yol açabileceği şeklinde yorumlanabilir. Örneğin, Sayers ve Baucom (1991), stresli çiftlerin iletişimlerinde kadınsılığın ve erkeksiliğin rolünü inceledikleri çalışmalarında kadın ve erkeklerdeki kadınsılığın yüksek oranda olumsuz davranış ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Bu bulgulara dayanarak, kadınsılığın olumsuz durumlara ilişkin çatışma alt ölçeğinde yordayıcı olması şaşırtıcı değildir. Kadınsılığın yanı sıra, çatışma alt boyutunu yordayan diğer bir değişken de nedensel yüklemelerin alt boyutu olan genelliktir. “Genellik boyutu, nedenin sonuçların çeşitliliğini etkileyebilmesi veya sadece o olayın içeriği ile sınırlı olması ile ilgilidir” (Abramson, Seligman ve Teasdale, 1978; akt., Tutarel-Kışlak,1997, s.56). Bu araştırmanın bulguları da evlilikteki olayları genellik boyutuna yükleyen bireylerin çatışma boyutundan daha

yüksek puan almaları ile ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir ve bu da literatürle tutarlı ve beklendik bir sonuçtur.

Tüm katılımcılar için yapılan regresyon analizlerinde, iletişim çatışmaları değişkeninin hiçbir regresyon denklemine dâhil olmamış olması beklenmedik bir sonuçtur. Giriş bölümünde aktarıldığı gibi çatışma ve evlilik doyumu arasındaki ilişkiyi gösteren oldukça geniş bir literatür mevcuttur. Bu çalışmada kullanılan ölçek iletişim çatışmalarını ölçmektedir ve belki de evlilik doyumunda daha belirleyici olan iletişim sırasındaki çatışma stilleri değil; çatışma ile nasıl başa çıkıldığıdır. Giriş bölümünde de aktarıldığı gibi çatışmanın kendisinden ziyade ile yapıcı ya da yıkıcı başa çıkmanın evlilik doyumu üzerinde belirleyici olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından ortaya konmuştur (örn., Greef ve Bruyne ;2000). Bu bağlamda gelecek araştırmalarda bu değişkenle de aynı konu çalışılabilir.

Kısacası tüm katılımcılarla yapılan regresyon analizlerinde Bradbury ve Fincham (1988)'in bağlamsal model temelinde yapmış olduğu çalışma ile benzer bir biçimde hem cinsiyet rolü yöneliminin hem de yüklemelerin evlilik doyumu konusunda belirleyici olduğu bulunmuştur.

IV.4. Kadın ve Erkek Katılımcılar İçin Ayrı Ayrı Yapılan Regresyon Analizlerine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Kadınlar ve erkekler arasında yukarıda aktarılan değişkenler açısından farklılık olup olmadığını araştırmak amacıyla erkek ve kadın katılımcılar için ayrı ayrı regresyon analizleri yapılmıştır.

Erkek katılımcılar için, öncelikle ilişki yüklemeye ölçeğinin alt boyutları olan, odak, istikrarlılık, genellik, niyet, güdü, suçlama; çatışma iletişim tarzları ölçeğinin alt boyutları olan yaklaşma/kaçınma ve duyguları ifade etme ve Bem Cinsiyet Rolü Envanterinden elde edilen erkeksilik ve kadınsılık puanları bağımsız değişken ve uyum bağımlı değişken olarak alınarak aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Benzer biçimde, sözü edilen bağımsız değişkenlerle Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinin ikinci alt boyutu olan çatışma ve ölçekten alınan toplam puan bağımlı değişken olarak ele alınıp ayrı ayrı aşamalı regresyon analizleri yapılmıştır. Sonuçlara bakıldığında, uyum alt ölçeği için, niyet, kadınsılık, istikrar, erkeksilik ve duyguları ifade etme olarak toplam beş değişken anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur. Bu değişkenlerden niyet, kadınsılık, istikrar ve erkeksilik tüm katılımcılar için yapılan analizler için de aynıdır ve önceki bölümde de aktarıldığı gibi sonuçlar beklendik ve literatürle tutarlıdır. Ancak, diğer değişkenlere ek olarak erkekler için iletişim çatışmaları ölçeğinin alt ölçeği olan duygularını ifade etme de uyum konusunda yordayıcı olarak bulunmuştur. Yani erkekler için duygunun ifade edilmesi uyumla olumsuz ilişkili bulunmuştur. Bu boyut

çatışma sırasında kendini açma ve duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi ile ilgilidir (Uysal, 2002). Bu sonuçlara ilişkin öncelikle iletişim çatışmalarına ilişkin bir değişkenin yalnızca erkekler için yordayıcı olarak bulunması önceki araştırmalarla tutarlı olduğu belirtilebilir. Örneğin, Kurdek (1995), karı-kocaların çatışma ile başa çıkmaları ve evlilik doyumları arasındaki ilişkiyi iki yıllık süreçte incelediği çalışmasında, hem kadınların hem de erkeklerin evlilik doyumlarının çatışma ile nasıl başa çıktıklarından etkilendiğini ancak, erkeklerin evlilik doyumlarının eşlerinin çatışmayı nasıl çözdüklerinden daha sıklıkla etkilendiği ortaya koymuştur.

Duyguların ifade edilmesi alt boyutu ile uyum alt boyutu arasındaki olumsuz ilişki erkeksi cinsiyet rolleri ile de açıklanabilir. Daha önce aktarıldığı gibi, bu araştırmanın örneklemini oluşturan erkekler, kadınlardan daha fazla erkeksi bulunmuş; diğer bir ifadeyle erkeksi cinsiyet rollerini daha fazla benimsemişlerdir. Bilindiği gibi, duygularını ifade etme, kendini açma gibi davranışlar kadınsı davranışlar olarak kabul edilir ve erkeksi cinsiyet rolleri ile özdeşim kurmuş olan kişiler için rahatsız edici olabilir ve bu durum da uyumla olumsuz ilişkiye yol açabilir. Yani çatışma sırasında duyguların ifade edilmesi erkekler için ödüllendirici değildir. Sedikides ve arkadaşları (1994), romantik ilişkilerde ödüller ve bedeller konusunda cinsiyet farklılıkları olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çıkarım, literatürle tutarlı görünmektedir. Çünkü, pek çok araştırmacı erkeklerin çatışmadan kaçınma eğiliminde olduğunu göstermiş

(örn., Christensen ve Shenk, 1991), ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla duygusal tartışmadan kaçınmak ve daha farklılıkları yumuşatmak isterken, kadınların daha fazla olumsuz duygularını açıklamak ve problemleri duygularını açıklayarak çözmeye çalıştıklarını ortaya koymuştur (Buunk ve ark., 2001).

Erkekler için yapılan analizlerde karşılaştırma düzeyinin olumsuz alt boyutu olan çatışma alt boyutunu yordayan hiçbir değişken bulunmamıştır. Bu bulgudan hareketle, erkekler için Türk kültüründe karşılaştırma düzeyinin olumsuz yönü olan çatışmadan ziyade olumlu yönünün erkekler için belirleyici olduğu söylenebilir. Yine erkek katılımcılar için, Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği için toplam puan konusunda yapılan analizlerde tüm sırası ile niyet, kadınsılık ve istikrar değişkenleri yordayıcı olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, tüm katılımcılar için ve erkekler için uyum puanları konusunda yapılan analizlerle tutarlıdır ve daha önce aktarıldığı gibi sonuçlar beklendik ve literatürle tutarlıdır.

Kadın katılımcılar için de uyum, çatışma ve ölçeğin toplam puanı için yapılan analizlerin sonucunda uyum için sadece niyet değişkeni yordayıcı bulunurken, toplam puan için de niyet ve kadınsılık yordayıcı olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar diğer bütün analizlerle tutarlıdır ve bu noktadan hareketle, bu araştırmada evlilik doyumu için en önemli olan değişkenlerin niyet ve kadınsılık olduğu söylenebilir. Bireylerin eşlerinin davranışlarını niyetli olarak görmeleri evlilik doyumu ile olumsuz ilişkili bulunurken, kadınsı

özellikle olumlu ilişki göstermiştir. Diğer yandan, kadınlar için yapılan analizlerde karşılaştırma düzeyinin olumsuz alt boyutu olan çatışma için ise güdü ve kadınsılık yordayıcı değişkenler olarak bulunmuştur. Bu bulguların ışığında, kadınların eşlerinin davranışlarını ne kadar güdülü olarak algırlarsa, o kadar çatışma yaşayacakları söylenebilir. Sorumluluk yüklemelerinin alt boyutu olan güdünün çatışma alt boyutu konusunda olumlu yönde yordayıcı olarak bulunması da literatürle tutarlıdır. Giriş bölümünde de aktarılan pek çok araştırmada görüldüğü gibi, genellikle stresli çiftlerin eşlerin davranışlarını bencil güdülü ve kötü niyetli olarak gördükleri bulunmuştur (örn., Bradbury ve Fincham, 1990). Görüldüğü gibi, sorumluluk yüklemelerinin alt boyutu olan güdü, yalnızca kadınlar için yordayıcı bulunmuştur. Bu sonuç ülkemizde Tutarel-Kışlak (1997) tarafından yapılan bir araştırmanın sonucu ile tutarlık göstermektedir. Söz edilen araştırmada da kadınların sorumluluk yüklemelerinden güdüyü daha fazla kullandıkları bulunmuştur. Çatışma alt boyutunu yordayan diğer bir değişken ise, kadınsılık olarak bulunmuştur. Daha önce aktarıldığı gibi, kadınsılık evlilik doyumunu olumlu yönde yordayabildiği gibi, aynı zamanda olumsuz duyguların ifade edilmesini artırıp olumsuz yönde de yordayıcı olabilmektedir.

IV.5. Sonuç, Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Sonuç olarak, öncelikle, bu araştırmanın örneklemini oluşturan çiftler, araştırmanın değişkenleri açısından benzer bulunmuşlardır ve yine

araştırmanın değişkenleri açısından cinsiyetler karşılaştırıldığında çok az boyutta farklılık bulunmuş olmasına rağmen, genel olarak benzer bulunmuşlardır. Böylece Kurdek'in (2005) de belirtmiş olduğu gibi, aslında, evliliklerin, kadın ve erkekler tarafından farklı biçimlerde yaşandığı görüşü büyük ölçüde doğrulanmamıştır. Dolayısıyla, daha önce de belirtildiği gibi, kadınlar ve erkekler arasında bulunan bazı farklılıklar biyolojik cinsiyetten ziyade, kadınların daha fazla kadınsı, erkeklerin daha fazla erkeksi kişilik özelliklerini benimsemiş olmalarından kaynaklanabilir. Gelecekteki çalışmalarda da, kadınsı bir kültür olarak kabul edilen Türk kültüründe, evlilik ve diğer yakın ilişki türleri için cinsiyet ve cinsiyet rollerine ilişkin karşılaştırmaların tekrarlanması konunun derinleşmesi açısından yararlı olacağına inanılmaktadır.

İkinci olarak, bilindiği gibi, bu araştırmanın temel amacı eşlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları yüklemelerin, çatışma sırasındaki iletişimlerinin ve kadınsı ve erkeksi cinsiyet rollerinin evlilik doyumu ile ilişkilerini araştırmaktır. Bu konuda yurt içi ve yurt dışı literatür incelendiğinde, benzer değişkenleri ayrı ayrı ele alan çalışmalar olmasına rağmen, çalışmanın değişkenlerini, evlilik doyumu temelinde beraberce inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır, bu nedenle konunun alana yeni bir bakış açısı getireceği düşünülmüştür. Ayrıca, evlilik doyumu konusundaki araştırmalar incelendiğinde, giriş bölümünde detaylı bir şekilde aktarıldığı gibi, kavramın tanımı ve ölçümü konusunda eleştiriler olduğu ve özellikle kuramsal temele dayanmayan çalışmaların eleştirildiği belirlenmiştir. Bu

eleştirilerden yola çıkarak, bu çalışmada, evlilik doyumu kavramı Thibaut ve Kelley'nin (1959) Sosyal mübadele kuramına dayanılarak ele alınmış ve ölçülmüştür. Evlilik doyumunun bu çalışmada sosyal mübadele kuramları temelinde karşılaştırma düzeyinin işlevi olarak ele alınmasının ve ölçülmesinin de bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Karşılaştırma Düzeyi kavramı Sabatelli (1984) tarafından geliştirilen ve Azizioğlu-Binici ve Hovardaoğlu (1996) tarafından kültürümüze uyarlanan Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi ölçeği ile ölçülmüştür. Ölçek Türkçeye uyarlandığında, olumlu durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyine ilişkin uyum ve olumsuz durumlara ilişkin karşılaştırma düzeyine ilişkin çatışma alt ölçekleri belirlenmiştir. Bu araştırmada araştırmancının söz edilen bağımsız değişkenleri ile sırasıyla uyum, çatışma ve karşılaştırma düzeyine ilişkin toplam puan bağımlı değişken olarak ele alınarak aşamalı regresyon analizleri yapılmıştır.

Karşılaştırma düzeyinin olumlu durumlara ilişkin alt boyutu olan uyum için tüm katılımcıların için yapılan analizlerde “niyet, kadınsılık, erkeksilik, istikrar”, sadece erkek katılımcılar için yapılan analizlerde “niyet, kadınsılık, erkeksilik, istikrar, duyguları ifade etme” ve sadece kadınlar için yapılan analizlerde “niyet” değişkenleri yordayıcı olarak bulunmuştur. Yüklemeler incelendiğinde “niyet” değişkeni tüm analizlere denkleme ilk olarak girmiştir. Niyet, evlilik doyumunda nedensel yüklemelere göre, çok daha önemli kabul

edilen sorumluluk yüklemelerinin en önemli elemanı olarak kabul edilir (Bradbury ve Fincham, 1990), dolayısı ile Türk kültüründe eşlerinin olumsuz davranışlarını niyetli olarak görmenin, bu konudaki literatürle tutarlı olarak, evlilik doyumunun anlaşılmasındaki en önemli faktör olduğu söylenebilir. Özellikle, kadınlarda sadece niyet değişkeninin yordayıcı olarak bulunmuş olması çok önemli bir sonuçtur. Çünkü giriş bölümünde detaylı olarak aktarıldığı gibi, kadınlar ilişkilerin barometresi olarak kabul edilmektedirler ve yaptıkları yüklemeler de ilişkideki davranışları şekillendirmede oldukça önemli olmaktadır. Bu sonucun gelecekteki kuramsal araştırmalar kadar uygulama alanı için de önemli olacağına inanılmaktadır. Özellikle aile terapisi alanında çalışanların evlilik doyumunu ya da doyumsuzluğunu ele alırken, eşlerin birbirlerinin olumsuz davranışlarını niyetli olarak görüp görmedikleri incelenebilir ve yükleme stillerinin değiştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılabilir. Yüklemelere ilişkin diğer faktör ise, nedensel yüklemelerin alt boyutu olan istikrardır ve daha önce de belirtildiği gibi bu sonuç da literatürle tutarlıdır. Yüklemeler konusunda, yurt dışında yapılmış olan çalışmaların önemli bir kısmı boylamsal çalışmalardır ve bu alanda da gelecekteki çalışmalarda boylamsal çalışma yaparak evliliğin çeşitli dönemlerindeki yüklemeleri ve ilişki uzadıkça bireylerin eşlerinin davranışlarını açıklamak için bir yükleme stili geliştirip geliştirmedikleri incelenebilir.

Cinsiyet rollerine ilişkin hem kadınsılık hem de erkeksilik evlilik doyumunu olumlu bir biçimde yordamıştır. Daha önce detaylı bir biçimde aktarıldığı gibi, kadınsılığın evlilik ve diğer yakın ilişki türleri için olumu

sonuçlar doğurduğu ve evlilik doyumunda artma ile ilişkili olduğunu gösteren birçok araştırma vardır ve sonuç literatürle tutarlıdır. Ancak, erkeksiliğin evlilik doyumunda belirleyici olduğunu ortaya koyan sınırlı sayıda boylamsal araştırma bulunmaktadır. Bu bağlamda, Türk kültüründe evlilik doyumunu için erkeksiliğin de önemli olduğu belirtilebilir. Bu alışma doktora tezi olduğu için ve zaman sınırlaması olduğu için değişkenler boylamsal olarak ele alınamamıştır. Gelecekte bu alanda yapılan çalışmalarda, kadınsılığın ve erkeksiliğin zaman içindeki rolleri irdelenebilir.

Daha önce aktarıldığı gibi, Bradbury ve Fincham'ın (1988), önermiş olduğu bağlamsal modelde, yüklemeler yakın bağlam ve cinsiyet rolü yönelimi ise uzak bağlamın elemanları olarak düşünülmektedir ve iki bağlamında evlilik doyumunu konusunda belirleyici olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada da bağlamsal modelin yordamaları ve yazarların çalışmaları ile tutarlı olarak hem yüklemeler, hem de cinsiyet rollerinin uyum konusunda yordayıcı olduğu bulunmuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalarda yakın bağlama ve uzak bağlama ilişkin farklı değişkenler ele alınabilir.

İletilişim atışmaları değişkeni incelendiğinde ise, yalnızca erkekler için ve yalnızca duyguları ifade etme at boyutu yordayıcı olarak bulunmuştur. Gelecekteki araştırmalarda kadın ve erkeklerin çatışma konusunda farklılıkları daha detaylı olarak incelenebilir. Ayrıca, çiftleri çatışma sırsındaki iletişim stillerinin yanı sıra, çatışma ile nasıl başa çıktıklarının da evlilik doyumunu konusunda belirleyici olduğu bilinmektedir. Gelecekte yapılacak

çalışmalarda iki değişken beraberce incelenebilir. Ayrıca, yurt dışında çatışma alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde, eşlerin laboratuvar ortamındaki çatışma davranışlarının incelenmesinin anket kullanımına göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu çalışmada fiziksel imkânsızlıklar, zaman sınırlaması, çiftlere ulaşımdaki zorluklar gibi nedenlerle böyle bir yöntem kullanılamamıştır. Gelecekteki çalışmalarda hem laboratuvar hem de anket kullanılarak eşlerin iletişim çatışmaları daha derinlemesine incelenebilir ve bu konudaki algısal yanlılıklar da çalışılabilir.

Karşılaştırma düzeyinin olumsuz durumlara ilişkin alt boyutu olan çatışma için tüm katılımcıların için yapılan analizlerde “kadınsılık, genellik”,yordayıcı bulunurken, yalnızca erkek katılımcılar için yapılan analizlerde bağımlı değişken için yordayıcı her hangi bir değişken bulunmamıştır. Son olarak, yalnızca kadın katılımcılar için yapılan analizlerde de “güdü ve kadınsılık” değişkenlerinin yordayıcı olukları görülmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, kadınsılık değişkeni, hem uyum hem de çatışmayı olumlu bir biçimde yordamaktadır. Bu noktadan kadınsılığın evlilikteki sadece olumlu yönünü ortaya koyan çalışmaların yanı sıra, bu çalışma ile ifade edici olarak isimlendirilen kadınsı kişilik özelliklerin de evlilik üzerinde olumsuz etkileri olabileceği ortaya konmuştur. Gelecekte yapılacak çalışmalarda da, kadınsı özelliklerin olumsuz yönleri ve erkeksi özelliklerin yakın ilişkilerdeki olumlu yönleri incelenebilir.

Yine yüklemeler konusunda cinsiyet farklılıkları konusunda incelemeler yapılabilir. Ayrıca, çatışma alt ölçeğinde erkekler için hiçbir anlamlı yordayıcı bulunmamasından yola çıkılarak, gelecekte karşılaştırma düzeyine ilişkin cinsiyet farklılıklarına ilişkin çalışmalar yapılabilir. Özellikle, karşılaştırma düzeyine ilişkin yapılacak uzunlamasına çalışmalar önemli bilgiler verebilir. Çünkü daha önce aktarıldığı gibi, karşılaştırma düzeyi zaman içinde yaşantılara ve gözlemlere bağlı olarak değişebilir.

Karşılaştırma düzeyi ölçeğinin toplam puanı için tüm katılımcılar için yapılan analizlerde “niyet ve kadınsılık”, yalnızca erkek katılımcılar için yapılan analizlerde “niyet, kadınsılık ve istikrar” ve yalnızca kadın katılımcılar için yapılan analizlerde de “niyet ve kadınsılık ve istikrar” yordayıcı olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar da önceki sonuçlarla tutarlılık göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırmanın beklentileri ile tutarlı olarak eşlerin genel olarak araştırmanın değişkenleri açısından benzer oldukları ve kadınların ve erkeklerin arasında araştırmanın değişkenleri açısından çok az yönde farklı oldukları bulunmuştur. Ayrıca, araştırmanın beklentileri ile tutarlı olarak, eşlerin birbirlerinin davranışlarını açıklamak için yaptıkları yüklemelerin, çatışma sırasındaki iletişimlerinin ve kadınsı ve erkeksi kişilik özelliklerinin evlilik doyumunun (karşılaştırma düzeyinin) açıklanmasında belirleyici oldukları bulunmuştur.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, evli çiftlerin yüklemeleri, iletişim çatışmaları ve cinsiyet rolü yönelimlerinin evlilik doyumu ile ilişkilerini incelemektir. Araştırmanın ikincil bir amacı da, evli çiftlerin incelenen değişkenler açısından benzerliğini incelemek ve kadın ve erkeklerin bu değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır. Bu amaçları incelemek amacıyla 102 evli çift, İlişki Yükleme Ölçeğini, Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğini, Bem Cinsiyet Rolü Envanterini ve Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğini ve Demografik Bilgi Formunu doldurmuşlardır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, çiftler, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinden alınan toplam puan ve onun alt boyutları açısından ve İlişki Yükleme Ölçeğinin toplam puanı ve tüm alt boyutları açısından benzer bulunmuşlardır. Ayrıca, nedensel yüklemeler, odak ve güdü, yaklaşma/kaçınma ve erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri boyutları açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Ayrıca, tüm katılımcılar için, uyum alt boyutu için sırasıyla niyet, kadınsılık, erkeksilik ve istikrar değişkenleri, çatışma alt boyutu için kadınsılık ve genellik değişkenleri ve evlilik doyumu için de niyet ve kadınsılık değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur. Yalnızca, erkek katılımcılar için, sırasıyla uyum için niyet, kadınsılık, istikrar, erkeksilik, duyguları ifade etme anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuş ancak çatışma alt

boyutu için hiçbir anlamlı yordayıcı bulunmamıştır. Yine toplam puan için yapılan analizlerde ise, niyet, kadınsılık ve istikrar değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuşlardır. Son olarak kadınlar için, analizlerde uyum alt boyutu için niyet, çatışma alt boyutu için güdü ve kadınsılık ve toplam puan için niyet ve kadınsılık değişkenleri yordayıcı bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları, ilgili kuramsal yaklaşımlar, yurt içi ve yurt dışı çalışmalar temelinde tartışılmıştır.

SUMMARY

The purpose of the present study was to examine the relationship between attributions, communication conflict, sex role orientation and marital satisfaction in Turkish married couples. Furthermore, the secondary aim was, to examine the similarity of the partners among these variables and to investigate the differences between sexes. For searching these aims, 102 married couples completed Relationship Attribution Measure, Conflict Communication Style Inventory, Bem Sex Role Inventory, The Marital Comparison Level Index and Demographic Information Form.

According to the results, partners were found similar among The Marital Comparison Level Index, the Relationship Attribution Measure and their subscales. Besides, sexes differed among the causal attributions, locus, motivation, approach/avoidance and femininity-masculinity variables. For whole participants, intent, femininity, masculinity and stability were found predictors of adjustment subscale, femininity and generality were found as predictors of conflict subscale and lastly, intent and femininity were found significant predictors of marital satisfaction respectively. For the male participants, intent, femininity, stability, masculinity and expressing the emotions variables were found significant predictors of the adjustment subscale . There were not any significant predictors for the conflict subscale and lastly, marital satisfaction, intent; femininity and stability variables were the significant predictors of marital satisfaction. For women, intent predicted

the adjustment subscale, motivation and femininity were the significant predictor of conflict subscale, and finally, intent and femininity were the significant predictors of marital satisfaction respectively. The results of the study were discussed in terms of the related theories, and Turkish and foreign research.

KAYNAKÇA

Antill, J.K. (1983). Sex role complementarity versus similarity in married couples. Journal of Personality and Social Psychology, 45(1), 145-155.

Argyle, M., & Furnham, A. (1983). Sources of satisfaction and conflict in long-term relationships. Journal of Marriage and the Family, 481-493.

Azizođlu-Binici, S., & Hovardaođlu, S. (1996). Evlilik için karřılařtırma dűzeyi ۆlçeđinin (EKDÖ) geđerlik ve gűvenirlik alıřması. Tűrk Psikoloji Dergisi, 11(38), 66-76.

Azizoğlu-Binici, S. (2000). Psikolojik yardım için başvuruda bulunan ve bulunmayan evli çiftlerin evlilik ilişkilerini değerlendirmelerinin karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Babcock, J.C., Waltz, J., Jacobson, N.S., & Gottman, J.M. (1993). Power and violence: the relationship between communication patterns, power discrepancies and domestic violence. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61(1), 40-50.

Basow, S.A. (1992). Gender stereotypes and roles. Pasific Grove, CA: Brooks/Cole.

Baucom, D.H., Epstein, N., Daiuto, A.D., Carels, R.A., Rankin, L.A., & Burnett, C.K. (1996). Cognitions in marriage: the relationships between standards and attributions. Journal of Family Psychology, *10*(2), 209-222.

Baucom, D.H., Sayers, S.L., & Duhe, A. (1989). Attribution style and attribution patterns among married couples. Journal of Personality and Social Psychology, *56*(4), 596-607.

Bem, S.L. (1975). Probing the promise of androgyny. Keynote address for APA.

Berns, S.B., Jacobson, N.S., & Gottman, J.M. (1999). Demand-withdraw interaction in couples with a violent husband. Journal of Consulting and Clinical Psychology, *67*, 666-674.

Bodenmann, G., Kaiser, A., Hahlweg, K., & Fehm-Wolfdorf, G. (1998). Communication patterns during marital conflict. Personal Relationships, *5*, 343-356.

Bradbury, T.N., & Fincham, F.D. (1988). Individual difference variables in close relationships: a contextual model in marriage as an integrative framework. Journal of Personality and Social Psychology, *54*(4), 713-721.

Bradbury, T.N., & Fincham, F.D. (1990). Attributions in marriage: review and critique. Psychological Bulletin, *107*(1), 3-33.

Bradbury, T.N., & Fincham, F.D. (1992). Attributions and behavior in marital interaction. Journal of Personality and Social Psychology, 63(4), 613-628.

Bradbury, T.N., Fincham, F.D., & Campbell, S.M. (1995). Longitudinal and behavioral analysis of masculinity and femininity in marriage. Journal of Personality and Social Psychology, 68(2), 32-341.

Bradbury, T.N., Fincham, F.D., & Beach, S.R.H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. Journal of Marriage and Family, 62, 964-980.

Bradbury, T.N., Beach, S.R.H., Fincham, F.D., & Nelson, G.M. (1996). Attribution and behavior in functional and dysfunctional marriages. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64(3), 569-576.

Bryne, C.A., & Arias, I. (1997). Marital satisfaction and marital violence: moderating effects of attributional processes. Journal of Family Psychology, 11(2), 188-195.

Buunk, B.P., Schaap, C., & Prevoo, N. (2001). Conflict resolution styles attributed to self and partner in premarital relationships. The Journal of Social Psychology, 130(6), 821-823.

- Canary, D.J., Cupach, W.R., & Messman, S.J. (1995). Relationship Conflict. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Caughlin, J.P., & Huston, T.L. (2002). A contextual analysis of the association between demand/withdrawal and marital satisfaction. Personal Relationships, 9, 95-119.
- Chadwick-Jones, J.K. (1976). Social exchange theory: it's structure and influence in social psychology. London: Academic Press.
- Christensen, A., & Pasch, L. (1993). The sequence of marital conflict: an analysis of seven phases of marital conflict in distressed and nondistressed couples. Clinical Psychology Review, 13, 3-14.
- Christensen, A., & Shenk, J.L. (1991). Communication, conflict and psychological distance in nondistressed, clinical and divorcing couples. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 59 (3), 458-463.
- Coleman, M., & Ganong, L.H. (1985). Love and sex role stereotypes: do macho men and feminine women make better lovers? Journal of Personality and Social Psychology, 49(1), 170-176.

- Cooper, K., Chassin, L., & Zeiss, A. (1985). The relationship of sex role self concept and sex role attitudes to the marital satisfaction and personal adjustment of dual-worker couples with preschool children. Sex Roles, 12 (1/2), 227- 241.
- Cordova, J.V., Jacobson, N.S., Gottman, J.M., Rushe,R., & Cox, G. (1993). Negative reciprocity and communication in couples with a violent husband. Journal of Abnormal Psychology, 102(4), 559-564.
- Cramer, D. (2000). Relationship Satisfaction and Conflict Style in Romantic Relationships. The Journal of Psychology, 134(3), 337-341
- Cramer, D. (2002). Relationship satisfaction and conflict over minor and major issues in romantic relationships. The Journal of Psychology, 136(1), 75-82.
- . Curun, F. (2001). The effects of sexism and sex role orientation on romantic relationship satisfaction. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Ankara
- Davey, A., Fincham, F. D., Beach, S.R.H., & Brody, G.H. (2001). Attributions in marriage: examining the entailment model in dyadic context. Journal of Family Psychology, 15(4), 721-734.
- DeLucia, J.L. (1987). Gender role identity and dating behavior: what is the relationship? Sex Roles, 17(3/4), 153- 161.

Doherty, W.J. (1982). Attribution style and negative problem solving in marriage. Family Relations, 31, 201-205.

Dowd, D.A., Means, M.J., Pope, J. F., & Humphries, J.H. (2005). Attributions and marital satisfaction: the mediated effects of self-disclosure. Journal of Family and Consumer Sciences, 97(1), 22-27.

Dökmen-Yaşın, Z. (1997). Anne ve babayla algılanan benzerlik: Bazı anne, baba ve kişi özelliklerinin rolü. Türk Psikoloji Dergisi, 12 (40), 19-39.

Dökmen-Yaşın, Z. (2000). Kendi cinsiyetindekilere ve diğer cinsiyettekilere ilişkin algı, cinsiyet rolleri ve depresyon ilişkileri. Kriz Dergisi, 9(1), 9-19.

Drigotas, S.M., & Rusbult, C.E. (1992). Should I stay or should I go? A dependence model of breakups. Journal of Personality and Social Psychology, 62(1), 62-87.

Eğeci, İ.S. (2005). Conflict distress, conflict attributions and perceived conflict behaviors as predictors of relationship satisfaction. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Ankara

Eisler, R.M., Franchina, J.J., Moore, T.M., Honeycutt, H.G., & Rhatigan, D.L. (2000). Masculine gender role stress and intimate abuse. Psychology of Men and Masculinity, 1(1), 30-36.

- Faulkner, R. A., Davey, M., & Davey, A. (2005). Gender related predictors of change in marital satisfaction and marital conflict. The American Journal of Family Therapy, 33, 61-83.
- Fincham, F.D. (2003). Marital conflict: correlates, structure and context. Current Directions in Psychological Science, 12, 23-27.
- Fincham, F.D., & Beach, S.R.H. (1999). Conflict in marriage: implications for working with couples. Annual Review of Psychology, 50, 47, 47-78.
- Fincham, F.D., & Bradbury, T.N. (1987). Cognitive processes and conflict in close relationships: an attribution efficacy model. Journal of Personality and Social Psychology, 53(6), 1106-1118.
- Fincham, F.D., & Bradbury, T.N. (1992). Assessing attributions in marriage: the relationship attribution measure. Journal of Personality and Social Psychology, 62(3), 457-468.
- Fincham, F.D., Bradbury, T.N., & Grych, J.H. (1990). Conflict in close relationships: the role of intrapersonal phenomena. In Graham, S & Folkes, V, S (Eds). Attribution Theory: Applications to Achievement, Mental Health, and Interpersonal Conflict. Chapter 9. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Fincham, F.D, Bradbury, T.N., Arias,I., Bryne, C.A., & Karney, B.R. (1997). Marital violence, marital distress, and attributions. Journal of Family Psychology, 11(3), 367-372.
- Fincham,F.D., Harold, G.T., & Gano-Phillips,S. (2000). The longutudinal association between attributions and marital satisfaction: direction of effects and role of efficacy expectations. Journal of Family Psychology, 14(2), 267-285.
- Fiske, S. ,& Taylor, S. (1991). Social Cognition. New York: McGrow-Hill.
- Fitzpatrick,J., & Sollie, D.L. (1999). Influence of individual and interpersonal factors on satisfaction and stability in romantic relationships. Personal Relationships, 6, 337-350.
- Fowers, B.J. (1991). His and her marriage: a multivariate study of gender and marital satisfaction. Sex Roles, 24 (3/4), 209-221.
- Freedman,J.L., Sears, D.O., & Carlsmith,J.M. (2003). Sosyal Psikoloji. (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.
- Goldstein, S.B. (1999). Construction and validation of a conflict communication scale. Journal of Applied Social Psychology, 29 (9), 1803-1832

- Gordon, K.C., Friedman, M.A., Miller, I.W., & Gaertner, L. (2005). Marital attributions as moderators of the marital discord-depression link. Journal of Social and Clinical Psychology, 24(6), 876-893.
- Gottman, J.M., & Krokoff, L.J. (1989). Marital satisfaction and marital interaction: a longitudinal view. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 57(1), 47-52.
- Gökmen, A. (2001). Evli eşlerin birbirlerine yönelik kontrolçülük ve bağımlılık algılarının evlilik doyumunu üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Graham, J.M., & Conoley, C.W. (2006). The role of marital attributions in the relationship between life stressors and marital quality. Personal Relationships, 13, 231-241.
- Greef, A.P., & Bryne, T. (2000). Conflict management style and marital satisfaction. Journal of Sex and Marital Therapy, 26, 321-334.
- Harrel, W.A. (1990). Husband's masculinity, wife's power, and marital conflict. Social Behavior and Personality, 18 (2), 207-216.
- Hawkins, D.N. (2005). Unhappily ever after: effects of long term, low quality marriages on well-being. Social Forces, 84 (1), 445- 465.

Heavey, C.L., Christensen, A., & Malamuth, N.M. (1995). The longitudinal impact of demand and withdrawal and marital conflict. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63(5), 797-801.

Heavey, C.L., Layne, C., & Christensen, A. (1993). Gender and conflict structure in marital interaction: a replication and extension. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61(1), 16-27.

Hovardaoğlu, S. (2000). Karşılıklı bağımlılık içeren koşullar için korelasyon analizleri. Türk Psikoloji Yazıları, 3(6), 41-48.

Hovardaoğlu, S. (1996). Sosyal mübadele: evlilikle ilgili değerlendirmelere etkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 11(36), 12-24.

Huston, T.L., & Geiss, G. (1993). In what ways do gender related attributes and beliefs effect marriage? Journal of Social Issues 49(3), 87-106.

İnelmen, Ö.V.K. (1996). Relationships of sex role orientation to two measures of self esteem. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Karney, B.R., & Bradbury, T.N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: a review of theory, method and research, Psychological Bulletin, 118(1), 3-34.

- Karney, B.R., & Bradbury, T.N. (2000). Attributions in marriage: state or trait? A growth curve analysis. Journal of Personality and Social Psychology, 78(2), 295-309.
- Karney, B.R., Bradbury, T.N., Fincham, F.D., & Sullivan, K.T. (1994). The role of negative affectivity in the association between attributions and marital satisfaction, Journal of Personality and Social Psychology, 66(2), 413-424.
- Kelley, H., Berscheid, E., Christensen, A. , Harvey, J.H., Huston, T.L., Levinger, G., McClintock, M., & Peterson, P. (1983). Close Relationships. (H.Kelley, Ed.). New York: W.H. Freeman.
- Koçak, R. (1998). Yüklem biçimlerinin depresyon ve kendini ayarlamadaki rolü. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Kudiaki, Ç. (2002). Cinsel doyum ile evlilik uyumu arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kurdek, L.A. (1988). Relationships outcomes and their predictors: longitudinal evidence from hererosexual married, gay cohabiting, and lesbian cohabiting couples. Journal of Marriage and the Family, 60, 553-568.

- Kurdek, L.A. (1994). Areas of conflict for gay, lesbian and heterosexual couples: what couples argue about influences relationship satisfaction. Journal of Marriage and Family, 56, 923-934.
- Kurdek, L.A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent couples. Journal of Marriage and the Family, 56, 705-722.
- Kurdek, L.A. (1995). Predicting change in marital satisfaction from husbands' and wives' conflict resolution styles. Journal of Marriage and Family, 57, 153-164.
- Kurdek, L.A. (2005). Gender and marital satisfaction early in marriage: a growth curve approach. Journal of Marriage and Family, 67, 68-84.
- Kurdek, L.A. (1991). Correlates of relationship satisfaction in cohabiting gay and lesbian couples: integration of contextual, investment and problem solving models. Journal of Personality and Social Psychology, 61(6), 910-922.
- Lamke, L.K., Sollie, D.L., Durbin, G., & Fitzpatrick, J.A. (1994). Masculinity, femininity and relationship satisfaction: the mediating role of interpersonal competence. Journal of Social and Personal Relationships, 11, 535-554.
- Larson, J.H., & Holman, T. B. (1994). Premarital predictors of marital quality and stability, Family Relations, 43, 228-237.

Madden, M.E., & Janoff- Bulman,R. (1981). Blame, control, and marital satisfaction: wives' attributions for conflict in marriage. Journal of Marriage and the Family, 663-674.

Miller, P.J.E., Caughlin, J.P., & Huston,T.L. (2003). Trait expressiveness and marital satisfaction: the role of idealization processes. Journal of Marriage and Family, 65, 978-995.

Moore, T.M., & Stuart G.L. (2004). Effects of masculine gender role stres on men's cognitive, affective, physiological, and aggressive responses to intimate conflict situations. Psychology of Men and Masculinity, 5(2), 132-142.

Öner, N. (1997). Türkiye'de kullanılan psikolojik testler: Bir başvuru kaynağı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Özen, A. (2006). Value similarities of wives and husbands and conflict resolution styles of spouses as predictos of marital adjustment. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ, Ankara.

Rosen-Grandon, J.R., Myers, J.E., & Hattie, J.A. (2004). The relationship between marital characteristics, marital interaction processes, and marital satisfaction. Journal of Counseling & Development, 82, 58-68.

- Rusbult, C.E. (1983). A Longitudinal test of the investment model: the development (and deterioration) of satisfaction and commitment in heterosexual involvements. Journal of Personality and Social Psychology, 45(1), 101-117.
- Rusbult, C.E., Johnson,D.J., & Morrow, G.D. (1986). Predicting satisfaction and commitment in adult romantic involvements: an assessment of the generalizability of the investment model. Social Psychology Quarterly, 49(1), 81-89.
- Rusbult, C.E., Johson,D.J., & Morrow, G.D. (1986). Impact of couple patterns of problem solving on distress and nondistress in dating relationships. Journal of Personality and Social Psychology, 50 (4), 744-753.
- Russel-Chapin, L.A., Chapin, T.J., & Sattler, L.G. (2001). The relationship of conflict resolution styles and certain marital satisfaction factors to marital distress. The Family Journal: Counseling and Theraphy For Couples and Families, 9(3), 259-264.
- Sabatelli, R.M. (1984). The marital comparison index: a measure for assesing outcomes relative to expectations. Journal of Marriage and the Family, 46, 651-662.

Sabatelli, R.M. (1988). Exploring relationship satisfaction: a social exchange perspective on the interdependence between theory, research and practice. Family Relations, 37(2), 217-222.

Sakallı-Uğurlu, N. (2003). How do romantic relationship satisfaction, gender stereotypes, and gender relate to future time orientation in romantic relationships? The Journal of Psychology, 137(3), 294-303.

Sanford, K. (2006). Communication during marital conflict: when couples alter their appraisal, they change their behavior. Journal of Family Psychology, 20(2), 256-265.

Sayers, S.L., & Baucom, D.H. (1991). Role of femininity and masculinity in distressed couples' communication. Journal of Personality and Social Psychology, 61(4), 641-647.

Sayers, S.L., & Baucom, D.H. (1995). Multidimensional scaling of spouses' attributions for marital conflicts. Cognitive Therapy and Research, 19, 667-693.

Scheewind, K.A., & Gerhard, A. (2002). Relationship personality, conflict resolution, and marital satisfaction in the first 5 years of marriage. Family Relations, 51, 3-71.

Schneewind, K.A., & Gerhard, A. (2002). Relationship personality, conflict resolution, and marital satisfaction in the first 5 years of marriage. Family Relations, 51(1), 63-72.

Sedikides, C., Oliver, M.B., & Campbell, W.K. (1994). Perceived benefits and costs of romantic relationships for women and men: implications for exchange theory. Personal Relationships, 1, 5-21.

Shehan, C.L., & Kammeyer, K.C.W. (1997). Marriages and Families: Reflections of a gendered society. Boston: Allyn and Bacon.

Sillars, A., Roberts, L.J., Leonard, K.E., & Dun, T. (2000). Cognitions during marital conflict: the relationship of thought and talk. Journal of Social and Personal Relationships, 17, 479-502.

Stanley, L.M., Markman, H.J., & Whitton, S.W. (2002). Communication, conflict, and commitment: Insights on the foundations of relationship success from a national survey. Family Process, 41(4), 659-676.

Thibaut, J.W., & Kelley, H.H. (1959). Social Psychology of Groups. New York: Wiley.

Tutarel-Kışlak, Ş. (1997). Evlilik uyumu ve nedensellik ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler. Türk Psikoloji Dergisi, 12 (40), 55-67.

Tutarel-Kışlak, Ş. (2002). Evlilikte kişiler arası süreçler. Türk Psikoloji Bülteni, 24-25, 121- 127.

Tutarel-Kışlak,Ş. (1996). Cinsiyet, evlilik uyumu, depresyon ile nedensel ve sorumluluk yüklemeleri arasındaki ilişkiler üzerinde bir araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tümer, B.A. (1998). Evli çiftlerde gözlenebilen çatışma odakları ve iletişim sorunları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Uğurlu, O. (2003). Evli çiftlerde cinsiyet ayrımına ilişki tutumlar, çatışma yönetimi ve evlilik uyumu arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Uysal, D. (2002). Örgütlerde kişilerarası adil davranış algısı ile çatışma iletişim tarzı arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Vaughn, M.j., & Baier, M.E. (1999). Reliability and validity of relationship assesment scale. American Journal of Family Theraphy, 27, 137-148.

Wall, J.A., & Callister, J. (1995). Conflict and its management. Journal of Management, 21(3), 515-558.

- Weiner, B. (1990). Conflict in close relationships: the role of intrapersonal phenomena. In Graham, S & Folkes, V, S (Eds). Attribution Theory: Applications to Achievement, Mental Health, and Interpersonal Conflict. Chapter 1. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- White, B.B. (1989). Gender differences in marital communication patterns. Family Process 28, 89-106.
- Wilson, S.M., Larson, J.H., McCulloch, B.J., & Stone, K.L. (1997). Dyadic adjustment: an ecosystemic examination. The American Journal of Family Therapy, 25(4), 292-306.
- Winstead, A.B., & Derlega, J.V. (1993). Gender and close relationships: An introduction. Journal of Social Issues, 49 (3), 1-9.

EKLER

Ek 1

İlişki Yükleme Ölçeği

Bu anket, eşinizin yapması muhtemel olan bazı davranışları içermektedir. Lütfen, önce eşinizin belirtilen her davranışı yapıyor olduğunu farz ediniz ve sonra bu davranış tanımlamasını izleyen ifadeleri okuyunuz. Lütfen, her bir ifadenin size uygunluk derecesini ifadenin altında yer alan ölçek üzerindeki rakamı işaretleyerek (X) belirtiniz ve lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

EŞİNİZ SÖYLEDİĞİNİZ BİR ŞEYİ ELEŞTİRİYOR:

- 1- Eşimin bu davranışı kendi ile ilgili bir nedene bağlıydı (örn., kendi kişilik yapısı, içinde bulunduğu ruh hali).

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
--------------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	-------------------------

- 2- Eşimin beni eleştirme nedeni muhtemelen değişmez.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
--------------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	-------------------------

- 3- Eşimin beni eleştirme nedeni evliliğimizin diğer yönleri için de geçerlidir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
--------------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	-------------------------

- 4- Eşim beni istemeden değil kasıtlı olarak eleştirdi.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
--------------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	-------------------------

- 5- Eşimin bu davranışı bencilce nedenlerden kaynaklanmaktadır.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
--------------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	-------------------------

6- Eşim beni eleştirdiği için suçlanmayı hak etmiştir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

EŞİNİZ SİZİNLE DAHA AZ ZAMAN GEÇİRMEYE BAŞLIYOR:

7- Eşimin daha az zaman geçirme nedeni evliliğimizin diğer yönleri için de geçerlidir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

8- Eşim benimle daha az zaman geçirdiği için suçlanmayı hak etmiştir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

9- Eşimin bu davranışı kendi ile ilgili bir nedene bağlıydı (örn., kendi kişilik yapısı, içinde bulunduğu ruh hali).

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

10- Eşimin daha az zaman geçirme nedeni muhtemelen değişmez.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

11- Eşimin bu davranışı bencilce nedenlerden kaynaklanmaktadır.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

12- Eşim benimle istemeden değil, kasıtlı olarak daha az zaman geçirdi.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

EŞİNİZ SÖYLEDİĞİNİZ ŞEYE DİKKAT ETMİYOR:

13- Eşimin bu davranışı bencilce nedenlerden kaynaklanmaktadır.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

14- Eşimin söylediğim şeye dikkat etmeme nedeni evliliğimizin diğer yönleri için de geçerlidir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

15- Eşimin bu davranışı kendi ile ilgili bir nedene bağlıydı (örn., kendi kişilik yapısı, içinde bulunduğu ruh hali).

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

16- Eşim istemeden değil, kasıtlı olarak söylediğim şeye dikkat etmedi.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

17- Eşim söylediğim şeye dikkat etmediği için suçlanmayı hak etmiştir.,

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

18- Eşimin söylediğim şeye dikkat etmeme nedeni muhtemelen değişmez.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

EŞİNİZ SOĞUK VE UZAK DAVRANIYOR:

19- Eşim bana istemeden değil, kasıtlı olarak soğuk ve uzak davrandı.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

20- Eşimin soğuk ve uzak davranma nedeni evliliğimizin diğer yönleri için de geçerlidir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

21- Eşim bana soğuk ve uzak davrandığı için suçlanmayı hak etmiştir.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

22- Eşimin bu davranışı bencilce nedenlerden kaynaklanmaktadır.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

23- Eşimin bu davranışı kendi ile ilgili bir nedene bağlıydı (örn., kendi kişilik yapısı, içinde bulunduğu ruh hali).

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

24- Eşimin soğuk ve uzak davranma nedeni muhtemelen değişmez.

(1) Tamamen yanlış	(2) Yanlış	(3) Kısmen yanlış	(4) Kısmen doğru	(5) Doğru	(6) Tamamen doğru
-----------------------	---------------	----------------------	---------------------	--------------	----------------------

EK 2

Çatışma İletişim Tarzları Ölçeği

Bu anket günlük yaşamda ortaya çıkan çatışmalar ya da anlaşmazlıklarla karşılaşıldığında hangi tür davranışların tercih edildiğine ilişkindir. Aşağıda bu tür davranışlarla ilgili çeşitli örnekler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadenin size uygunluk derecesini o ifadenin yanındaki boşluğa uygun sayıyı yazarak belirtiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum

- 1- Bir anlaşmazlıkta ne düşündüğümü karşımdaki kişiye belli etmemek için çaba gösteririm.
- 2- Ortalık yerde tartışan insanları görmekten rahatsızlık duyarım.
- 3- Aynı fikirde olmadığımı rahatlıkla ifade edebildiğim çok az insan vardır.
- 4- Tartışmalardan nefret ederim.
- 5- Bir tartışmada bakış açımı olabildiğince az belli etmeye çalışırım.
- 6- Arkadaşlarımla nadiren tartışırım.
- 7- Bir anlaşmazlıkta duyguların belli edilmesi zayıflık işaretidir.
- 8- Herhangi bir arkadaşımın, diğer arkadaşımın önünde tartışmaktan rahatsızlık duyarım.
- 9- Tartışmalardan kaçınırım.
- 10- Tartıştığım biri, düşüncelerimi ve inançlarımı açıkça belirtmem konusunda bana baskı yaptığında sinirlenirim.
- 11- İnsanlar duygularını açıkça ifade ettiklerinde kendimi rahatsız hissedirim.
- 12- Tartıştığım kişiler dışında başka hiç kimsenin tartışma hakkında bilgisi olmasını istemem.
- 13- Tartışmalar eğlenceli olabilir.
- 14- Halka açık bir yerde tartışıyor olmaya aldırım.
- 15- Bir anlaşmazlık sırasında duygularımı açığa vurmam.
- 16- Tartışmaları çoğu kez ben başlatırım.
- 17- İnsanların bir anlaşmazlıkta kişisel düşünce ve inançlarını açıklamaları beni rahatsız eder.

- 18- Bir tartışmada insanlar duygularını ifade etmeye başladığında oradan kaçmak isterim.
- 19- Çatışmaları heyecan verici bulurum.
- 20- Bana sorulmadıkça kişisel görüşümü söylemem.
- 21- Duygularını kolayca belli eden insandan uzak dururum.
- 22- Bir lokantada tartışmak beni rahatsız etmez.
- 23- Bir tartışma sırasında fikirlerimi açıkça belirtirim.
- 24- Biriyle tartışırken çevrede başkalarının olup olmadığına aldırım.
- 25- Bir anlaşmazlık sırasında ihtiyaçlarımı ve önem verdiğim konuları rahatlıkla ortaya koyarım.
- 26- Bir anlaşmazlık sırasında duygularımı açıkça ortaya koyarım.
- 27- Tartışmalar beni rahatsız etmez.
- 28- Bir anlaşmazlıkta karşımdakinin, düşüncelerimi veya fikirlerimi sorması beni memnun eder.
- 29- Herkesin önünde tartıştığım zamanlar olur.
- 30- Bir anlaşmazlıkta karşımdakinin düşünce ve inançları hakkında her şeyi bilmek isterim.
- 31- Bir tartışma sırasında insanların duygularını ifade etmesi beni rahatlatır.
- 32- Tartışmaları karşımdakilerin başlatmasına aldırım.
- 33- Ortalık bir yerde tartışsam da kendimi kimsenin olmadığı yerlerdeki kadar rahat hissederim.
- 34- Çatışmalar ilişkileri ilginç hale getirir.
- 35- Bir çatışma ortamında karşımdakiler kim olursa olsun düşüncelerimi rahatça ifade edebilirim.
- 36- Çevrede başkaları olduğu için tartışmaktan kaçınılması beni sinirlendirir.
- 37- İnsanlarla çatışmaktan kaçınırım.
- 38- Diğer insanların tartıştığı bir ortamda bulunmak beni rahatsız etmez.
- 39- Bir tartışmada duygularımın sorgulanmasından hoşlanmam.
- 40- İnsanlar duygularını ortaya koyduklarında anlaşmazlıkların çözümü kolaylaşır.
- 41- Başkaları benim gözümün önünde tartışmaya girdiğinde rahatsız olurum.
- 42- Bir tartışmadan sonra kendimi kötü hissederim.
- 43- Kendimi bir anlaşmazlık içinde bulduğumda çoğu zaman sessiz kalırım.

EK 3

Bem Cinsiyet Rolü Envanteri

Lütfen bu anketi kendi kişilik özelliklerinizi düşünerek yanıtlayınız. Her bir özelliğin sizi ne derece tanımladığını o özelliğin yanındaki boşluğa uygun sayıyı yazarak belirtiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

KENDİNİZİ TANIMLAYINIZ

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Bana göre kesinlikle doğru değil	Bana göre genellikle doğru değil	Bana göre bazen doğru	Bana göre ara sıra doğru	Bana göre çoğunlukla doğru	Bana göre genellikle doğru	Bana göre her zaman doğru

Kendine güvenen	Uyum sağlayabilen	Namuslu
Sıkılgan	Gözüpek	Bencil
Dürüst	Başkalarının ihtiyaçlarına duyarlı	Saldırgan
Kendi inançlarını savunan	Kibirli	Sadık
Fedakar	Ailesine karşı sorumlu	Hoşgörülü
Kıskanç	Yumuşak, nazik davranan	Haksızlığa karşı tavır alabilen
Girişken	Etrafına karşı saygılı	Sevecen
Boyun eğen	Otoriter	Sistemsiz, plansız
Güvenilir	Merhametli	Kuralcı, katı davranan
Etkileyici, güçlü	Ne yapacağı belli olmayan	Kaba dil kullanmayan
Ağırbaşlı, ciddi	Sözünde duran	Dostça davranan
Karamsar	Cana yakın	Baskın, tesirli
Riski göze almaktan çekinmeyen	İşinde ciddi ve sorumlu olan	Anlayışlı
Duygusal	İdealist	Yapmacık davranan
Konuksever	İncinmiş duyguları tamir etmeye istekli	Duygularını açığa vurmeyen
Hırslı	Asık suratlı	Hassas
Gönül alan	Cömert	Samimi
Dedikodu yapan	Tatlı dilli	Mantıklı davranan
Lider gibi davranan	Yardımsız	Çocukları seven
Kadınsı	Erkeksi	Tutucu

EK 4
Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeği

Evli çiftlerin evliliklerinden beklenti düzeylerini ölçmek amacıyla hazırlanan bu ölçekte her bir madde iki ayrı şekilde değerlendirilmektedir. Birinci değerlendirmede (A), sizden, bu maddelerde belirtilen olayların evlilikle ilgili beklentinize uygunluk derecesini, ikinci değerlendirmede (B), bunların sizin için önem derecesini değerlendirmeniz istenmektedir. Lütfen her iki değerlendirmede size uygun olan ifadeyi işaretleyiniz (X). Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

1- Eşinizle yaşadığınız sevginin düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

2- Eşinizle yaşadığınız uyumluluk derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

3- Eşinizle birbirine gösterdiğiniz saygının düzeyi.

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

4- Siz ve eşinizin birbirinizin ihtiyaçlarınızı karşılaştırma düzeyi.

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

5- Eşinizin gösterdiği duygusal yakınlık düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

6- Eşinizin size bağlılık derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

7- Eşinizin sizi dinlemeye istekli olması

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

8- Kişiler arası iletişiminizin etkililik derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

9- Eşinizle yaşadığınız dostlu, arkadaşlık ve yakınlığın derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

10- Eşinizle ilişkinizdeki eşitlik derecesi (ekonomik, ortak karar alma, cinsellik vb.)

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

11- Eşinizle aranızdaki sırdaşlık derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

12- Eşinizin size güvenme derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

13- Evde paranın adil harcanma derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

14- Eşinizle birlikte geçirdiğiniz zaman miktarı

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

15- Eşinizin fiziksel çekicilik düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

16- Gündelik kararlarda eşinizle aranızdaki anlaşmazlık düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

17- Eşinizin cinselliğe karşı gösterdiği ilginin derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

18- Eşinizle önemsiz konular üzerinde tartışmalarınızın miktarı

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

19- Eşinizle yaşadığınız cinsel faaliyet düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

20- Boş zamanları kullanma konusunda eşinizle yaşadığınız çatışma derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

21- Eşinizin dile getirdiği eleştiri düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

22- Siz ve eşinizin cinselliği tartışma düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

23- Yaşam biçiminiz konusunda eşinizle aranızdaki anlaşma düzeyiniz

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

24- Arkadaşlarınız konusunda eşinizle yaşadığınız anlaşmazlık derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

25- Kendi arkadaşlıklarınızı sürdürme konusunda eşinizin size tanıdığı özgürlük derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

26- Bir mesleği seçmenizde eşinizin sizi destekleme derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

27- Ev işleri ile ilgili olarak eşinizle paylaştığınız sorumluluk miktarı

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

28- Para konusunda eşinizle yaşadığınız anlaşmazlık derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

29- Eşinizin size karşı gösterdiği kıskançlık düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

30- Eşinizle yaşadığınız mahremiyetin (gizlilik) derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

31- Sahip olacağınız çocuk konusunda siz ve eşinizin fikir birliği derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

32- Ev işleri konusunda eşinizin yüklediği sorumluluk miktarı

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

33- Eşinizle birlikte sahip olduğunuz para miktarı

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

34- Ailenizin evliliğinizi onaylama düzeyi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

35- Arkadaşlarınızdan gördüğünüz duygusal desteğin derecesi

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

36- Ailelerinizle görüşme miktarı

A- Beklentimin:	Çok altında ( )	Oldukça altında ( )	Biraz altında ( )	Beklentime uygun ( )	Biraz üstünde ( )	Oldukça üstünde ( )	Çok üstünde ( )
B- Benim için önemi:	Hiç önemli değil ( )	Oldukça önemsiz ( )	Biraz önemsiz ( )	Kararsızım ( )	Biraz önemli ( )	Oldukça önemli ( )	Çok önemli ( )

Ek 5

Demografik Bilgi Formu

- 1) Cinsiyetiniz: -----
- 2) Yaşınız: -----
- 3) Mesleğiniz: -----
- 4) Çalıştığınız yer:
  - a) Çalışmıyorum
  - b) Devlet memuruyum
  - c) Özel sektörde çalışıyorum
  - d) Serbest çalışıyorum
- 5) Eğitim Düzeyiniz:
  - a) Okur-yazar
  - b) İlk öğretim
  - c) Lise
  - d) Üniversite
  - e) Yüksek lisans-doktora
- 6)-Aylık geliriniz:
  - a) 1000 YTL (1 Milyar)'nin altında
  - b) 1000 YTL (1 Milyar) – 3000 YTL (3 Milyar) arasında
  - c) 3000 YTL (3 Milyar) ve üstü.
- 7) Yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yer
  - a)- Metropol
  - b)- Şehir
  - c) Kasaba
  - d) Köy
- 8) Şu an yaşadığınız şehir:-----
- 9) Kaç yıldır evlisiniz? -----
- 10) Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane:
  - a) Var-----tane
  - b) Yok
- 11) Evlilik biçiminiz:
  - a) Anlaşarak
  - b) Görücü usulü
  - c) Diğer (yazınız) -----
- 12) Eşinizle evlenmeden önceki tanışıklık süreniz: -----
- 13) Kaçınıcı evliliğiniz? -----
- 14) Kaç yaşında evlendiniz? -----

EK 6
YÖNERGE

Evlilik konusunda yürüttüğüm doktora tezime için sizlere bir dizi anket uyguluyorum. Bu anketleri cevaplandırırken lütfen, her bir maddeyi okuyup size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz ve anketlerin başındaki yönergelerde belirtildiği biçimde maddeleri değerlendiriniz.

Lütfen, anketlerde hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Bu anketlere vereceğiniz cevaplar yalnızca araştırmacı tarafından bilinecek ve gizli kalacaktır. Cevaplar bireysel değerlendirme amacıyla değil, araştırma amacıyla kullanılacağı için adınızı yazmayınız ve değerlendirmelerinizi eşinizden bağımsız yapınız.

Yardımlarınız için teşekkürler.

Ferzan Curun.

Curun, Ferzan, Yüklemeler, İletişim Çatışmaları, Cinsiyet ve Cinsiyet Rolü Yönelimi ile Evlilik Doymu Arasındaki İlişki, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu, 182 s.

Bu çalışmanın amacı, evli çiftlerin yüklemeleri, iletişim çatışmaları ve cinsiyet rolü yönelimlerinin evlilik doymu ile ilişkilerini incelemektir. Araştırmanın ikincil bir amacı da, evli çiftlerin incelenen değişkenler açısından benzerliğini incelemek ve kadın ve erkeklerin bu değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmaktır. Bu amaçları incelemek amacıyla 102 evli çift, İlişki Yükleme Ölçeğini, Çatışma İletişim Tarzları Ölçeğini, Bem Cinsiyet Rolü Envanterini ve Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğini ve Demografik Bilgi Formunu doldurmuşlardır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, çiftler, Evlilik İçin Karşılaştırma Düzeyi Ölçeğinden alınan toplam puan ve onun alt boyutları açısından ve İlişki Yükleme Ölçeğinin toplam puanı ve tüm alt boyutları açısından benzer bulunmuşlardır. Ayrıca, nedensel yüklemeler, odak ve güdü, yaklaşma/kaçınma ve erkeksi ve kadınsı kişilik özellikleri boyutları açısından kadın ve erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur. Ayrıca, tüm katılımcılar için, uyum alt boyutu için sırasıyla niyet, kadınsılık, erkeksilik ve istikrar değişkenleri, çatışma alt boyutu için kadınsılık ve genellik değişkenleri ve evlilik doymu için de niyet ve kadınsılık değişkenleri anlamlı yordayıcılar

olarak bulunmuştur. Yalnızca, erkek katılımcılar için, sırasıyla uyum için niyet, kadınsılık, istikrar, erkeksilik, duyguları ifade etme anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuş ancak çatışma alt boyutu için hiçbir anlamlı yordayıcı bulunmamıştır. Yine toplam puan için yapılan analizlerde ise, niyet, kadınsılık ve istikrar değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuşlardır. Son olarak kadınlar için, analizlerde uyum alt boyutu için niyet, çatışma alt boyutu için güdü ve kadınsılık ve toplam puan için niyet ve kadınsılık değişkenleri yordayıcı bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları, ilgili kuramsal yaklaşımlar, yurt içi ve yurt dışı çalışmalar temelinde tartışılmıştır.

Curun, F, The Relationship Between Attributions, Communication Conflicts, Sex and Sex Role Orientation and Marital Satisfaction,

Doctorate Thesis, Advisor: Prof.Dr. Selim Hovardaoğlu, 182 p.

The purpose of the present study was to examine the relationship between attributions, communication conflict, sex role orientation and marital satisfaction in Turkish married couples. Furthermore, the secondary aim was, to examine the similarity of the partners among these variables and to investigate the differences between sexes. For searching these aims, 102 married couples completed Relationship Attribution Measure, Conflict Communication Style Inventory, Bem Sex Role Inventory, The Marital Comparison Level Index and Demographic Information Form.

According to the results, partners were found similar among The Marital Comparison Level Index, the Relationship Attribution Measure and their subscales. Besides, sexes differed among the causal attributions, locus, motivation, approach/avoidance and femininity-masculinity variables. For whole participants, intent, femininity, masculinity and stability were found predictors of adjustment subscale, femininity and generality were found as predictors of conflict subscale and lastly, intent and femininity were found significant predictors of marital satisfaction respectively. For the male participants, intent, femininity, stability, masculinity and expressing the emotions variables

were found significant predictors of the adjustment subscale . There were not any significant predictors for the conflict subscale and lastly, marital satisfaction, intent; femininity and stability variables were the significant predictors of marital satisfaction. For women, intent predicted the adjustment subscale, motivation and femininity were the significant predictor of conflict subscale, and finally, intent and femininity were the significant predictors of marital satisfaction respectively. The results of the study were discussed in terms of the related theories, and Turkish and foreign research.